

უნივერსიტეტი

ივანე ჯავახიშვილის 135 წლისთავისადმი მიძღვნილი ნომერი

23 აპრილი, შაბათი, 2011 წ.

ივანე ჯავახიშვილი არაფრით არ დანერდა და იტყოდა იმას, რაზეც ფაქტები არ მეტყველებდნენ. ამას იგი ახერხებდა საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დამხობისა და საბჭოთა რუსეთის წითელი არმიის საქართველოში შემოსვლის ნიადაგზე აღზევებული ბოლშევიკების პირისპირ. მისი ავტორიტეტი იმდენად აშინებდათ, რომ დევნიდნენ, მაგრამ იმდენად დიდი იყო, რომ ვერ ხვრეტდნენ...

იმდენად პრინციპული, გაბედული და თავისუფალი ქმედების კაცი იყო, რომ როდესაც მოსკოვში ჩასულს უთხრეს – სტალინს შენთან შეხვედრა უნდაო, მასთან აუდიენციისთვის სატელეფონო ზარს მხოლოდ რამდენიმე დღე დალოდებია, შემდეგ კი მაცნე კაცისთვის შეტყობინებაზე — ცოტა ხანს კიდევ დაელოდეთო, ასე უპასუხია: — საქმე მაქვს საქართველოში და უნდა წავიდეო... და საქართველოში დაბრუნებულა. თუმცა გადმოცემით იმასაც ამბობენ, რომ საბჭოთა რეპრესიებს სწორედ სტალინმა გადაარჩინა. მაშინდელი გამოჩენილი საბჭოთა მოღვაწე, სტალინის ცოლისძმა — ალექსანდრე სვანიძე ერთ-ერთ წერილში ივანე ჯავახიშვილს ვაკვრით წერდა — თქვენს შესახებ ვესაუბრე ყველაზე დიდ ქართველსო. ეტყობა სწორედ მაშინ მიაწოდა მან სტალინს სათანადო ინფორმაცია ივანეზე.

მისთვის ლიდერის წოდება არავის მიუნიჭებია, მაგრამ ლიდერი იყო... მერე რა, თუ „საქართველოს დიდ ათეულში“ ვერ მოხვდა — ეს მხოლოდ იმ საზოგადოების ნაკლია, რომელმაც იგი ჯერაც ვერ შეისწავლა და გამოიკვლია. გაზეთი იმ უნივერსიტეტისა, რომელიც ივანე ჯავახიშვილის სახელს 1989 წლიდან ატარებს, მის უკეთ შესაცნობად გზას გაგიკვალავთ.

რედაქტორის სვეტი

ფარნავაზ – შემოქმედი ქართული მნიშვნელობისა ნინო – მომავალი ქართლისა ღვთის – აღმაშენებელი საქართველოსი საგა – შემგროვებელი ქართული სიტყვისა ილია – აღმაშენებელი ქართველობისა იაკოვ – შემქმნელი „ღაღანისა“ ივანე – დამაარსებელი ქართული უნივერსიტეტისა

**უნივერსიტეტის
წითელი
პროფესორის
ფიციონომია**

➤➤➤ **მე-13 გვერდი**

**მიჩქარებული
სიმატლე რუსეთ-
საქართველოს
ურთიერთობაში**

➤➤➤ **მე-15 გვერდი**

**ნიკო მართან
ურთიერთობაში
გაჩენილი ბზარი**

➤➤➤ **მე-15 გვერდი**

**პიროვნული
შტრიხებით
ნაქარნი ივანე
ჯავახიშვილი**

➤➤➤ **მე-19 გვერდი**

**საზოგადოებრივი
აზრი ივანე
ჯავახიშვილზე**

➤➤➤ **მე-20 გვერდი**

**ივანე
ჯავახიშვილი
ილია ჭავჭავაძის
მეგობარი**

ბიოგრაფიული მონაცემების მიხედვით არ დასტურდება ილია ჭავჭავაძისა და ივანე ჯავახიშვილის ახლო ურთიერთობის ფაქტი. ისინი დროში ასცდნენ ერთმანეთს, თუმცა ილიას მკვლევლობაში ივანე უკვე პეტერბურგში განათლებამდამდეგ სტუდენტი და შემდეგ ახალგაზრდა სწავლული იყო... მათი ურთიერთობის დეტალებს ისტორია არ იცნობს... უცნაურია, რადგან ერთმა დაინწყო და მეორემ გააგრძელა... პირველმა „ჯოხი“ დაჰკრა და მეორემ აღასრულა... ეროვნული თვითშეგნების გამოვლინებისთვის და ქართველთა განათლებისთვის ბრძოლა უნივერსიტეტის გახსნით დასრულდა — ეს არის გზა ილიადან ივანემდე...

➤➤➤ **მე-2 გვერდი**

**უნივერსიტეტის
დაარსების
იდეით
შეპყრობილი**

ცარი ზმის ბნელ ეპოქაში, როდესაც მეფის მონაზორ-ჩილნი ცეცხლითა და მახვილით სდევნიდნენ საქართველოში ყოველივე ქართულს, ივანე ჯავახიშვილმა შეძლო თავის ვარსემო შემოქმედება პეტერბურგში განათლებამდამდეგ ახალგაზრდა მეცნიერები და საძირკველი ჩაეყარა ქართული ეროვნული უნივერსიტეტისათვის, რაც მაშინ ქართველი ერის თვითმყოფადობის გადარჩენას უდრიდა. ივანე ჯავახიშვილმა გაიმარჯვა არა მხოლოდ რუსეთში, არამედ ქართულ ნიჰილიზმზეც, ანუ იმ ადამიანებზე, რომელთაც არ სჯეროდათ ქართული უნივერსიტეტის გახსნა.

➤➤➤ **მე-3 გვერდი**

**ქართული
მაცნეარების
იდეოლოგი**

უნივერსიტეტის გახსნის გამქვილებელთა და პესიმიზმ-ტურად განწყობილთა იმდროინდელ ქართულ საზოგადოებაზე საერთო მოსაზრება ჰქონდათ და ლიად აცხადებდნენ, რომ მეცნიერთა მხრივ რესურსის, მეცნიერული საფუძვლების არქონისა და ქართულ ენაზე სამეცნიერო ტერმინოლოგიის არარსებობის პირობებში უნივერსიტეტის დაარსება საფუძვლად უნდა ედგინათ იყო. უნივერსიტეტის იდეით შეპყრობილმა ივანე ჯავახიშვილმა ამ ამოცანის სირთულესაც გაართვა თავი და ქართული მეცნიერების განვითარებისთვის მრავალმხრივი კამპანია წამოიწყო. ამაზე მეტყველებს მისი მდიდარი სამეცნიერო მემკვიდრეობაც, რაც ცალკე განსჯის თემაა.

➤➤➤ **მე-5 გვერდი**

**რეპტორის
ნაბიჯები**

ივანე ჯავახიშვილის ღვანლი, როგორც პირველი ქართული უნივერსიტეტის ორგანიზატორისა, კარგად გამოჩნდა მისი რექტორის პოსტზე მუშაობისას. ლიდერი თვისებებით მან საბჭოთა რეჟიმზეც გაიმარჯვა და საგონებელში ჩააგდო ყველა მოწინააღმდეგე — როგორ მოედროკათ ის პიროვნება, რომელსაც ქართველი ერის საუკეთესო და შეგნებული ნაწილი წინამძღვრად აღიარებდა. მართალია, მას მიმე ქართველი მაინც შეეხო, მაგრამ ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტის იდეას საბოლოოდ მაინც ვერავინ გამოუთხარა ძირი. წარსულმა კი ლეგენდად ქცეული ის გმირული ნაბიჯები შემოგვიჩაჩა, რაც რექტორად ყოფნის დროს მხოლოდ ივანე ჯავახიშვილს, და არა ჩვეულებრივ მოკვდავთა შექმნა გადაუდგა.

➤➤➤ **მე-9 გვერდი**

**როგორ
გააქვეს ივანე
ჯავახიშვილი
უნივერსიტეტიდან**

1930-1936 წლებში საბჭოთა ხელისუფლების დაკვეთით ივანე ჯავახიშვილისა და მისი სკოლის წინააღმდეგ უნივერსიტეტის წითელმა პროფესურამ დაუწოდო კამპანია გააჩაღა. რას ისახავდა მიზნად უნივერსიტეტის დამარცხების, ქართული ისტორიოგრაფიის პატრიარქისა და ქართული სახელმწიფოს იდეოლოგიის წინააღმდეგ ბოლშევიკ „მეცნიერთა“ ბრძოლა — კომუნისტური პარტიის წინაშე ვალის მოხდას, თუ ვინმეს სწამდა, რომ ივანე ჯავახიშვილი თავის მრწამსსა და გზას შეიცვლიდა? — ამ კითხვებზე პასუხს უნივერსიტეტის კედლებს შიგნით გამართული სამარცხვინო დისკუსიების თანამონაწილეობა მოგაძებნინებთ.

➤➤➤ **მე-10 გვერდი**

ქრონოლოგია

1876 წ. 11 (23) აპრილი - ქ. თბილისში დაიბადა ივანე ჯავახიშვილი.

1885 წ. - შევიდა თბილისის პროგიმნაზიაში.

1895 წ. - დაამთავრა გიმნაზია.

1895 წ. აგვისტო - შევიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტის სომხურ-ქართულ-ირანულ განყოფილებაზე.

1898 წ. - ნაშრომისათვის „ანდრია მოციქულისა და წმინდა ნინოს მოღვაწეობა საქართველოში“ პეტერბურგის უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომ ივანე ჯავახიშვილი ოქროს მედლით დააჯილდოვა.

1899 წ. - დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტი.

1899 წ. 21 მაისი - აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის დადგენილებით დატოვებულ იქნა პეტერბურგის უნივერსიტეტში საპროფესოროდ მოსამზადებლად.

1901 წ. - მიავლინეს ბერლინის უნივერსიტეტში კვლითი კაცის ამალღების მიზნით.

1903 წ. იანვარი - დაინიშნა პეტერბურგის უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტად.

1903 წ. - პეტერბურგის უნივერსიტეტში ჩამოაყალიბა საქართველოს ისტორიის შემსწავლელი სექცია.

1907 წ. 13 მაისი - დაიცვა სამაგისტრო დისერტაცია თემაზე - „ძველი საქართველოსა და ძველი სომხეთის სახელმწიფოებრივი წყობილება“ (ოფიციალური ოპონენტები: ნ. მარი და ვ. ბარტოლდი).

1907 წ. - პეტერბურგში ჩამოაყალიბა ქართულ სტუდენტთა სამეცნიერო წრე.

1917 წ. თებერვალი - ივანე ჯავახიშვილმა ჩაატარა პეტერბურგში მყოფი ქართველი მეცნიერების ერთი ჯგუფის (ა. შანიძე, შ. ნუცუბიძე, ი. ყიფშიძე და სხვ.) თათბირი, რომელზეც განხილულ იქნა ქართული უნივერსიტეტის გახსნასთან დაკავშირებული საკითხები.

1917 წ. აპრილი - ივანე ჯავახიშვილი გადმოვიდა თბილისში.

1917 წ. 12 მაისი - ჩატარდა უნივერსიტეტის დამფუძნებელთა პირველი კრება. ქართული უნივერსიტეტის დაარსების შესახებ ვრცელი მოხსენება გააკეთა ივანე ჯავახიშვილმა.

1917 წ. 17 მაისი - ქუთაისში ქართული გიმნაზიის შენობაში შედგა ადგილობრივი ინტელიგენციის წარმომადგენელთა კრება, რომელიც უნივერსიტეტის დამფუძნებელ კრებად გამოცხადდა. მოხსენება გააკეთა ივანე ჯავახიშვილმა.

1917 წ. 3 აგვისტო - ქართული უნივერსიტეტის საზოგადოების საორგანიზაციო კრებამ დაამტკიცა ივანე ჯავახიშვილის მიერ შემუშავებული უნივერსიტეტის წესდება და ძირითად დებულებათა პროექტი.

1917 წ. 27 ნოემბერი - ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტის წესდების ძირითადი დებულებების დამტკიცებას სთხოვს ამიერკავკასიის კომისარიატს.

1918 წ. 13 იანვარი - შედგა უნივერსიტეტის პროფესორთა კოლეგიის პირველი ოფიციალური სხდომა. მონაწილეებმა ივანე ჯავახიშვილს სთხოვეს რექტორობა, რაზეც მან უარი განაცხადა. ივანე ჯავახიშვილის წინადადებით პირველ რექტორად აირჩიეს პეტერ მელიქიშვილი.

1918 წ. 17 იანვარი - შეიკრიბა პროფესორთა საბჭო (პ. მელიქიშვილის ბინაზე), რომელმაც განიხილა ლექტორთა მონვევის საკითხი.

1918 წ. 26 იანვარი - გაიხსნა ქართული უნივერსიტეტი.

1918 წ. 30 იანვარი - ქართულ უნივერსიტეტში პირველი ლექცია წაიკითხა ივანე ჯავახიშვილმა („ადამიანის პიროვნება და მისი მნიშვნელობა ძველ ქართულ საისტორიო-საფილოსოფიო მწერლობასა და ცხოვრებაში“).

1919 წ. 17 დეკემბერი - ივანე ჯავახიშვილი არჩეულ იქნა უნივერსიტეტის რექტორად. მუშაობდა 1926 წლამდე.

1922-1927 წწ. - ივანე ჯავახიშვილი ასრულებს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების თავმჯდომარის მოვალეობას.

1931 წ. - დაინიშნა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მეცნიერ-კონსულტანტად.

1934 წ. - დაინიშნა ფარმაცევტული ქიმიის სამეცნიერო ინსტიტუტის სატერმინოლოგიო განყოფილების გამგედ.

1936 წ. - დაინიშნა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ისტორიის განყოფილების გამგედ.

1936 წ. - მიწვეულ იქნა კავკასიისმცოდნეობის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში მეცნიერ-კონსულტანტად.

1937 წ. - დაინიშნა რუსთაველის სახელობის მუზეუმის დირექტორად.

1938 წ. 15 ივნისი - სსრკ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა ივანე ჯავახიშვილი დააჯილდოვა შრომის წითელი დროშის ორდენით.

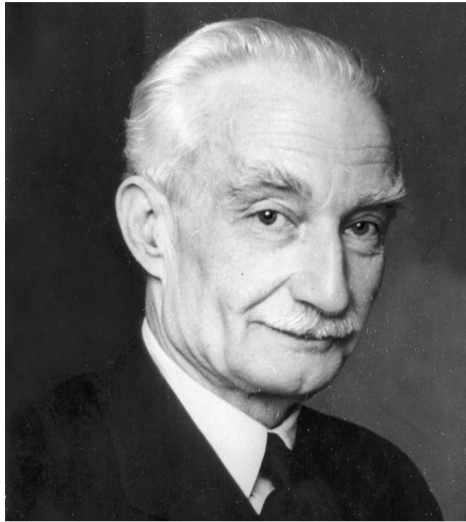
1938 წ. - ივანე ჯავახიშვილი აირჩიეს საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად.

1938 წ. - საქართველოს სსრ უმაღლესმა საბჭომ ივანე ჯავახიშვილი აირჩია პრეზიდიუმის წევრად.

1939 წ. - არჩეულ იქნა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრად.

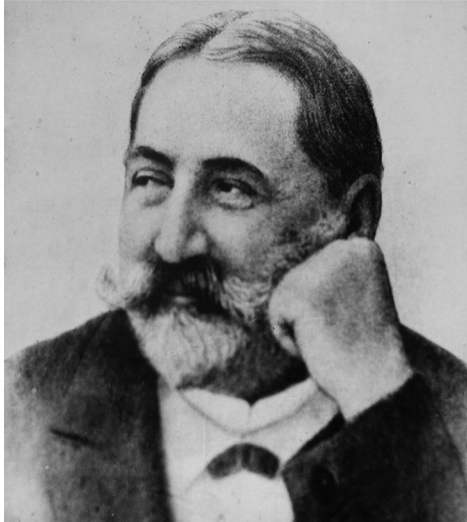
1940 წ. 18 ნოემბერი - ივანე ჯავახიშვილი გარდაიცვალა (ლექციის კითხვის დროს).

ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძის მემკვიდრე

ილიას მკვლევობას სწავლული ივანე ჯავახიშვილი ოფიციალურად არ გამოხმაურებოდა — ისტორია რაიმეს არც ამაზე გვაუწყებს... არც პეტერბურგში მყოფ სტუდენტ ივანესადმი ილიას რაიმე სახის მიმონერაა ცნობილი... ისინი ერთმანეთზე თითქოსდა დუმდნენ და უსიტყვოდ უგებდნენ, ალბათ, ერთმანეთს... მხოლოდ გრიგოლ რობაქიძის ესეე — „ივანე ჯავახიშვილი“ ვაგამცნობს, ისიც ლიტერატურული ენით, მათი დამოკიდებულების ერთადერთი ეპიზოდს: „1907 წელს საქართველოს დედაქალაქში ქართული სწავლული მოხსენებას ჰკითხულობს. თეატრში ტევა აღარაა. მსმენელთა შორის იმ-

ყოფება დიდი ქართველი: ჭავჭავაძე ილია, რომლის თანდასწრება მთელ კრებას საზეიმო იერს აძლევს. მომხსენებელი ჯერ კიდევ ახალგაზრდაა, ხოლო გონებით უკვე მონიფუელი... ლაპარაკობს ნელა, პაუზებით: ეტყობა — სწონის და ზომავს ნათქვამს. სიტყვა თითქო არ ემორჩილება — ალბათ ცდილობს, არც მეტი თქვას და არც ნაკლები. არც ერთხელ ხმის ამალღება: ნააზრის ცხადება ისე გულისხმიერია მისი. დამსწრენი გულდასმით ისმენენ ყოველ სიტყვას მომხსენებლისას — და გრძობენ თანდათან, რომ მათში რაღაც იზრდება ნელ-ნელა, ანუ უკეთ — რაღაც იმართება — მზე ტკბილი და ძალის მომგვრელი. საქართველოს ხერხემალი? სწორედ ეს და მხოლოდ ეს. თავდება მოხსენება. მსმენელნი აღფრთოვანებით აცილებენ ახლად მოგვნილ სწავლულს, ხოლო თვალი მაინც ილიას მიმართ უჭირავთ: უნდათ გაიგონ, თუ რას იტყვის დაულაღავი მომრავი საქართველოს კულტურისა. ნელი, მოკლე, შინაგან ალვივებული სიტყვით ამცნევს დიდი ქართველი ირგვლივ თავმოყრილთ თავის გახარებას. ილიას სიტყვა ედება მთელ კრებას — როგორც რიგებს — ვითარ მადლით განვფენილი დასტური. სიხარული მატულობს. ბოლოს ეს „განაჩენი“ მომხსენებელსაც სწვდება. მის მშვიდ სახეს ნათელი ეფიერება — თითქოს მსურს გამხსენებელს გასაძახოს ხევე სურულად „ჯანი მაიმობაძე!“ ახალგაზრდა სწავლული ივანე ჯავახიშვილია“, — წერს გრიგოლ რობაქიძე ესეში, რომლის ბოლოთქმამაც მწერალი მიუთითებს: „ზემომხსენებელ მოხსენებას ჯავახიშვილისა მე არ დავხსენებთ: იმემად უცხოეთში ვიყავ. თუ როგორ შეხვდა ამ მოხსენებას ილია ჭავჭავაძე — ეს ამაზე გავიგონო

მაქვს განსვენებულ ვალერიან გუნიასგან“, — ასე საძებრია წარსულში მათი ურთიერთობის ნიუანსები, ისე კი ყველა აღიარებს, რომ ივანე ჯავახიშვილმა პირნათლად გაამართლა კურთხევა — დიდი ილიასგან იდუმალი გზით მიღებული. ივანე ჯავახიშვილი, როგორც ილია ჭავჭავაძის პირდაპირი მემკვიდრე, სწორედ იმ კუთხით არის საინტერესო, თუ რა ილიასეული იდეოლოგია განამტკიცა მან ქართველი ერის საარსებო აუცილებლობისთვის. ამ თემას ჩვენს რესპონდენტებთან — ისტორიკოს მხატვარ ბურულთან და ფილოლოგ თამაზ კვაჭანტირაძესთან ერთად განვხვდებით.

ინტარვიუ პროფესორ მხატვარ ბურულთან

ნაწილი რეალიზებულ იქნა. შამთხვეპითი არ იყო ის, რომ 1937 წელს, ილია ჭავჭავაძის დაბადებამდე 100 წლის იუბილესთან დაკავშირებით, ივანე ჯავახიშვილმა წაიკითხა ლექცია „ილია ჭავჭავაძე და საქართველოს ისტორია“.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარი ისე მიილია, რომ საქართველოში უნივერსიტეტის დაარსება მხოლოდ იდეის დონეზე დარჩა. ამ იდეის ხორც-შესხმა ვერც XX საუკუნის დამდეგს მოხერხდა. ამ დროიდან საქართველოში უნივერსიტეტის დაარსების იდეა ორ დიდ იდეას დაუკავშირდა — საქართველოს ავტონომიის მოპოვებასა და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენას. რუსეთის სახელმწიფო საბჭოს წევრი ილია ჭავჭავაძე იყო ამ სამი დიდი ეროვნული საქმის განხორციელებისათვის ბრძოლის წინამძღოლი. ილია ჭავჭავაძე ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, როდესაც 1907 წლის 22, 23, 24 ივნისს თბილისის საკრებულოს დარბაზში ივანე ჯავახიშვილმა წაიკითხა ლექცია „კულტურის ისტორია საქართველოში“. ლექციიდან კარგად ჩანდა, რომ ქართული კულტურის ისტორიაში ცენტრალური ადგილი ეკავა განათლებას, კერძოდ, აკადემიებს. 1907 წლისათვის კი ეს ტრადიცია უკვე კარგა ხნის დარღვეული იყო. 1917 წლის 12 მაისს თბილისში და 17 მაისს ქუთაისში ივანე ჯავახიშვილმა წაიკითხა ლექცია — „ქართული უნივერსიტეტის დაარსების აუცილებლობა“. ივანე ჯავახიშვილი იწყებდა იმ დიდი ეროვნულ-საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მქონე იდეის განხორციელებისათვის ბრძოლას, რომლის ხორცშესხმაც დღემდე ილიამ ვერ მოასწრო.

ინტარვიუ ფილოლოგ თამაზ კვაჭანტირაძესთან

— თქვენი აზრით, რატომ თვლიან ივანე ჯავახიშვილს ილიას მემკვიდრედ?

— 1907 წელს ილია ჭავჭავაძის ტრაგიკულად დაღუპვის დროს ივანე ჯავახიშვილი ახალგაზრდა მეცნიერი იყო. მაშინ იგი უკვე ლექციებს კითხულობდა და, რამდენადაც მას სსრკ, ერთ-ერთ ლექციას ილია ჭავჭავაძეც ესწრებოდა.

ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება და მოღვაწეობა ახალგაზრდა ივანე ჯავახიშვილს, როგორც იტყვიან, ხელის გულზე ედო. მიუხედავად იმისა, რომ იგი პეტერბურგში მოღვაწეობდა, ჯერ როგორც სტუდენტი, და შემდეგ, როგორც პრივატ-დოცენტი, იგი ერთი ნამიბა არ მონყდარა საქართველოს სულიერ ცხოვრებას,

რომელშიც გამორჩეული ადგილი ეკავა ილია ჭავჭავაძეს. მას უთქვამს, რომ ქვეყანა ღარიბი მაშინ კი არ არის, როცა, ვთქვამს, მადნეული ან რაიმე ნიადაგი სიმდიდრე არ მოეპოვება, არამედ ქვეყნის სიღარიბე და სიმდიდრე განისაზღვრება იმით, თუ რამდენი განათლებული და გულანთებული პატრიოტი ჰყავს. ილიას ეს ნააზრევი ძალსა და რბილი ჰქონდა გამჯდარი ივანე ჯავახიშვილს და, როგორც იტყვიან, ერთგვარად დაჰკანკალდა თავზე ყველა იმ ახალგაზრდას, რომელიც სამშობლოს გარეთ იღებდა განათლებას.

— ილია პირველს ჰქონდა გაზრებული, რომ საქართველოში უნივერსიტეტი უნდა დაფუძნებულიყო...

— როდესაც ალექსანდრე II საქართველოში ჩამოდიოდა (1870-იანი წლები), ილია უკვე 30 წლის ძალ-ღონით სავსე მოღვაწე იყო. ამ დროისთვის ქართველები ამზადებდნენ ერთგვარ ადრესს (მოთხოვნას) — ერთი ნაწილი ახალგაზრდობისა, ილიას თაობა, ანუ თერგდაი-ლულულები იღვრდნენ, რომ ხელმძღვანელების უნივერსიტეტის გახსნა მოეთხოვათ, მეორე, ე.წ. მამათა ნაწილი კი საქართველოში კადეტთა კორპუსის, ანუ სამხედრო სასწავლებლის გახსნას ანიჭებდა უპირატესობას, რაც ისედაც შედიოდა რუსეთის გეგმაში. მან გამოიწვია რისხვიანი ორთაბრძოლა მამათა და შვილთა შორის, რასაც მოჰყვა გრიგოლ ორბელიანის „პასუხი შვილთა“, რისი გამომძილიც იყო ილია ჭავჭავაძის „პასუხის პასუხი“ და ა.შ. ილია ჭავჭავაძე უნივერსიტეტის გახსნის იდეით ჯერ კიდევ 70-იან წლებში იყო შეპყრობილი, მაგრამ შეიძლება კი ამ წლებში ქართულენოვანი უნივერსიტეტის გახსნა? მაშინ ერთი ხელის თითქმის ჩამოთვლებოდა რუსეთში მოღვაწე რამდენიმე ქართველი პროფესორი.

— ილია ჭავჭავაძის მიერ წერა-კითხვის გამავრცელები საზოგადოების დაფუძნება შეიძლება ჩავთვალოთ უნივერსიტეტის გახსნის წინაპირობად...

— წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაფუძნებით ილიამ და მისმა თანამოაზრეებმა ბალავარი ჩაუყარეს ქართულ უნივერსიტეტს, მაგრამ ეს შრომა შეიძლება წყალში გადაყრილიყო, ასპარეზო რომ არ გამორჩენილიყო კაცი — ასევე შეპყრობილი უნივერსიტეტის იდეით. ამ მხრივ გახლდათ იგი ყველაზე დიდი ილიელი.

— რატომ არ არსებობს ივანე ჯავახიშვილის ან მიმართვა, ან წერილი, როცა ილია ჭავჭავაძე მოკლეს? რატომ არ არის საზოგადოებისთვის ცნობილი ინფორმაცია მათი ურთიერთობის შესახებ?

— ამ კუთხით ინფორმაცია არც მე მაქვს, მაგრამ უდავოა, ილიას მკვლელობის შემდეგ პეტერბურგში შეკრებილი რომელი ქართველი სტუდენტებიც აცხადებდნენ, რომ ილია, როგორც მოქალაქე, მოსახლავი იყო, სწორედ მათ, უკვე წითელ პროფესორებად მოვლენილებმა გააგდეს 30-იან წლებში ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტიდან. ესენი იყვნენ მარქსისტები, გაყიდულები, სწორედ ის ხალხი, რომელიც, თავის დროზე, ილიას ხსოვნას ფეხზე არ წამოუდგა.

ინტარვიუ პროფესორ მხატვარ ბურულთან

— რატომ თვლით, რომ ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძის მემკვიდრე იყო, რაში გამოიხატება ეს?

— XIX საუკუნის მინურულია და XX საუკუნის დამდეგის საქართველოში სულ უფრო ცხადი ხდებოდა, რომ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ასპარეზზე ილია ჭავჭავაძის მემკვიდრე არ ჩანდა. ისტორიულ ივანე ჯავახიშვილი მოღვაწეობდა ილიას შორის არ იყო პიროვნება, რომელიც თავის მისიას ილიას საქმის გაგრძელებაში ხედავდა. სწორედ ამ პერიოდს ვაგამოიხსნამოღვაწეოთ საზოგადოებრივი უნივერსიტეტის დაარსების იდეა. 1917 წლის 12 მაისს თბილისში და 17 მაისს ქუთაისში ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძის პოლიტიკური მემკვიდრეა. ივანე ჯავახიშვილმა მეცნიერული იდეა საზოგადოებრივი მოღვაწეობის პროცესში მოახდინა იმ იდეების ხორცშესხმა, რომელიც ილიას ეროვნულ პროგრამაში იყო დასახული. აი, ამ გაგებით შეიძლება მივიჩნიოთ ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძის გზის გამგრძელებლად.

— უფრო კონკრეტულად ილია ჭავჭავაძის ეროვნული პროგრამის რომელი იდეებს შეასხა ხორცი ივანე ჯავახიშვილმა?

— ამ იდეათაგან უმთავრესი საქართველოს ისტორიის შექმნა და ქართული უნივერსიტეტის დაარსება გახლდათ. ილია ჭავჭავაძე მიიჩნევდა, რომ საქართველოს რეალური ისტორიის ცოდნა აუცილებელი იყო ყველა ქართველისათვის. საქართველოს არაკეთილმოსურენი შეგნებულად აყალბებდნენ საქართველოს ისტორიას, ცდილობდნენ ქართველები დაერწმუნებინათ, რომ საქართველოს ისტორიაში საამაყო არაფერი იყო. სწორედ ამიტომ სურდა ილიას, ყველა ქართველს — ყმანოსსა და ზრდასრულს, ჰქონოდა მშობლიურ ენაზე დანერვილი საქართველოს მეცნიერული ისტორია — დანერვილი პოპულარული, გასაგები ენით. ამ თვალსაზრისით, ილიას სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლის დროისთვის საავალალო მდგომარეობა იყო. ილია ჭავჭავაძის მიერ წამოყენებული იდეის რეალიზება ივანე ჯავახიშვილმა მეოცე საუკუნის დამდეგს, ილიას სიცოცხლეშივე დაიწყო. მართალია, ილია ჭავჭავაძე ვერ მოეწონო ივანე ჯავახიშვილის კაპიტალურ ნაშრომს „ქართველი ერის ისტორია“ (პირველი წიგნი გამოიცა 1908 წელს, მეორე — 1914 წელს) გამოსვლას, მაგრამ ცხადი გახდა ერთი რამ: ილიას ეროვნული პროგრამის ერთი მნიშვნელოვანი

უნივერსიტეტის დაარსების იდეით შავყრობილი

პირველი გვერდიდან

მანია ტორაძე

უნივერსიტეტის დაარსების იდეა მყარ ფესვებზე იდგა, რადგანაც ქართული საგანმანათლებლო ტრადიციები სათავეს იღებდა ფაზისის ფილოსოფიის და რიტორიკის სკოლიდან (IV საუკუნე, კოლხეთი), გელათისა და იყალთოს აკადემიებიდან (XII საუკუნე), ასევე, პალესტინის (V საუკუნე), სირიის (VI საუკუნე), საბერძნეთისა (X-XI საუკუნეები) და ბულგარეთის (XI საუკუნე) ქართული სამონასტრო-საგანმანათლებლო ცენტრებიდან. მტერთა შემოსევებისა და პოლიტიკურ-ეკონომიკური დაუძღურების შედეგად მათ ჯერ კიდევ XIV საუკუნეში შეწყვეტეს ფუნქციონირება. საქართველოს რუსეთის კოლონიად გადაქცევამ კი ნერტილი დაუსვა ეროვნული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების არსებობას.

XIX საუკუნის 30-იან წლებში ერის განათლებულმა და მოწინავე საზოგადოებრიობამ გამოვიძეა დაიწყო და პირველად შეეცადნენ საგანმანათლებლო ტრადიციების აღდგენას.

1830 წელს გაიხსნა თბილისის გიმნაზია, რომლის მიზანი არ ყოფილა უნივერსიტეტში შესასვლელად ახალგაზრდების მომზადება. 1835 წელს, ფრანგული და გერმანული ენების სწავლების შემოღების შემდეგ, თბილისის სასულიერო სემინარიის კურსდამთავრებულებს ნება დაეროთ უმაღლეს სკოლაში შესულიყვნენ. ამავე წელს გიმნაზიის 5 კურსდამთავრებული სასწავლებლად რუსეთის უნივერსიტეტში გაიგზავნა. ამ პერიოდიდან ქართველი ახალგაზრდობა უმაღლესი განათლების მისაღებად რუსეთში მიემგზავრებოდა. მათი ძირითადი ნაწილი სწავლობდა მაშინ საკმაოდ ცნობილ სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტში, მოსკოვის უნივერსიტეტში, ასევე, რუსეთის იმპერიაში შემავალ ტარტუს უნივერსიტეტში, ნოვოროსიის უნივერსიტეტსა და სხვ. ეს უნივერსიტეტები არც ერთ ევროპულ უნივერსიტეტს არ ჩამოუვარდებოდნენ.

დრო გადიოდა. რუსეთში თანდათან იმატა ქართველების რიცხვმა და შეიქმნა ძლიერი ბირთვი, რომელმაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა პირველი ქართული უნივერსიტეტის დაარსებაში.

უნივერსიტეტის დაარსების იდეა გაჩნდა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, რაც შემდგომ გადიზარდა „თერგდალეულთა“ რეალურ ბრძოლაში. ქართული ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის ხელმძღვანელები, ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით, დაბეჯითებით მოითხოვდნენ უნივერსიტეტის გახსნას, მაგრამ „ცარიზმი“ ამის წინააღმდეგი იყო იმ მოტივით, თითქოს ქვეყანა მოუზადებელი გახლდათ უნივერსიტეტისთვის. მიუხედავად „ცარიზმის“ ამ თეზისა,

გარემოება სხვას მოწმობდა: ქართველ სტუდენტთა რიცხვის ზრდა რუსეთისა და ევროპის უმაღლეს სასწავლებლებში ადასტურებდა, რომ ჩვენი ახალგაზრდობა მზად იყო შეეფასა უნივერსიტეტის აუდიტორიები, თუკი იგი თბილისში გაიხსნებოდა. ამ ყალბი თეზისის გამო ილია ჭავჭავაძე წერდა: „ახლა ვსთქვათ, რომ ჩვენი ხალხი ვითომ მართლა მოუზადებელია. მაშ, ვინც მოუზადებელია, თავის დღეში აღარ უნდა მომზადდეს? ხალხს რა ამზადებს? სწავლა, ვარჯიშობა, გამოცდილება, იმ საქმეში ჩაყენება, რისთვისაც მომზადება საჭიროა. კაცს ხელ-ფეხს ვუკრავთ და ვეუბნებით კი — ჭიდილი ისწავლეო“.

ქართული უნივერსიტეტის გახსნის იდეით შეპყრობილი ახალგაზრდები იმპერატორის ეგზარტის მოლოდინში უქმად არ მჯდარან. ისინი საქართველოში ავითარებდნენ მწერლობას, ქმნიდნენ საგანმანათლებლო და სამეცნიერო ცენტრებს და ანოცერებდნენ იმ ნიადაგს, რომელზეც შემდგომ ქართუ-

ლის დაარსებისა და ქართული მეცნიერების განვითარების საქმეში.

როინ მამრამაძე: „ივანე ჯავახიშვილში, რომელმაც განათლება სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტში მიიღო, თავიდანვე იყო ჩამყდარი მოსაზრება, რომ საქართველოში დაეფუძნებინა განათლების კერა. მან სწორედ უნივერსიტეტის გახსნის იდეის ხორცშესხმის მიზნით ჩაატარა გამოკითხვა და დაადგინა, მსოფლიოს რომელ ქვეყნებში სწავლობდნენ და მოღვაწეობდნენ ქართველი სტუდენტები და პროფესორები. ამით ივანე ჯავახიშვილმა გარკვეული წარმოდგენა შეიქმნა ქართველ პროფესორებზე, რომლითაც იდეაში მომავალი ქართული უნივერსიტეტი უნდა დაკომპლექტებულიყო.“

1907 წელს ივანე ჯავახიშვილის თანამოაზრემ და თანამებრძოლმა ექვთიმე თაყაიშვილმა თბილისში დააფუძნა „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება“. ეს გახლდათ პირველი აკა-

მეორეში კი — ძველი დოკუმენტები. ამით ქართული საზოგადოება უმაღლესი განათლების კერის შექმნისთვის მზადდებოდა. პარალელურად მიმდინარეობდა მუშაობა პეტერბურგშიც.

1914 წლის ბოლოს რუსეთის იმპერიაში გამოვიდა კანონი, რომელიც იმპერიის განაპირა რაიონებში უმაღლესი სასწავლებლების შექმნის უფლებას იძლეოდა. სწორედ ეს უფლება გამოიყენეს მოწინავე ქართველებმა“.

უნივერსიტეტის დაარსების კამპანია

1917 წლის თებერვლიდან ივანე ჯავახიშვილმა უნივერსიტეტის დაარსებისთვის კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა დაიწყო. მან თავის ბინაზე ბეტერბურგში, ლახტინის ქუჩაზე, შეკრიბა უნივერსიტეტის დაარსებით დაინტერესებული ქართველი მეცნიერები: იოსებ ყიფშიძე, აკაკი შანიძე, შალვა ნუცუბიძე და სხვები. სწორედ ამ კრებაზე დასვა საკითხი უნივერსიტეტის დაარსების შესახებ. ეს იდეა კრების მონაწილეთა დიდმა ნაწილმა გაიზიარა, თუმცა მას მოწინააღმდეგეებაც ჰყავდა. მაგალითად, ისეთი დიდი მოღვაწე, როგორც იყო ნიკო ნიკოლაძე, ასაბუთებდა, რომ უნივერსიტეტამდე თბილისში პოლიტექნიკური უნდა შექმნილიყო, რომელიც საინჟინრო და სასოფლო-სამეურნეო დარგის სპეციალისტებს აღზრდიდა. სერიოზული პოლემიკის მიუხედავად, საბოლოო ჯამში, უნივერსიტეტის დაარსების იდეამ გაიმარჯვა და დაიწყო ბრძოლა უნივერსიტეტის შექმნისათვის.

1917 წლის გაზაფხულზე ივანე ჯავახიშვილი თბილისში ჩამოვიდა და 12 მაისს ჩაატარა ქართული უნივერსიტეტის დამფუძნებელი საზოგადოების კრება, რომელსაც დაესწრნენ ექვთიმე თაყაიშვილი, ფილიპე გოგიჩაიშვილი, აკაკი შანიძე, კორნელი კეკელიძე, დიმიტრი უზნაძე, ლუარსაბ ბოცვაძე, გრიგოლ ვეშაპელი, ილია ზურაბიშვილი და სხვები. სწორედ ამ კრებაზე ნაიკითხა ივანე ჯავახიშვილმა ისტორიული მოხსენება, რომელშიც იგი ასაბუთებდა, რომ უნივერსიტეტის დაარსება ერის გონებრივ და კულტურულ აღორძინებას შეუწყობდა ხელს. იგი ასაბუთებდა, რატომ უნდა დაარსებულიყო თბილისში უნივერსიტეტი და არა სხვა სახის სასწავლებელი. მან აღნიშნა, რომ საგანმანათლებლო კერების შექმნა დასავლეთ ევროპაშიც ანალოგიურად მოხდა: ჯერ უნივერსიტეტი დაარსდა, ხოლო შემდეგ აკადემიები შეიქმნა. ივანე ჯავახიშვილს მიაჩნდა, რომ უნივერსიტეტის დაარსებით შესაძლებელი გახდებოდა სასოფლო-სამეურნეო და ტექნიკური ინსტიტუტების დაარსება, რაც შემდგომ სწორედ ასეც მოხდა.

ისეთი დიდი მოღვაწე, როგორც იყო ნიკო ნიკოლაძე, ასაბუთებდა, რომ უნივერსიტეტამდე თბილისში პოლიტექნიკური უნდა შექმნილიყო, რომელიც საინჟინრო და სასოფლო-სამეურნეო დარგის სპეციალისტებს აღზრდიდა. სერიოზული პოლემიკის მიუხედავად, საბოლოო ჯამში, უნივერსიტეტის დაარსების იდეამ გაიმარჯვა და დაიწყო ბრძოლა უნივერსიტეტის შექმნისათვის.

ა. ნერეთელი, ა. შანიძე, ივ. ჯავახიშვილი, გრ. ნათაძე, ი. ცინცაძე, ლ. ანთაძე, გ. გოზალიშვილი, ლ. მუსხელიშვილი

ლი უნივერსიტეტი უნდა აღმოცენებულიყო.

უნივერსიტეტის იდეის ხორცშესხმა მოხერხდა XX საუკუნის 10-იან წლებში, მას შემდეგ, რაც ივანე ჯავახიშვილის მეთაურობით რთული, დაბრკოლებებით სავსე და მიზანმიმართული ნაბიჯების გადადგმა დაიწყო. ამ პერიპეტეიებს უფრო სიღრმისეულად გვაცნობს ისტორიკოსი, აკადემიკოსი როინ მეტრეველი, რომელმაც წიგნიც მიუძღვნა ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლს უნივერსიტე-

დემიური დაწესებულება საქართველოში, რომელიც დიდ საქმეებს აკეთებდა ქართული ინტელიგენციის გაერთიანების თვალსაზრისით. აქ იკითხებოდა სამეცნიერო მოხსენებები, საზოგადოების ეგიდით ტარდებოდა სამეცნიერო-არქეოლოგიური ექსპედიციები, გროვდებოდა სიძველეები. ამ საზოგადოების მეცადინეობით გამოდიოდა ორი ჟურნალი: „საქართველოს სიძველენი“ და „ძველი საქართველო“, ერთში სტატიები იბეჭდებოდა,

უნივერსიტეტის დაარსების იდეით შეპყრობილი

მესამე გვერდიდან

ცარიზმის დამხობის შემდეგ დროებითი მთავრობის ფილიალს ამიერკავკასიაში (ოზაკომი) გეზი რუსული უნივერსიტეტისკენ ჰქონდა აღებული. ოზაკომის შემადგენლობაში იყვნენ კიტა აბაშიძე და აკაკი ჩხენკელი. კიტა აბაშიძე 1917 წელს გარდაიცვალა და ეროვნული ინტერესების დაცვა ამ ორგანოში დაეკისრა აკაკი ჩხენკელს, რომელიც გვერდით ედგა ივანე ჯავახიშვილს, რომელმაც ამ საკითხზე თანხმობის მისაღებად პეტერბურგს მიმართა. იგი არ კმაყოფილდებოდა მარტო უნივერსიტეტის ძირითადი დებულების პეტერბურგში გაგზავნით — უკავშირდებოდა პეტერბურგელ ქართველ მოღვაწეებს და სთხოვდა, დაერქვათ მთავრობაში კერძო ქართული უნივერსიტეტის ძირითადი დებულების დამტკიცების საკითხი.

ამ პერიოდში გაჩნდა უაღრესად მუხანათური გეგმა, რომელიც დროებითი მთავრობის მიერ ინსპირირებულმა ძალებმა გაახმოვანეს: თბილისში შეიძლება შეიქმნას კერძო ქართული უნივერსიტეტი, მაგრამ მანამდე უნდა დაარსდეს ამიერკავკასიის რუსული სახელმწიფო უნივერსიტეტი. შალვა ნუცუბიძე იგონებს: „ოლდენბურგი, ვასილიევი და სხვები მზრუნველი კილოთი გვირჩვენენ, ხელი აგველო იმ უიმედო საქმის დაწყებაზე, რომელსაც საქართველოს უნივერსიტეტი ეწოდებოდა. ქართულ ენას არ აქვს არც მეცნიერული ტერმინოლოგია, არც მეცნიერული ტრადიცია, ყველა ამის შექმნა არა თუ ძნელი, უიმედო საქმეაო — გვეუბნებოდა ეს „გულშემატკივარი“ ხალხი. თქვენ არც მსმენელე-ბი გეყოლებათ, რადგან მათი ნაწილი ძველებურად რუსეთში წამოვა სასწავლებლად, ხოლო მეორე ნაწილი ამჯობინებს რუსულ უნივერსიტეტში სწავლას, რომელიც თქვენს გვერდში იქნება და რომლის მეცნიერულ ღირებულებას თქვენ ვერასოდეს მეტოქეობას ვერ გაუწევთ“.

1917 წლის 14 ოქტომბერს აკაკი შანიძემ გაზეთ „სახალხო საქმეში“ გამოაქვეყნა წერილი „ორი უნივერსიტეტი“, სადაც აღნიშნულია: „პეტერბურგიდან პირდაპირი მავთულით იტყობინებინ, რომ ტფილისში იანვრიდან რუსული უნივერსიტეტი იხსნება. პეტერბურგიდან ნელ-ნელა ფოსტით მოდის და ჯერ ვერც კი ჩამოსულა ქართული უნივერსიტეტის ძირითადი დებულება, შეწყვეტა და ორი მუხლის გამოკლებით თითქოს დამტკიცებული დროებით მთავრობის მიერ. ვერ ჩამოსულა, მაგრამ, ალბათ, როდისმე ჩამოვა და, მაშასადამე, ტფილისში იანვრიდან ორი უნივერსიტეტი იქნება, ერთი — რუსული, მეორე — ქართული.“

1917 წლის 27 ნოემბერს ივანე ჯავახიშვილმა ამიერკავკასიის კომისარიატს მიმართა უნივერსიტეტის წესდების ძირითადი დებულების დასამტკიცებლად. ამ დღეებში აკაკი ჩხენკელი ასე იხსენებს: „მე მონშე ვიყავი, რა ჭაპან-წყვეტა ვინცადაც ივანე ჯავახიშვილმა და მისმა ვინრო ჯგუფმა, სანამ მიზანს მიადნევენ. თუმცა რევოლუციის პირველ ხანაში, მაშასადამე, თითქოს სრული თავისუფლების ფრთების ქვეშ, უნივერსიტეტის, თუ გინდა, კერძო, ნებადართულად გახსნა ყოველად შეუძლებელი იყო... ვისთვის უნდა მიემართა ივანე ჯავახიშვილს ნებართვისთვის? ოზაკომისთვის, რომელიც ატარებდა პეტროგრადის დროებითი მთავრობის და-

ლა-უფლებას ამიერკავკასიის ფარგლებში. ოზაკომმაც განიხილა ჯავახიშვილის შუამდგომლობა... ბოლოს მოიწინა წარმოდგენილი წინადადება და დასტურიც მოგვცა“ (წერს 1928 წელს, უკვე ემიგრაციაში მყოფი აკაკი ჩხენკელი პარიზში გამოშვებულ ჟურნალში „დამოუკიდებელი საქართველო“).

უნივერსიტეტის დაარსების კამპანია მთელი საქართველოს მასშტაბით გაიშალა: საზოგადოებრივი დაიწყო ქველმოქმედება, შეიქმნა საფინანსო კომისია, ბევრი თანხასაც აგზავნიდა, შეიძლება ეს საქმეს არ ყოფნიდა, მაგრამ მორალურად მხარდაჭერისათვის

დიული და სამკურნალო კრებაზე, რომელიც 1917 წლის 9 ნოემბერს გაიმართა, დადგინდა, რომ ჯერჯერობით დაარსებულყო ერთი ფაკულტეტი — სიბრძნისმეტყველების, ანუ საფილოსოფიო ფაკულტეტი შემდეგი განყოფილებებით: 1) ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა (რომელიც უდრიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ და აღმოსავლური ენების ფაკულტეტებს); 2) სამათემატიკო და 3) საბუნებისმეტყველო. რაც შეეხება სამკურნალო ფაკულტეტს, გადაწყდა, რომ „ეთხოვოს ქართველ ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა საზოგადოებას და მოს-

ლ. მუხელიშვილი, ი. ცინცაძე, ლ. ანთაძე, ივ. ჯავახიშვილი, გ. გოზალიშვილი

ივანე ჯავახიშვილმა ჩათვალა, რომ უნივერსიტეტი 8 თებერვალს, ძველი სტილით 26 იანვარს გახსნილიყო. ეს გახლდათ დავით აღმაშენებლის ხსენების დღე და მას სპეციალურად დაამთხვია, რადგანაც დავით აღმაშენებელი ის კაცი იყო, რომელმაც საქართველოში განათლება შემოიტანა. დავით აღმაშენებელმა დააფუძნა გელათის აკადემია, რომელიც „ახალ ათინად“ და „მეორე იერუსალიმად“ იწოდებოდა, როგორც სიბრძნისა და რწმენის სიმბოლო, რადგან ათენი სიბრძნის ცენტრი იყო და იერუსალიმი — რწმენისა.

დიდი სტიმული იყო. უნივერსიტეტის დაარსებას დიდი დახმარება გაუწიეს როგორც ქართველებმა, ასევე, არაქართველებმაც. მაგალითად, ცნობილია, რომ დიდი რაოდენობით თანხა გამოგზავნა ქართველი ერის დიდმა მეგობარმა, სომეხმა საზოგადო მოღვაწემ ოვანეს თუმანიანმა.

17 მაისს ივანე ჯავახიშვილი ქუთაისში ჩავიდა და იქ ჩაატარა კრება, რომელზეც ასევე დიდი მხარდაჭერა მოიპოვა. უნივერსიტეტის დაარსებისათვის საფუძველი, გარკვეულწილად, უკვე ჩაყრილი იყო თბილისის გიმნაზიის შენობის მშენებლობის დროს. ეს გახლდათ ნიკო ცხვედაძის თაოსნობით აგებული სათავადაზნაურო გიმნაზია (უნივერსიტეტის ახლანდელი მთავარი კორპუსი), რომელშიც ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ცხვედაძე, იაკობ გოგებაშვილი და სხვა ქართველი მოღვაწენი იმთავითვე ქართულ უნივერსიტეტს მოიაზრებდნენ. სწორედ ამ შენობაში გამოეყო რამდენიმე ოთახი თბილისის უნივერსიტეტს.

როინ მეტრეველი: „როცა უკვე საფუძველზე მყარად დადგნენ, ივანე ჯავახიშვილმა ჩათვალა, რომ უნივერსიტეტი 8 თებერვალს, ძველი სტილით 26 იანვარს გახსნილიყო. ეს გახლდათ დავით აღმაშენებლის ხსენების დღე და მას სპეციალურად დაამთხვია, რადგანაც დავით აღმაშენებელი ის კაცი იყო, რომელმაც საქართველოში განათლება შემოიტანა. დავით აღმაშენებელმა დააფუძნა გელათის აკადემია, რომელიც „ახალ ათინად“ და „მეორე იერუსალიმად“ იწოდებოდა, როგორც სიბრძნისა და რწმენის სიმბოლო, რადგან ათენი სიბრძნის ცენტრი იყო და იერუსალიმი — რწმენისა. ამათი სიმბოლო იძლეოდა გელათის აკადემიას, სადაც სწავლა ყველა იმ პრინციპებით და კატეგორიებით მიმდინარეობდა, რომლითაც ევროპაში ასწავლიდნენ. აქ უნივერსიტეტისთვის მისაღები 7 აუცილებელი საგანი იხსნებოდა. სწორედ ამ პრინციპით შექმნა ივანე ჯავახიშვილმა გეგმა, სადაც კონკრეტულად ჩამონერა, რა ფაკულტეტები გაიხსნებოდა და ვინ იქნებოდა თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორა“.

სრულყოფილი უნივერსიტეტის გახსნისათვის, არანაკლებ, 4 ფაკულტეტი იყო საჭირო — ისტორიულ-ფილოლოგიური, სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო, იური-

კოვის უნივერსიტეტის დოცენტს გაბრიელ გრიგოლის ძე ლამბარაშვილს, ერთად იქონიონ მსჯელობა იმის შესახებ, თუ როდის არის ახლო მომავალში შესაძლებელი, რომ ქართულ უნივერსიტეტში სამკურნალო ფაკულტეტი დაარსდეს“.

საქართველოს გონების სუპერინოზის აღდგანა

ძნელი და მძიმე გზის შემდეგ ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა ძალისხმევას შედეგი მოჰყვა. 1918 წლის 26 იანვარს, დავით აღმაშენებლის ხსენების დღეს, 1 საათსა და 20 წუთზე თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის შენობაში პირველი ქართული უნივერსიტეტი გაიხსნა. ამ მოვლენას სამართიანად უწოდებს „საქართველოს გონების სუვერენობის აღდგენა“. სტუმრების მიღება და დღესასწაულის ხელმძღვანელობა ილია ჭავჭავაძის დისწულმა კოტე აბხაზმა იტვირთა.

უნივერსიტეტი აკურთხა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა კირიონ მეორემ. მან თავისი სიტყვა ასე დაამთავრა: „სულითა და გულით ვისურვებ, რომ ამ ჩვენ ქართულ ნორჩ უნივერსიტეტში მალე გახსნილიყოს ყველა განზრახული ფაკულტეტებიც, როგორც ეს დასავლეთ ევროპაში არის მოწყობილი“.

ხელისუფლების სახელით უნივერსიტეტის გახსნას მიესალმა საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრი, უნივერსიტეტის დამფუძნებელი საზოგადოების თავმჯდომარე აკაკი ჩხენკელი, რომელიც ამ დღეს, უკვე ემიგრაციაში მყოფი, ასე იხსენებს: „ჩემთვის ძნელია მოგონება, რა ვთქვი იმ დღეს თავმჯდომარის სავარძლიდან. მასხოვს მხოლოდ არაჩვეულებრივი მღელვარება, გულის-ტოკვა, რომელიც განვიცადე... ამავე განცდას ადვილად ამოიკითხავდით სხვა დამსწრეთა სახეზე. დიდი იყო მათი რიცხვი, ხალხს ვერ იტევდა საზეიმო დარბაზი, ვერც განიერი დერეფნები, თვით ეზოში ბევრი კანკალედა სიცივი-საგან. ამოდენა უადგილობით განამებულ ხალხს სხვა არ დარჩენოდა რა, გარდა იმისა, რომ ბანი დაენია დარბაზიდან მიღებულ ვაშა-ტაშისათვის. საყურადღებოა, რომ, გარდა მოსწავლე ახალგაზრდობისა, ბლო-

მათ იყო მდაბიო ხალხი: მუშა, ხელოსანი, ვაჭარი... უკანასკნელი სჭარბობდნენ კიდევ პირველს. რაც შეეხება პოლიტიკურ და საზოგადო მოღვაწეთ, მათ შორის არ სჩანდნენ ოფიციალური პირები. აღსანიშნავია მხოლოდ ჩვენი მეზობლების დელეგაციები, რომელთაც მოსალოცი სიტყვები წარმოთქვას“ (ყურნალი „დამოუკიდებელი საქართველო“, 1928 წელი, პარიზი).

გახსნის ცერემონიაზე სიტყვები წარმოთქვეს უნივერსიტეტის პირველმა რექტორმა პეტრე მელიქიშვილმა, პროფესორმა იოსებ ყიფშიძემ, ქართულ, რუსულ, სომხურ, აზერბაიჯანულ და პოლონურ კულტურულ-საგანმანათლებლო ორგანიზაციათა წარმომადგენლებმა. ნაიკითხვს მისალოცი დეკლამაცია.

თავად ივანე ჯავახიშვილი იმ დროისთვის უნივერსიტეტში არსებული ერთადერთი — სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დეკანი გახდა.

პირველი ლექცია 1918 წლის 30 იანვარს ისტორიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა ნაიკითხა თემაზე — „ადამიანის პიროვნება და მისი მნიშვნელობა ძველ ქართულ-საფილოსოფოსო მწერლობასა და ცხოვრებაში“.

უნივერსიტეტში იმ დროისთვის პროფესორ-მასწავლებელთა რაოდენობა 18 კაცს ითვლიდა. სწავლას შეუდგა 369 სტუდენტი და 89 თავისუფალი მსმენელი.

უნივერსიტეტის დებულებით, სტუდენტად გახდომა შეეძლო ორივე სქესის მოქალაქეებს, განურჩევლად ეროვნებისა და სარწმუნოებისა, რომელთაც საშუალო სკოლა ჰქონდათ დამთავრებული. სწავლება მიმდინარეობდა ქართულ ენაზე.

1918 წლის 30 მაისს უნივერსიტეტის მმართველობის უმაღლესმა ორგანომ — პროფესორთა საბჭომ სპეციალურად განიხილა საქართველოს მთავრობასთან უნივერსიტეტის დამოკიდებულების საკითხი. საბჭომ დაადგინა, რომ სახელმწიფო უნივერსიტეტად გადაქცევის შემდეგ მას „უნდა ჰქონდეს სრული ავტონომია. მთავრობას უნდა ეკუთვნოდეს მხოლოდ ხარჯთაღრიცხვის დამტკიცება და კონტროლი...“

როინ მეტრეველი: „როცა უცხოელი ჩამოდის, კითხულობს, ამ ქვეყანას უნივერსიტეტი აქვს? ენციკლოპედია აქვს? და თუ პასუხი დადებითია, ე.ი. ქვეყანა განვითარებულია... და უნივერსიტეტის გახსნით საქართველოც სწორედ ასეთი ქვეყნების რიგში ჩადგა.“

უნივერსიტეტის დაარსების შემდეგ დაიწყო სრულიად ახალი კულტურული ერა, რომელსაც სათავეში ედგა ივანე ჯავახიშვილი — კაცი, რომელიც არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მსოფლიო ისტორიაში უნიკალური მოვლენაა“.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ მეორე

უნივერსიტეტი აკურთხა და გზა დაულოცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა კირიონ მეორემ. მან თავისი სიტყვა ასე დაამთავრა: „სულითა და გულით ვისურვებ, რომ ამ ჩვენ ქართულ ნორჩ უნივერსიტეტში მალე გახსნილიყოს ყველა განზრახული ფაკულტეტებიც, როგორც ეს დასავლეთ ევროპაში არის მოწყობილი“.

თემის რესპონდენტი როინ მეტრეველი

ქართული მეცნიერების იდეოლოგია

პირველი გვერდიდან

ივანე ჯავახიშვილი მთელ ქართველ ერს ჰყავდა. მან თითქმის ყამირ მინაზე ააღორძინა ქართული მეცნიერება, განავითარა ისტორიოგრაფია, პალეოგრაფია, დიპლომატიკა, ქართული სამართლის, ეკონომიკისა და მუსიკის ისტორია; დაადგინა ქართველი ერის განვითარების ისტორიული ეტაპები, დააფუძნა კლასიკური ფილოლოგია და ენათმეცნიერება... იგი ერის წინამძღოლია, რომელმაც ისტორიის კვლევით მომავალს დაანახა, რა განძი გვეკონია, რა ფესვებზე ვდგავართ და საით უნდა წავიდეთ...

მეცნიერული ისტორიოგრაფიისათვის საფუძვლის ჩაყრას და მის განვითარებას დასავლეთ ევროპაში და რუსეთში უმაღლესი სასწავლებლები, სამეცნიერო დაწესებულებები, საისტორიო საზოგადოებები და პროფესიონალ ისტორიკოსთა მთელი არმია ემსახურებოდა. საქართველოს სინამდვილეში კი ამ დიდი პრობლემის გადაჭრა, ფაქტობრივად, ერთმა პიროვნებამ — ივანე ჯავახიშვილმა იკისრა.

ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერულ დამსახურებას დღეს ყველა დიდი მეცნიერი აღიარებს და მიიჩნევს — რომ არა დიდი ივანე ჯავახიშვილი, საქართველოს არ ექნებოდა ესოდენ განვითარებული მეცნიერება და მეცნიერული ტერმინოლოგია; რომ არა ივანე ჯავახიშვილი, საქართველოს არ ექნებოდა მდიდარი ისტორიული წარსულის მქონე უნივერსიტეტი, სადაც მუდამაქამს ტრიალებდა თავისუფლების წყურვილით ატყობილი მოაზროვნე თაობა, რომელმაც დამოუკიდებლობის მოპოვებაში დიდი წვლილი შეიტანა.

ისტორიოგრაფიის პატრიარქი

ივანე ჯავახიშვილი, როგორც მეცნიერი, დღესაც ამოუწურავია. არ არსებობს დისერტაცია ქართველოლოგიურ და ისტორიოგრაფიულ მიმართულებებში, რომელშიც მოხმობილი არ იყოს ჯავახიშვილისეული დასკვნა ამა თუ იმ საკითხზე. მეცნიერები აღიარებენ, რომ, თითქმის, საუკუნის შემდეგაც კი შეუძლებელია, გვერდი აუარო ივანე ჯავახიშვილის სამეცნიერო დეპუტატებს. მისი კრიტიკული მეცნიერული ალლო შეეხო საქართველოს ისტორიის თითქმის ყველა ეტაპს და მნიშვნელოვან მოვლენას. მის ფუნდამენტურ ნაშრომს „ქართველი ერის ისტორია“, რომელიც 1908-1913-1924 და მომდევნო წლებში ეტაპობრივად გამოიცემოდა, წინ უძღოდა ისტორიის საკითხებზე სხვადასხვა ნაშრომის გამოცემა. ის სწავლობდა ანდრია მოციქულისა და წმინდა ნინოს მოღვაწეობას, საქართველოს სამეფო ტახტის მემკვიდრეების — მეფის ძე და ვითისა და ბატონიშვილი იულონის ცხოვრებას, საქართველოს მეფეების ისტორიასა და ქართველი ერის განვითარების ისტორიულ ეტაპებს. ივანე ჯავახიშვილი ანალიზებდა საქართველოს მეფეების უფლებების ისტორიას (1905 წ.); ზნეობრივი მოძღვრების ისტორიას (1906 წ.); ძველი საქართველოსა და ძველი სომხეთის სახელმწიფოებრივ წყობილებას (1907 წ.). ისტორიოგრაფიაში, ფაქტობრივად, არ დარჩა მიმართულება, რომელზეც ივანე ჯავახიშვილს ნაშრომი არ შეექმნა. ბევრი მათგანი დღესაც ფუნდამენტურად მიიჩნევა.

თემის რესპონდენტი მარიამ ლორთქიფანიძე

აკადემიკოსი მარიამ ლორთქიფანიძე ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობას და დამსახურებას ქართული ისტორიოგრაფიის წინამძღოლად მიიჩნევს.

ნაშე სრულიად უნიკალურ მოვლენად მიიჩნევის და ასახულებს, რომ მან ქართული მეცნიერების განვითარებით სრულიად ახალი ერა დაიწყო საქართველოს ისტორიაში.

— ქალბატონო მარია, ივანე ჯავახიშვილის დამსახურება ქართული მეცნიერების წინაშე მართლაც განუზომელია, რადგან მან თითქმის ყველა ჰუმანიტარული დარგის მეცნიერულ ისტორიას ჩაუყარა საფუძველი, მაგრამ მაინც, ის პირველი ივანე ჯავახიშვილის, როგორც ისტორიოგრაფის როლს ქართულ მეცნიერებაში?

— როდესაც ივანე ჯავახიშვილმა თბილისის პირველი გიმნაზია დაამთავრა, მას თავისი გზა უკვე გარკვეული ჰქონდა. იგი პეტერბურგში აღმოსავლეთმცოდნეობის განყოფილებაზე ჩაირიცხა ქართულ-სომხური ფილოლოგიის განხრით, რომელსაც, მაშინ,

თუ ერთ წყაროში აღწერილია რაიმე ისტორიული მოვლენა, სასურველია, ის სხვა წყაროთიც იყოს დასაბუთებული, ან მას მხარს უჭერდეს უცხოური წყაროები. აი, ეს არის ის მეთოდი, რის გამოც ჩვენ ივანე ჯავახიშვილზე ვამბობთ, რომ ქართულ ისტორიულ მეცნიერებაში ახალი ეტაპი შექმნა.

სათავეში ალექსანდრე ცაგარელი და, შემდეგ, ნიკო მარი ედგნენ.

პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტი ევროპაში ერთ-ერთი ძლიერი და მოწინავე ფაკულტეტი იყო, მაგრამ, რადგან ითვლებოდა, რომ ეკლესიის ისტორიაში სპეციალისტი არ ჰყავდათ, საეკლესიო სამართლის შესასწავლად ივანე ჯავახიშვილი გერმანიაში ცნობილ მეცნიერთან ჰარნაკთან გაგზავნეს. იქ მან მნიშვნელოვანი საქმე გააკეთა — გერმანულად თარგმნა „აბო ტფილელის მარტილოზა“ და „ეგესტატი მცხეთელის მარტილოზა“. ამ ნაშრომების გამოცემით ევროპაში ცხადი გახდა, რომ, ქართულ მწერლობაზე, ქართულ კულტურაზე, ქართულ აგიოგრაფიაზე წარმოდგენა არ ჰქონდათ.

1902 წელს ივანე ჯავახიშვილი, ნიკო მართან ერთად, ქართული ხელნაწერების აღწერისა და შესწავლის მიზნით გაემგზავრა სინას მთაზე, სადაც დიდხანს იმუშავა. საინტერესო დეტალია, რომ იქ სწორედ მან მიაკვლია გიორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ხელნაწერს. წარმოიდგინეთ, რამდენად მნიშვნელოვანია მეცნიერისთვის ასეთი მასალის აღმოჩენა, მაგრამ ივანე ჯავახიშვილმა ეს ხელნაწერი დაუთმო ნიკო მარს, რომელმაც „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ შესანიშნავი გამოცემა გააკეთა თავისი ფილოლოგიურ-ისტორიული კომენტარებით. „გრიგოლ ხანძთელის“ ხელნაწერის ნიკო მარისთვის გადაცემით ივანე ჯავახიშვილმა მასწავლებლისადმი პატივისცემა გამოხატა, მასში არსებობდა მეცნიერული კეთილსინდისიერების განცდაც — ის მიიჩნევდა, რომ ნიკო მარი უკეთ შეძლებდა ამ ხელნაწერის გამოცემას.

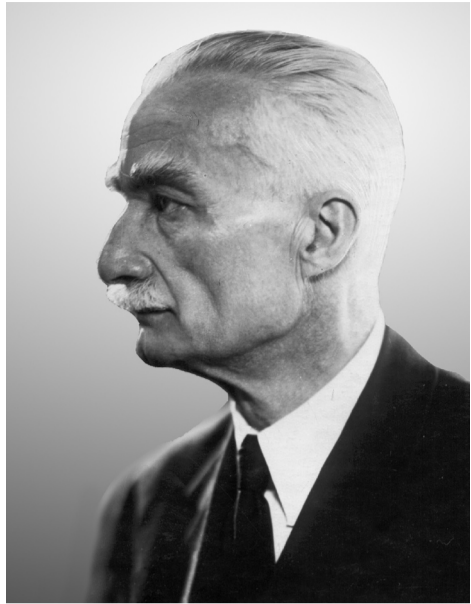
ერთი რამ უნდა ვთქვა — რუსეთში ყოფნის დროს, ოქტომბრის რევოლუციამდე, ივანე ჯავახიშვილმა 40-მდე ნაშრომი გამოსცა. აქედან სულ რამდენიმე შექმნა და დაიბეჭდა რუსულად. მაგალითად, მან რუსულად დაწერა საენციკლოპედიური და საცნობარო ნაშრომები და სამაგისტრო დისერტაცია, რომელიც ბრწყინვალედ დაიცვა. რაც შეეხება თავის ფუნდამენტურ ნაშრომებს, მათ ივანე ჯავახიშვილი საქართველოში ქართულად ბეჭდვდა. კერძოდ, „საქართველოს ეკონომიკური ისტორიის“ პირველი ტომი, აქ დაიწყო მან „ქართველი ერის ისტორიის“ და „ქართული სამართლის ისტორიის“ ბეჭდვაც. ამით ის ნიადგს ამზადებდა ქართული მეცნიერების განვითარებისათვის, რადგან ეს იყო მისი მიზანი.

— ცნობილია ივანე ჯავახიშვილის კრიტიკული დამოკიდებულება ისტორიული წყაროების მიმართ. როგორ უნდა გავიგოთ ეს, რატომ მიიჩნევდა იგი წყაროებისადმი კრიტიკულ დამოკიდებულებას სამეცნიერო მუშაობის ამოსავალ წერტილად?

— სანამ ამ საკითხზე ვისაუბრებდეთ, გეტყვით, რომ ივანე ჯავახიშვილის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაშრომი გახლავთ სერიული გამოცემა: „საქართველოს ისტორიის წყაროები და მეთოდები წინათ და ახლა“. ამ სერიის პირველი ნიგნი იყო „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა“. თავად ბატონმა ივანემ ამ ნიგნის მეორე გამოცემა 1922 წელს მოასწრო. შემდეგ, 1945 წელს, სიმონ ყაუხჩიშვილმა დაუმატა მას 1922 წლიდან 1945 წლამდე გამოცემული წყაროთმცოდნეობითი და ისტორიოგრაფიული ხასიათის

ნაშრომები. 1978 წელს კი გამოვიდა ივანე ჯავახიშვილის 12-ტომეულის VIII ტომი, რომლის რედაქტორი მე გახლდით და მეც დავეუმატე მას ზოგი შემდეგ გამოსული ნაშრომი.

რაც შეეხება ივანე ჯავახიშვილის დამოკიდებულებას ისტორიის კვლევის მეთოდების მიმართ, მოგეხსენებათ, რომ ჟამთააღმწერლების მიერ ძველად დაწერილი ისტორიის შუა საუკუნეებში ჭეშმარიტებად მიიჩნეოდა. ვინც ისტორიას წერდა, ის ან გადაიწერდა წინამორბედისგან (მაშინ პლაგიატის ცნება არ არსებობდა), ან უკვე არსებული მასალის რედაქტირებას გააკეთებდა და წერას გააგრძელებდა. ევროპაში საქართველოზე გაცილებით ადრე დაიწყო მუშაობა საისტორიო მეთოდების კვლევის მიმართულებით. სწორედ ევროპელმა მეცნიერებმა დასვეს წერილობითი წყაროების კრიტიკის საკითხი. XIX საუკუნეში ეს მეთოდი რუსეთში უკვე დანერგილი იყო. საქართველოში კი, მიუხედავად იმისა, რომ მოღვაწეობდა თითო-

ლი მიდგომა იყო, მაგრამ ისიც ცნობილია, რომ მას სწორედ ამის გამო აკრიტიკებდნენ. რა იყო ამ კრიტიკის საფუძველი?

— დაიხ, მას დიდ დანაშაულად წაუყენეს, რომ ფაქტოლოგი გახლდათ. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ის იძულებული იყო, დაედგინა ფაქტები, რადგანაც ქართულ მეცნიერებაში მანამდე ასეთი რამ ნაკლებად არსებობდა. ისიც უნდა ვთქვათ, რომ ივანე ჯავახიშვილი მარტო ფაქტებს კი არ ადგენდა, რაც მას ბრალად დასდეს, არამედ ამ ფაქტების ანალიზსაც იძლეოდა. მას თავისი შეხედულება ჰქონდა ქართული ისტორიისა და ისტორიული აზროვნების განვითარების პერიოდისა ცნობაზე, ასევე, ქართული კულტურის საკითხებზე. არ არსებობს დარგი, რომელზეც მას თავისი აზრი არ გამოეთქვას. რასაკვირველია, მის მიერ წამოყენებული ყველა მოსაზრება შესაძლებელია გასაზიარებელი არ არის, მაგრამ როცა წინამორბედ მოღვაწეს ვაფასებთ, მისი ღვაწლი მეცნიერების დღევანდელი დონით კი არ უნდა შევაფასოთ, არამედ, რა პერიოდშიც ის ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. თუ ის თანამედროვე მეცნიერების სიმადლეზე იდგა, წინა მონაცემებსაც იცნობდა და თავადაც ახალს ამბობდა, უკვე დიდი მეცნიერია.

— ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ივანე ჯავახიშვილმა, ფაქტობრივად, ყამირზე დაიწყო ქართული მეცნიერების აღმოცენება. საკვირველი ისაა, რომ მან ამდენ მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი და ამდენი ფუნდამენტური ნაშრომი შექმნა. თქვენი აზრით, რა ხერხით შეძლო ერთმა, თუნდაც გენიალურმა ადამიანმა ამის გაკეთება?

— თავის დროზე ეს კითხვა მეც დაუფუსკი ბატონ სიმონ ჯანაშიას. როგორც მან ამიხსნა, ეს იმის დამსახურება იყო, რომ ივანე ჯავახიშვილი

მას დიდ დანაშაულად წაუყენეს, რომ ფაქტოლოგი გახლდათ. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ის იძულებული იყო, დაედგინა ფაქტები, რადგანაც ქართულ მეცნიერებაში მანამდე ასეთი რამ ნაკლებად არსებობდა. ისიც უნდა ვთქვათ, რომ ივანე ჯავახიშვილი მარტო ფაქტებს კი არ ადგენდა, რაც მას ბრალად დასდეს, არამედ ამ ფაქტების ანალიზსაც იძლეოდა

ბისთვის ყურადსაღები ისტორიული სიტყვა: „არქეოლოგიურმა გათხრებმა და ახალმა უცხოურმა თუ ქართულმა წერილობითმა ძეგლებმა შეიძლება ბევრი ისტორიული ფაქტი ახლებურად დაგვანახოს“. იგი იყო ნამდვილი მეცნიერი, რომელიც არ ებღაუჭებოდა საკუთარ მოსაზრებას და არ აცხადებდა, რომ გინდა თუ არა, რაც მე ვთქვი, ის არის მართალი. აღმოჩნდებოდა რაღაც ახალი? ის ამას ოსტატურად იყენებდა.

მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ კიდევ ერთი ფაქტი, რომელიც სწორედ იმას ადასტურებს, რომ ზოგიერთი მეცნიერული მოსაზრება შესაძლებელია ახალმა წყაროებმა შეცვალოს. ივანე ჯავახიშვილმა თავის მეცნიერულ მუშაობაში „ქართლის ცხოვრების“ კრებულში შესულ პირველი თხზულება „მეფეთა ცხოვრება“, რომელიც XI საუკუნის ავტორის ლეონტი მროველის სახელთანაა დაკავშირებული. ივანე ჯავახიშვილმა მასში წარმოდგინი ბევრი ცნობა არ მიიჩნია მართებულად, მაგრამ შემდეგ სხვადასხვა წყაროებმა და არქეოლოგიურმა გათხრებმა „მეფეთა ცხოვრებაში“ გადმოცემული ცნობების მართებულობა დაადასტურეს. ამის შემდეგ გაჩნდა აზრი ივანე ჯავახიშვილის ჰიპოკრიტიკული დამოკიდებულების შესახებ. ქართული წერილობითი წყაროებისა და საკუთრივ, „ქართლის ცხოვრების“ მიმართ.

— ივანე ჯავახიშვილის კალამს ეკუთვნის ფუნდამენტური გამოკვლევები საქართველოს ისტორიის თითქმის ყველა საკითხში. დღევანდელი გადასახედიდან, წყაროებზე დაყრდნობა სწორი მეცნიერუ-

მუშაობა საბარათო სისტემით, რომელიც მას ნიკო მარმა ასწავლა. ის კითხულობდა წყაროს და მასში აღმოჩენილ სიახლეს ერთ ბარათზე დაიბეჭდა. მაგალითად, ვთქვათ, შეხვდა ერთ-ერთ სიტყვა „გლეხი“, ამოწერდა ყველაფერს ამ სიტყვის გარშემო — თარიღებს, წყაროს, მნიშვნელობას და დადებდა. შემდეგ თუ კიდევ სხვა-გან შეხვდებოდა ამ სიტყვას, ახალ მონაცემებსაც იმ ბარათს მიაწერდა და ასე აგრძელებდა. საბოლოო ფაშში ის იღებდა უამრავ ისტორიულ წყაროს და ამ გზით მოჰყავდა სისტემაში მიკვეთული მონაცემები.

გარდა ამისა, ჩემი აზრით, ერთ ადამიანს ამის გაკეთება მხოლოდ ნიჭიერების და გასაოცარი შრომის უნარის შედეგად შეუძლია. ბატონი ივანე თავაუღლებელი მუშაობდა მაშინაც კი, როცა ავად იყო.

ქართული მეცნიერების იდეოლოგია

მეხუთე გვერდიდან ივანე ჯავახიშვილი და არქეოლოგია

ივანე ჯავახიშვილის განსაკუთრებული დამოკიდებულება საისტორიო წყაროების მიმართ მის სამეცნიერო მოღვაწეობაშიც ვლინდება. 1931 წლიდან, როცა ის საქართველოს მუზეუმის მეცნიერ-კონსულტანტად დაინიშნა, მუდმივად ზრუნავდა, სამეცნიერო ექსპონატად ექცია ყველა ის ნივთი, რაც ქართველი ერის კულტურულ-ისტორიულ წარსულს გამოამჟღავნებდა. ამ მიზნით მას აუცილებლად მიაჩნდა მუზეუმში საისტორიო განყოფილების დაარსება. წერილში, რომელსაც იგი 1934 წელს მუზეუმის დირექტორს წერს, ამ განყოფილების მოვალეობას ასე აყალიბებს: „ისტორიული განყოფილება უნდა შექმნიდეს და იყოს, რომელთაც თვითნებურად თავის დარგი ექმნება. პირველ სექციას საგნად უძველესი, კლასთა უწინარესისა და კლასთა დასაწყისის ხანის კულტურა ექმნება. მეორე სექციას საშუალო საუკუნეების და განახლებების ხანის სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი კულტურისა და კერძო ყოფა-ცხოვრების ნივთიერი ნაშთის შეგროვება, შესწავლა და გამოფენა. მესამე სექციას საჭურველი და საბრძოლო იარაღები, მეოთხე სექციას ბეჭდები და საფას-საზომები და მეხუთე — უახლესი ისტორიის მიმდინარეობის ასახვა“.

ივანე ჯავახიშვილის დასაბუთებული მოთხოვნით, მუზეუმში შეიქმნა ისტორიის განყოფილება. ის 1936 წლიდან სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე ამ განყოფილებას ხელმძღვანელობდა და მიაჩნდა, რომ არქეოლოგიური გათხრების დროს მიკვლეული ახალი ნივთმტკიცებები აქტიურად უნდა გამოიყენებინათ მეცნიერებს, როგორც წყაროები. ის თავადაც ხელმძღვანელობდა ზოგიერთ არქეოლოგიურ გათხრებს.

აკადემიკოსი ოთარ ჯაფარიძე ივანე ჯავახიშვილს დამსახურებდა მიიჩნევს დამაინის არქეოლოგიური გათხრების დაწყებას და მცხეთა-არმაზის გათხრებისას აღმოჩენილ არაერთ უძვირფასეს წყაროს. მისი თქმით, ივანე ჯავახიშვილის დამსახურება განუზომლად დიდია ქართული არქეოლოგიის განვითარებაში.

ივანე ჯავახიშვილის განსაკუთრებული დამოკიდებულება საისტორიო წყაროების მიმართ მის სამეცნიერო მოღვაწეობაშიც ვლინდება. 1931 წლიდან, როცა ის საქართველოს მუზეუმის მეცნიერ-კონსულტანტად დაინიშნა, მუდმივად ზრუნავდა, სამეცნიერო ექსპონატად ექცია ყველა ის ნივთი, რაც ქართველი ერის კულტურულ-ისტორიულ წარსულს გამოამჟღავნებდა.

თემის რესპონდენტი
ოთარ ჯაფარიძე

ოთარ ჯაფარიძე: „ივანე ჯავახიშვილი დიდად იყო დაინტერესებული არქეოლოგიის განვითარებით და მიუხედავად იმისა, რომ იმ პერიოდში ხელნაწახიდი ბევრი არაფერი ჰქონდა, თავის ნაშრომებში მაინც იმონებდა რევოლუციამდე აღმოჩენილ არქეოლოგიურ მასალებს, როგორც არსებულ ისტორიულ წყაროებსა და მტკიცებულებებს.“

მან არაერთხელ გამოთქვა სინანული იმის შესახებ, რომ საქართველოში ჯერ კიდევ არ აღმოჩნდა ამ საქმით დაინტერესებული მეცნიერი. იგი აღნიშნავდა, რომ ძველი ისტორიის შესწავლა არქეოლოგიის გარეშე შეუძლებელია და სხვა საკითხებთან ერთად, ეთნიკური საკითხების კვლევა არქეოლოგიითა და ენათმეცნიერებით არის შესაძლებელი.

სწორედ არქეოლოგიისადმი ინტერესით იყო გამოწვეული ის ფაქტი, რომ მან უნივერსიტეტში საფუძველი ჩაუყარა არქეოლოგიის სწავლებას. იმ პერიოდში უნივერსიტეტიდან გერმანიაში სასწავლებლად სხვებთან ერთად მივლინებული იყო გიორგი ნიორაძე, რომელიც იქ პრეისტორიულ არქეოლოგიას სწავლობდა. მასზე ივანე ჯავახიშვილი დიდ იმედებს ამყარებდა და, როცა ბატონი გიორგი გერმანიიდან ჩამოვიდა, ბატონმა ივანემ იგი უნივერსიტეტში არქეოლოგიის კურსის წასაკითხად მოიწვია.

თქვენ იცით, რომ ივანე ჯავახიშვილი რამდენჯერმე ჩამოაცილეს უნივერსიტეტი სასწავლო პროცესს, მაგრამ 30-იანი წლების ბოლოს, როცა მუშაობის უფლება მისცეს, პირველი, რაც გააკეთა, იყო ის, რომ დაიწყო არქეოლოგიური გათხრები დმანისში. ანუ დმანისის თანამედროვე აღმოჩენებს სწორედ მაშინ ჩაეყარა საფუძველი. ამის შემდეგ ივანე ჯავახიშვილი სათავეში ჩაუდგა მცხეთის არქეოლოგიურ გათხრებს, სადაც გაითხარა სამთავრო სამაროვანი და არმაზის ხევი. სწორედ აქ აღმოჩნდა პიტიახში სამარხები. ივანე ჯავახიშვილი პირველი სამარხის აღმოჩენას, რომელიც ასპარუკ პიტიახში ეკუთვნოდა, თავად დაესწრო. მიმართა, რომ ქართული არქეოლოგიის წინაშე ივანე ჯავახიშვილის დამსახურება ისევე დიდია, როგორც ისტორიოგრაფიისა და, ზოგადად, ქართული მეცნიერების წინაშე“.

საყურადღებოა ისიც, რომ ივანე ჯავახიშვილი ძველი სამარხების გათხრებისას აღმოჩენილი ნივთების მხოლოდ სამეცნიერო ექსპონატებად ქცევის მომხრე არ იყო, თუმცა მიაჩნდა, რომ ამ ნივთების გამოფენას აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ჰქონდა: „დამთავალიერებელს სრული საშუალება უნდა ჰქონდეს მაშინდელი ადამიანის ნივთიერი ავლა-დიდება და კულტურის დონე შეძლებისამებრ სრულად წარმოიდგინოს. ამისთვის სხვადასხვა დროისა და სახეობის სამარხები გამოფენილი უნდა იყოს მთელი თავისი აგებულია-მონუმენტობითურთ“, — წერდა იგი.

გარდა არქეოლოგიური ძეგლებისა, ივანე ჯავახიშვილი დიდ ყურადღებას აქცევდა ქართული კულტურის ძეგლების დაცვის საქმესაც და მოითხოვდა, რომ უმთავრეს საზრუნავად ექციათ ქართული ხელოვნების

თემის რესპონდენტი
რამაზ პატარიძე

რამაზ პატარიძე: „ივანე ჯავახიშვილმა შექმნა შესანიშნავი ნივთი, რომლითაც საფუძველი ჩაუყარა ქართულ დამწერლობათმცოდნეობას, ქართულ პალეოგრაფიას და გვიანდერმა, რომ დამავალმა მკვლევრებმა ამ გზით უნდა იარონ.“

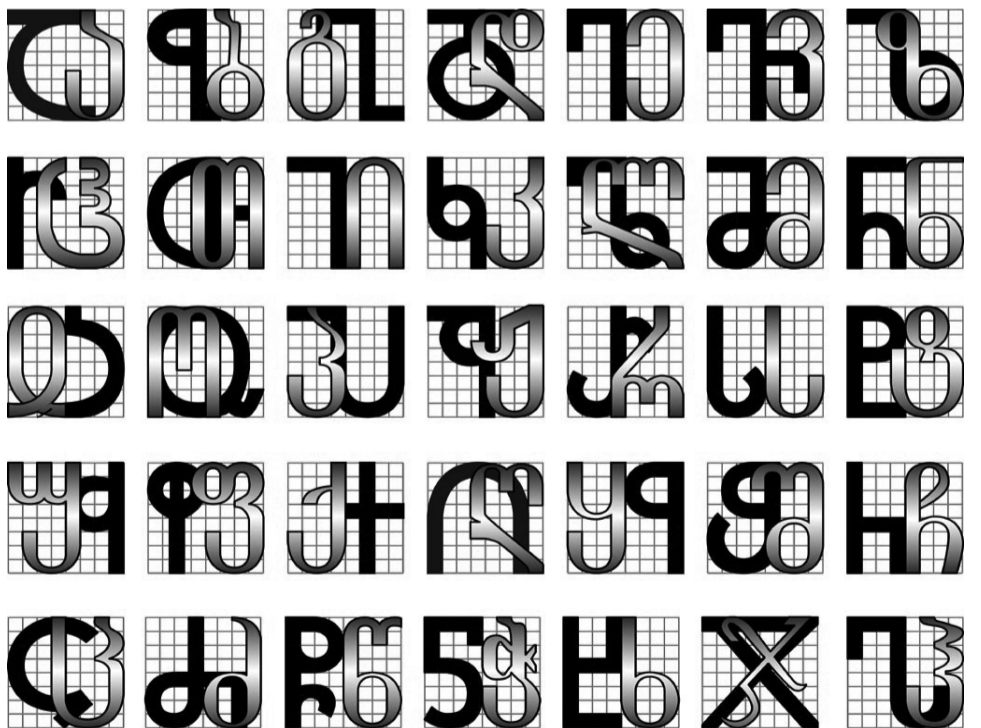
გეზი, რომელიც ივანე ჯავახიშვილმა მოგვცა, ითვალისწინებდა ქართული ასო-ნიშნების რაობის გარკვევას. მან ყურადღება მიაქცია, რომ ფინიკიური ანბანის პირველი ასო-ნიშანი არის ხარის თავის გამოსახულება და ამიტომ ასო-ნიშანს ჰქვია „ალფ“, ანუ

ივანე ჯავახიშვილმა ქართული დამწერლობის წარმომავლობა ფინიკიურს დაუკავშირა და მისი წარმოშობა ძველი ნაღით VII საუკუნეში ივარაუდა. ქართველი მეცნიერების დიდი ნაწილი ამ მოსაზრებას არ ეთანხმება, რადგანაც, მათი აზრით, ჯერჯერობით ივანე ჯავახიშვილის ეს ჰიპოთეზა ისტორიული წყაროებით არ დასტურდება.

ხარი. სემურ ანბანსაც აქვს თავისი დასაწყისი — იწყება ხარის გამოსახულებით (ხარი მთვარის საზვარაკო ცხოველია, ესე იგი მთვარის ღმერთი ზეციური ხარია), ანუ მთვარის პირველი გამოჩენით, და მთავრდება დასასრულის, ანუ ჯვრის აღმნიშვნელი ნიშნით. ივანე ჯავახიშვილმა გამოთქვა თვალსაზრისი, რომ იქნებ ქართულ ანბანშიც გვექნება ანალოგიები. საქმე ისაა, რომ ქართული ანბანი, მსგავსად ფინიკიურისა, ჯვრით მთავრდება და ამიტომ მას „ჯ“ ბგერის მნიშვნელობა აქვს. ამ გზით უნდა წარმართულიყო კვლევა და მე მას გავეყვი.

თავს მის მოწაფედ ვთვლი“.

რამაზ პატარიძის პოზიციას ისტორიკოსი მარიამ ლორთქიფანიძე ასე პასუხობს: „დღეს განსაკუთრებით საკამათოა ქართული დამწერლობის ისტორია, რომელსაც ივანე ჯავახიშვილი ძველი ნელთალრიცხვის VII საუკუნეს მიაწერს და ამბობს, რომ ქართული ასომთავრული ფინიკიურიდან და არამულიდან არის წარმოშობილი. ის წერს, რომ, მართალია, ჩვენ ჯერ ასომთავრული შესრულებული არაფერი მოგვეპოვება, მაგრამ უნდა ვივარაუდოთ, რომ არქეოლოგიური გათხრები აღმოაჩენს ბევრ საგანძურს“.

ჯავახიშვილმა მიგვიჩიოთა — რაკი ქართულ ანბანში, ფინიკიურის მსგავსად, დასასრულის ნიშნად ჯვრის გამოსახულება ზის, იქნებ ქართული პირველი ასო-ნიშანიც, ფინიკიურის მსგავსად, ხარის გამოსახულებათაა. მისი ეს მოსაზრება არ გამართლდა, მაგრამ ძიება მაინც ამ გზით გაგრძელდა. კვლევების შედეგად მივიღე დასკვნამდე, რომ ქართული ანბანი ბრმად კი არაა გადმოღებული სემური ანბანიდან, როგორც ეს ბერძნულშია, არამედ შექმნილია სემური ანბანის პრინციპების გათვალისწინებით.

და მათ შორის ასომთავრული დამწერლობის ნიმუშებსაც. მას ამის თქმის და დანერის მორალური უფლება ჰქონდა, რადგან მაშინ საქართველოში არქეოლოგიური გათხრები თითქმის არ წარმოებდა. დღეს საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილია წინაქრისტიანული ხანის ბერძნული, არამული და ებრაული წარწერები, მაგრამ, სამწუხაროდ, ივანე ჯავახიშვილის მოსაზრების დამდასტურებელი ფაქტები, ჯერჯერობით, არ აღმოჩენილია. ივანე ჯავახიშვილის ამ მოსაზრებას მიმდევრები დღესაც ჰყავს“.

ქართული ანბანი, ფაქტობრივად, კალენდარული ძეგლია. საქმე ისაა, რომ ადრე

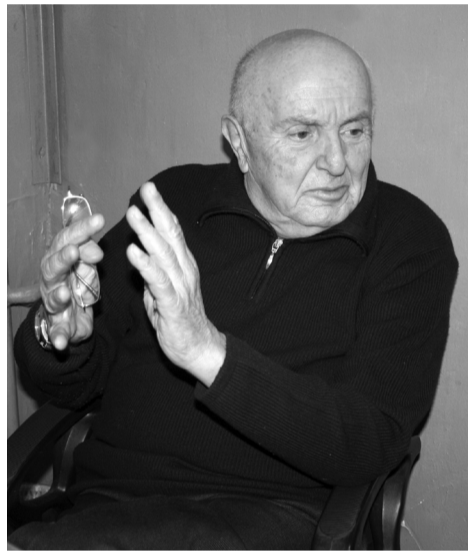
ქართული მეცნიერების იდეოლოგია

მეექვსე გვერდიდან

ივანე ჯავახიშვილი და ქართული კულტურის ისტორიის საკითხები

ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა ქართული კულტურის ისტორიის საკითხების შესწავლას. მას მიაჩნდა, რომ ქართული კულტურის ისტორიის კვლევა ეროვნული თვითშეგნებისა და თვითდაქვედრების ძირითადი გზა იყო. იგი წარსულს სწავლობდა არა მხოლოდ აღწერილობითი მიზნებით, არამედ ისტორიის საზრისის ძიებისთვის. მან გამოკვეთა ძველი საისტორიო მწერლობის მიზანი, მეტოდები და წყაროები პირველი აგიოგრაფებიდან დაწყებული, ვახუშტი ბაგრატიონის ჩათვლით.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი რეპუბლიკის სირაძე მიხეილ, რომ ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობა ქართული კულტურის ისტორიის კვლევის საკითხებში სცდებოდა მხოლოდ მეცნიერული კვლევის ფარგლებს.

თემის რესპონდენტი რეპუბლიკის სირაძე

— ბატონო რევაზ, როგორ შეაფასებდით ზოგადად ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლს ქართული ერის კულტურის კვლევის საკითხებში, რა წარმოაჩინა მან ამ ნაშრომებში?

— ერის ისტორიულ ცხოვრებას ივანე ჯავახიშვილი აფასებდა კულტურული პროგრესის მიხედვით. მისთვის ყველა წარმატება და ძნელბედობა იყო დიდი ეროვნული დრამა, რომლის ფონზეც ერის კულტურული სახე ყალიბდებოდა.

მან გვიჩვენა, რომ ერის კულტურული ღვაწლი განსაზღვრავს არა ის, თუ რაოდენ დიდებისთვის მიუღწევია წარსულში, არამედ ის, თუ რამდენად ძალმოსილი იყო ერი — მუდმივი განვითარებისთვის ეზიარებინა საკუთარი კულტურული მონაპოვარი. ამიტომ ივანე ჯავახიშვილის მიერ ისტორიიდან განსაკუთრებით ყურადღასს იმსახურებს ის, რაც მარად უნდა ცოცხლობდეს — ქართული დამწერლობა და მწერლობა, ქართული ენა, ქართული მუსიკა, ხუროთმოძღვრება...

ივანე ჯავახიშვილისთვის ქართველი ერის ისტორია ერის კულტურული დადგინების ისტორიაა და ეს გააზრებული აქვს არა მხოლოდ კულტურის ისტორიის ასპექტში, არამედ მისი სოციალური განვითარების და სახელმწიფოებრიობის, ამასთანავე, პოლიტიკურ-ეკონომიკურ და კულტურულ ურთიერთობათა მიხედვით. მაგრამ თუ მათ შორის მაინც კულტურულ-ისტორიული ასპექტია წამყვანი, ეს იმიტომ, რომ ამ მხრივ ისტორიული წარსული თანამედროვეობას უკავშირდება.

— როგორ ყოფდა იგი ერის კულტურული განვითარების ეტაპებს?

— ქართული კულტურის კვლევის ჯავახიშვილისეული მასშტაბები ამ კულტურის მრავალმხრივი წარმატების მაჩვენებელია. მასში, ძირითადად, 4 კულტურულ-ისტორიული ეპოქა განიხილება: წარმართული, აღმართული, კლასიკური ხანისა და გვიანფეოდალური. ივანე ჯავახიშვილი სხვადასხვა საისტორიო ცნობის, პალეოგრაფიული გათხრების, ეთნოგრაფიული და ფოლკლორის მონაცემთა ანალიზის საფუძველზე ცდილობდა ქართული ანბანის წარმოშობის საკუთარი თეორიის დამტ-

კიცებას. იგი ამ მოვლენას ძველი წელთაღრიცხვის მე-7 საუკუნით ათარიღებდა, ანუ მიაჩნდა, რომ ქართველები ამ დროიდან ყოფილან ჩართულნი მაშინდელ „კულტურისან მსოფლიოში“.

— ცნობილია მისი დამოკიდებულება ისტორიული ძეგლების მიმართ. რომელი მწერლობის ნიმუშებს მიიჩნევდა იგი ისტორიულ წყაროდ და როგორ უკავშირებდა მას საერო ცხოვრებას?

— ძველი ქართული მწერლობიდან ივანე ჯავახიშვილი, ძირითადად, სასულიერო ხასიათის ძეგლებს განიხილავდა, რადგანაც მათ საისტორიო ჟანრის თხზულებებზე მიიჩნევდა და მათგან უმთავრესად ისტორიულ მონაცემებს ანალიზებდა. მის ძიებებს ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი ახლდა თან: მან პირველად დაწერა ჩვენში ჟამთააღმწერლობისა და მხატვრული ლიტერატურის ერთ მთლიანობაში განხილვა და ამით ერთად დარგი ერთი საერთო კულტურულ-ისტორიული პროცესის ანარეკლად წარმოვიდგინა. მაგალითად, იგი ნიკოლოზ გულაბერისძის „სვეტიცხოვლის საკითხავს“ საისტორიო თხზულებად თვლის, მაგრამ თვითონვე მიუთითებს მასში მხატვრული ელემენტების არსებობაზე.

ივანე ჯავახიშვილის მონოგრაფიის — „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობის“ შესავალი მთლიანად ეძღვნება თეორიულ-ლიტერატურულ საკითხებს. შეიძლება ითქვას, რომ ძველ მწერლობაზე ეს იყო პირველი სპეციალური თეორიულ-ლიტერატურული ხასიათის გამოკვლევა, რომელშიც განხილულია მწერლობის განვითარების თეორია და თეორია ისტორიისა, ამ ისტორიის ფაქტოლოგიის კი ცალკეული ავტორებისადმი მიძღვნილი ნარკვევები შეიცავს.

კულტურულ-ისტორიული პროცესის საკითხებს ივანე ჯავახიშვილი საერო მწერლობასთან დაკავშირებითაც ეხება. იგი ქართულ კულტურაში დასავლურ-აღმოსავლური სინთეზის თეორიას ავითარებს. მანვე ქართულ მეცნიერებში პირველად მოგვცა მწერლობის კლასიფიკაცია ბარდენჭვერის მიხედვით: 1) დოგმატიკა-აპოლოგეტიკა; 2) ეგზეგეტიკა; 3) საბუნებისმეტყველო-ისტორიული ბიბლიურ-არქეოლოგიური თხზულებანი; 4) ასკეტიკა; 5) ჰომილეტიკური ლიტერატურა, რაც მერე უფრო სრულად შევიდა კორნელი კეკელიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ პირველ ტომში.

ალარაფერს ვამბობთ ივანე ჯავახიშვილის მიერ მრავალი უცნობი ძეგლის გამოვლინებასა და მეცნიერულ გამოცემაზე, ეს იქნება სინას მთის საუნჯის გამოჩენაზე თუ წინარუსთველური მწერლობის კლასიკური ნიმუშის — „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრების“ გამოცემა, ან, თუნდაც, „ვესტალი მცხეთელის წამების“ გერმანულად თარგმანა და გამოქვეყნება (1901 წელს), რამაც გამოჩენილ გერმანელ მედიევისტს ა. ჰარნაკს ათქმევინა — „ძველი ქართული კულტურის არცოდნა კულტურისან ხალხთა მოუთმენელ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს“.

ქართული მწერლობისადმი ივანე ჯავახიშვილის ინტერესთა გასათვალისწინებლად საყურადღებოა, რომ მისი ერთ-ერთი პირველი ბეჭდური ნაშრომი „ბალავარიანის“ რუსული თარგმანი იყო (1899 წელს), ხოლო უკანასკნელი — „ქართული ფილოლოგიისა და ძველი ქართული მხატვრული ეპოსის ისტორიის ამოცანები“, რომლის მოხსენების სახით კითხვის დროსაც მოულოდნელად შეწყდა მისი სიცოცხლე.

კულტურულ-ისტორიულ ძიებათა ივანე ჯავახიშვილისეული მეთოდოლოგიიდან გამოსავლიანია მოთხოვნა, რომ ქართული სინამდვილე ხელოვნურად არ მივუსვამოთ დასავლეთ ევროპული ისტორიის თავისებურებებს და, ამასთანავე, არ მოვახდინოთ წარსულის მოდერნიზება. ალბათ, ამით უნდა ავსხნათ, რომ იგი არ ავითარებდა ქართული რენესანსის თეორიას, თუმცა რუსთველის ეპოქის განსაკუთრებულ კულტურულ ზედაპირულად აღნიშნავდა.

— ივანე ჯავახიშვილმა კომპლექსურად შეისწავლა ქართული კულტურის ისტორია, კიდევ რა მიმართულებებს გამოყოფდით მისი ნაშრომებიდან?

— სხვა ასპექტებთან ერთად, ივანე ჯავახიშვილმა შესწავლის საგნად გაიხადა ქართული ენა, როგორც კულტურულ-ისტორიული ფენომენი. ნაშრომებში მან ცხადყო, რომ, უპირველესად, ქართულ ენაში ასახული ეროვნული კულტურის მრავალსაუკუნოვანი ისტორია.

ეპოქათა კულტურული სახის რეკონსტრუქციას ივანე ჯავახიშვილი თავისი

მრავალმხრივი ერუდიციის წყალობით ახორციელებდა. როცა კულტურის ან ხელოვნების რომელიმე დარგს განვიხილავთ, ამ დარგების მიმართ დასკვნებიც ცალმხრივი ხდება, რამდენადაც კულტურის არც ერთი დარგი თავისი დროისგან იზოლირებულად არ არსებულა. ისინი იყვნენ ნაწილი ერთიანი კულტურული კომპლექსისა.

ივანე ჯავახიშვილმა კულტურული კომპლექსის ერთიანი ცოდნით შეძლო წარსულის ცხოვრებისეული რეალობით წარმოდგენა. მან მოგვცა მრავალტომიანი „მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიიდან“, რომელიც კულტურული კომპლექსის ერთიანი კვლევის ნაყოფია: სამშენებლო მასალა, ადგილი, საერო და სასულიერო ნაგებობათა არქიტექტურული ანსამბლები, სამეფო სასახლები და დარბაზები, საცხოვრებლის მორთულობა, ტანსაცმელი და ყოფითი რეალიები, საომარი იარაღი და სანესჩეულებო ტრადიციები ერის კულტურული დონის თავისებური მაჩვენებელია.

მის გამოკვლევებში ვეცნობით ადამიანის სახეს ძველ ქართულ მწერლობასა და ცხოვრებაში, ასევე შრომისადმი დამოკიდებულებას ძველ საქართველოში.

ქართული კულტურის საკითხებს ივანე ჯავახიშვილი შუქს შვეს ყველა ნაშრომში, მათ შორის მათშიც, სადაც საქართველოს ეკონომიკურ ისტორიას განიხილავს და ამტკიცებს, რომ ეკონომიკური ისტორია ქართული კულტურის საფუძველთა საფუძველია.

ჩემი ღრმა რწმენით, ქართული კულტურის ივანე ჯავახიშვილისეული ძიებანი თავადაა კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობის ძეგლი, რადგანაც მან უამრავ საიდუმლოს ახადა ფარდა და შთამომავლობას უკვე საძირკველჩაყრილი მეცნიერება დაუტოვა.

ივანე ჯავახიშვილი და კლასიკური ფილოლოგია

ივანე ჯავახიშვილს ენციკლოპედიური განათლება საშუალებას აძლევდა, ჰუმანიტარული მეცნიერების თითქმის ყველა სფეროს გადასწავლოდა. სხვაგვარად ვერ აიხსნება ის ფაქტი, რომ იგი ქართველი ხალხის ისტორიას ვინაო საზღვრებში კი არ სწავლობდა, არამედ სხვა ერებთან, მათ კულტურასთან და ენებთან მიმართებაში განიხილავდა. მისი დამსახურება ის, რომ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ენათმეცნიერებამ და კლასიკურმა ფილოლოგიამ იმთავითვე მძლავრი ფესვები გამოიღო და

ივანე ჯავახიშვილმა დატოვა შესანიშნავი წიგნი „კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნებისა და ნათესაობის შესახებ“. ამ წიგნმა დროთა განმავლობაში სხვადასხვა შეფასება მიიღო, მაგრამ უკანასკნელ ხანებში, მას შემდეგ, რაც გამოვიდა ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლების — მიხეილ ქურდიანისა და მერაბ ჩუხუას წიგნები, ნათელი გახდა ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომის მნიშვნელობა, რასაც ეყრდნობოდა არნოლდ ჩიქობავას მოსაზრება იბერიულ-კავკასიური ერთიანობის შესახებ. ეს მოსაზრება უკვე მყარ დასაყრდენს ჰპოვებს თანამედროვე ქართველი ლინგვისტების ნაშრომებში და უფრო და უფრო იზრდება ივანე ჯავახიშვილის იმ წიგნის მნიშვნელობა, რომელიც

დღეს ეს სკოლები კავკასიის რეგიონში ყველაზე ძლიერია. ამ დარგში მოღვაწე მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ ივანე ჯავახიშვილის ფუნდამენტურმა ნაშრომებმა საფუძველი ჩაუყარა თანამედროვე ენათმეცნიერების განვითარებას.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგერციესტიკის ინსტიტუტის

თემის რესპონდენტი რისმაზ გორდუნიანი

დირექტორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი რისმაზ გორდუნიანი აღნიშნავს, რომ მეოცე საუკუნის ქართულ მეცნიერებაში ყველაზე დიდი ფიგურა ივანე ჯავახიშვილი იყო.

— ბატონო რისმაზ, ძნელია, ორიოდე სიტყვით დაახასიათო ქართული მეცნიერების პატრიარქი და მისი დამსახურება, ზოგადად, ქართველი ერის წინაშე, მაგრამ იქნებ თქვენი თვალთ დასახული ივანე ჯავახიშვილი გავაცნოთ?

— ივანე ჯავახიშვილის მნიშვნელობას განსაზღვრავს როგორც წმინდა სამეცნიერო მოღვაწეობა, ასევე ისიც, რომ იგი გვევლინება ქართული უნივერსიტეტის ფუძემდებლად და მოამაგედ. მისი დამსახურება ის, რომ შეძლო და სხვადასხვა ქვეყნიდან ჩამოიყვანა ყველაზე ცნობილი ქართველი მეცნიერები, მათში გააღვიძა პატრიოტიზმის გრძობა და სათავეში ჩაუყენა სხვადასხვა სამეცნიერო მიმართულებას თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. მაგალითად, იმხანად რუსეთში მოღვაწეობდა უდიდესი და მსოფლიოში ცნობილი მეცნიერი გრიგოლ ნერეთელი, რომელიც ივანე ჯავახიშვილმა თბილისის უნივერსიტეტში მოიწვია. სწორედ გრიგოლ ნერეთელმა შექმნა კლასიკური ფილოლოგიის კათედრა, რომელმაც ბიძგი მისცა ამ დარგის განვითარებას. იგი შემდეგ შეცვალა ამ დარგის ასევე პატრიარქმა სიმონ ყაუხჩიშვილმა და შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ივანე ჯავახიშვილის მცდელობისა და მისი ბრძნული გადაწყვეტილების შედეგად, ეს დარგი დღეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში წარმატებით ვითარდება.

— კონკრეტულად რა დამსახურება აქვს ივანე ჯავახიშვილს ქართული ენათმეცნიერების წინაშე?

— მან დატოვა შესანიშნავი წიგნი „კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნებისა და ნათესაობის შესახებ“. ამ წიგნმა დროთა განმავლობაში სხვადასხვა შეფასება მიიღო, მაგრამ უკანასკნელ ხანებში, მას შემდეგ, რაც გამოვიდა ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლების — მიხეილ ქურდიანისა და მერაბ ჩუხუას წიგნები, ნათელი გახდა ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომის მნიშვნელობა, რასაც ეყრდნობოდა არნოლდ ჩიქობავას მოსაზრება იბერიულ-კავკასიური ერთიანობის შესახებ. ეს მოსაზრება უკვე მყარ დასაყრდენს ჰპოვებს თანამედროვე ქართველი ლინგვისტების ნაშრომებში და უფრო და უფრო იზრდება ივანე ჯავახიშვილის იმ წიგნის მნიშვნელობა, რომელიც

გასული საუკუნის 30-იანი წლების ბოლოს გამოცა. ეს ნაშრომი არის მართლაც კოლოსალური შრომის შედეგი, რადგან ავტორმა შეძლო სხვადასხვა კავკასიურ ენებს შორის უამრავი შესატყვისობა მოეწინააღმდეგა და სხვადასხვა საინტერესო კვლევა ეწარმოებინა.

თუკი ჩვენ მოვიხდომებთ, მთლიანობაში წარმოვადგინოთ ივანე ჯავახიშვილი, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ის იყო ბრწყინვალე ისტორიკოსი, ბრწყინვალე ფილოლოგი, ბრწყინვალე ენათმეცნიერი, ბრწყინვალე არქეოლოგი და ბრწყინვალე საფუძვლის ჩამყრელი ქართული მეცნიერებისა. მთელი ქართველი ერი სრულიად სამართლიანად მიავებს მას იმ პატივს, რომელსაც ძალიან ცოტა მეცნიერი ღირსებია.

— თქვენი აზრით, როგორ შეძლო ერთ-მა ადამიანმა საფუძველი ჩაეყარა ამდენი მეცნიერული მიმართულებისთვის?

— ასეთი რამ მხოლოდ დიდი ენციკლოპედისტების ხვედრია. ამის გაკეთება არ შეუძლია ჩვეულებრივ ადამიანს, არ შეუძლია საშუალო მონაცემების მქონე ადამიანს და, თქვენ წარმოიდგინეთ, არც ბრწყინვალე მონაცემების მქონე ადამიანს შეუძლია. ეს ერთეულების ხვედრია. ივანე ჯავახიშვილი თავისი ბუნებით და ცხოვრებით გახლდათ ენციკლოპედიისტი, მეცნიერი და თავის სამშობლოზე უზომოდ შეყვარებული კაცი, რაც მის გენიალობას კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს.

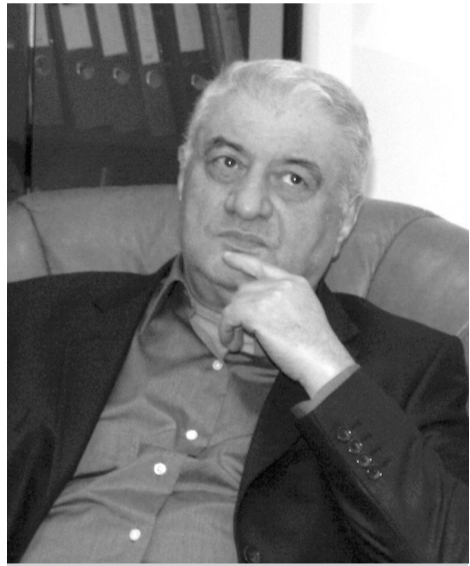
ქართული მეცნიერების იდეოლოგია

მეშვიდე გვერდიდან

ივანე ჯავახიშვილი და ქართული სამართლის ისტორია

„ქართული სამართლის ისტორიის“ I ტომი ივანე ჯავახიშვილმა ჯერ კიდევ 1919 წელს გამოსცა და მასში მხოლოდ მონოლოთა შემოსწავლამდე პერიოდი მიმოიხილა, რადგან გვიან შუა საუკუნეების პერიოდის შესწავლა ვეღარ მოასწრო.

თანამედროვე მეცნიერთა შეფასებით, ივანე ჯავახიშვილის ეს ნივთი დღესაც სახელმძღვანელოდ მიიჩნევა. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორი, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი ნუზუარ სურბულაძე ივანე ჯავახიშვილს ქართული სამართლის ისტორიის პატრიარქს უწოდებს და აცხადებს, რომ ნაშრომით, რომელიც ჯერ კიდევ XIX საუკუნის პირველ ნახევარში გამოიცა, საქართველოში დაიწყო მეცნიერება, რომელსაც სამართლის ისტორია ჰქვია.

თემის რესპონდენტი
ნუზუარ სურბულაძე

— ბატონო ნუზუარ, რა იგულისხმება ივანე ჯავახიშვილის მიერ ქართული სამართლის ისტორიის სისტემურ და ფუნდამენტურ შესწავლაში, რაც დიდმა მეცნიერმა უდაოდ პირველმა მოახერხა?

— მის ნაშრომში სამართლის ისტორია განხილული და შესწავლილია მისი ყველა დარგის და ინსტიტუტის გათვალისწინებით. ნაშრომი იწყება წყაროების განხილვით, რასაც მოსდევს იურიდიული, სამართლის და ყველა სამართლებრივი ინსტიტუტის აღნიშვნის ტერმინები, რომლებზეც ცალ-ცალკე აქვს კვლევა ჩატარებული. აქ გამოყენებულია არა მარტო ქართული სამართლის ძეგლები, არამედ სხვა ნარატიული წყაროებიც. იმდენად დიდი მუშაობაა ჩატარებული, რომ ნივთი „ქართული სამართლის ისტორია“ დღესაც საფუძვლად ითვლება და მეთოდებიც, მაგრამ ივანე ჯავახიშვილის ეს ნაშრომები დღესაც აქტუალურია. მათ სტუდენტები და მაგისტრანტები სასწავლო და კვლევით ლიტერატურად იყენებენ. საერთოდ, ქართული სამართლის მკვლევარი ივანე ჯავახიშვილს გვერდს ვერ აუვლის. ჩემი აზრით, მას რომ მხოლოდ ეს ერთი ნაშრომი დაეტოვებინა, იმდენად ღრმად და საფუძვლიანად აქვს სამართლის ისტორია შესწავლილი, მაინც დიდ მეცნიერად ჩაითვლებოდა.

მას შემდეგ, რაც ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტიდან განდევნის შემდეგ უკან დააბრუნეს, მას ლექციები საქართველოს ისტორიაში აღარ ნაუკითხავს, მხოლოდ რამდენიმე საათი მისცეს იურიდიულ ფაკულტეტზე, სადაც ქართული სამართლის ისტორიას კითხულობდა. ამ ლექციების თვითმხილველები და მსმენელები არიან მაშინდელი პირველკურსელები, დღეს უკვე ცნობილი მეცნიერები და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამორჩეული სახეები, აკადემიკოსები მარიამ ლორთქიფანიძე და ოთარ ჯავახიშვილი.

აი, როგორ იხსენებს ქალბატონი მარიამი ივანე ჯავახიშვილის ლექციებს: „თვალწინ მიდგას მისი აუდიტორიაში შემოსვლის სურათი. შემოვიდოდა დიდი სასმენი აპარატით და შავი „პორტფელით“, დადებდა ამ „პორტ-

ფელს“ მაგიდაზე, ამოლაგებდა ბარათებს (როგორც იცით, ის საბარათე სისტემით მუშაობდა), დაალაგებდა მაგიდაზე და იწყებდა ლექციის კითხვას. ჯერ დებულებას წამოაყენებდა და შემდეგ ამ ბარათებიდან ნაიკითხავადა საილუსტრაციო მასალებს. ხდებოდა სხვაგვარადაც — თავდაპირველად ნაიკითხავადა ამონაწერს ბარათიდან, შემდეგ იწყებდა მის განზოგადებას. ამით არეგვდა სტუდენტებს — როგორ უნდა ამოსულიყვნენ წყაროებიდან. მისი ლექცია ძნელად მოსასმენი იყო. თანაც ჩვენ მაშინ სამართლის ისტორიის არაფერი გაგვეგებოდა, მაგრამ ძალიან პატიოსნად დავდიოდით და ვუსმენდით.

მასხანდავა ერთი შემთხვევა. ის ყოველი ლექციის ბოლოს რამდენიმე წუთს იტოვებდა შაქითხვევისთვის და რადგანაც ცუდად ვსმოდა, გვთხოვდა, რომ შაქითხვევი წერილობით მიგვწოდებინა. ერთ მშვენიერ დღეს მას გადასცეს რკვეული პატარა წერილი. პატრონმა ივანემ ხმაბალად წაიკითხა შაქითხვევა: „არსაზოგს სტალინის მოძღვრება, რომ ქართველები ერად XIX საუკუნის 60-იან წლებში ჩამოყალიბდნენ, თქვენ საიდან იწყებთ ქართველი ერის ისტორიას?“ ხომ ნარამოვიდგამინათ, ეს რა წლები იყო და რა სამარისგაური სიტუაცია ჩამოყალიბდა აუღიტირიაში? ყველას ერთი ფიქრი გვითრიალადა თქვამს — რა მოხდება? ბატონმა ივანემ წყნარად აიღო ეს ძალადი, დაკეცა, წვრილად დაანაქუნა, მელნის ჩასაღებში ჩაჭარა, ჩააღება თაქსისი ბარათები, მოკიდა „პორტფელს“ ხელი და აუღიტირიადა ბავიდა... ეს იყო ყველაზე მართებული შედეგა — ივანე ჯავახიშვილმა ამ შაქითხვევის ავტორი პასუხის ღირსადაც არ ჩათვალა. საბედნიეროდ, რეპრესიის წლები უკვე ჩაპოვილი იყო,“ — იხსენებს ივანე ჯავახიშვილის ლექციით მონუსხული მარიამ ლორთქიფანიძე.

ივანე ჯავახიშვილი და მუსიკა

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობა ქართული მუსიკის ისტორიის შესწავლაში. ნაშრომი — „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები“ (1938 წ.) მან გააანალიზა ქართული ფოლკლორისა და საეკლესიო საგალობლების ისტორია და პარალელები გაავლო აღმოსავლეთის სხვა ფენების მუსიკალურ ტრადიციებთან.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი რევაზ სირაძე ნაშრომში „ქართული კულტურის საფუძვლები“ წერს: „ქართული კულტურის ისტორიის კომპლექსში ივანე ჯავახიშვილი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მუსიკის ისტორიის საკითხებს. ის ქართულ მრავალხმიანობას ქართული წარმართული სინამდვილიდან მომდინარედ მიიჩნევს. ამით მიჯნავს მას აღმოსავლურობისგან და, ამასთანავე, დასავლეთევროპული პოლიფონიისაგან მის განსხვავებულობასაც წარმოაჩენს. ივანე ჯავახიშვილს ნაჩვენები აქვს მუსიკაში საერო და სასულიერო ნაკადთა ურთიერთმიმართება და კეთილმყოფელური ურთიერთზეგავლენა, ასევე, მათ შორის არსებული დაპირისპირება და განვითარების შეფერხება. კერძოდ, ქრისტიანობის შემოსვლის შემდეგ საეკლესიო პრაქტიკაში ფსალმუნთა დანერგვას ცალხმა საგალობლის გავრცელება გამოუწვევია. ასე გრძელდებოდა მე-7 საუკუნემდე. ივანე ჯავახიშვილს წარმართული ტრადიციების გამარჯვებად მიაჩნია, რომ შემდგომში ქართული საგალობლების მრავალხმიანობა აღდგა. ეს რომ ბერძნულის გავლენით არ მომხდარა, ძველქართული წყაროებით დასტურდება. საერთოდ, ივანე ჯავახიშვილი მრავალი მაგალითით გვიჩვენებს, თუ რაოდენ შეგნებული ჰქონდათ ძველ საქართველოში ქართულსა და ბერძნულ საგალობლებს შორის არსებული განსხვავება.

ასე რომ, ივანე ჯავახიშვილის ძიებანი ქართული მუსიკის მაგალითზე გვიჩვენებს აღმოსავლურისაგან გამიჯვნის კულტურული ისტორიულ ტენდენციას და ეს სრულიად არ იყო გამოწვეული სპარსეთისადმი პოლიტიკური დაპირისპირებით. პირიქით, ლიტერატურაში სპარსული გავლენის ყველაზე მკვეთრად აშკარადაა თეიმურაზ პირველი, რომელიც პოლიტიკურად სპარსეთს უპირისპირდებოდა. აღმსარებლობა არ იყო ამ შემთხვევაში წამყვანი, მთავარი იყო ქართული შინაგანი

ბუნების ტიპოლოგიური განსხვავებულობა აღმოსავლურობისგან“.

გარდა სამეცნიერო მოღვაწეობისა, ივანე ჯავახიშვილი ჩართული იყო საზოგადოებრივ საქმიანობაში, რომელიც ქართული მუსიკის განვითარებას, მომავალი მუსიკათმცოდნეებისა და სამემსრულებლო ხელოვნების წარმომადგენელთა აღზრდას ითვალისწინებდა.

ბევრმა შესაძლოა არც იცოდეს, რომ საქართველოს კონსერვატორია ივანე ჯავახიშვილის დიდი მხარდაჭერითა და ძალისხმევით დაარსდა.

ბევრმა შესაძლოა არც იცოდეს, რომ საქართველოს კონსერვატორია ივანე ჯავახიშვილის დიდი მხარდაჭერითა და ძალისხმევით დაარსდა. ის დაინტერესებული იყო ამ მუსიკალური სასწავლებლის რაციონალური მოწყობით, რის გამოც 1922 წელს საგანგებო მოხსენებით მიმართა საქართველოს სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს. ივანე ჯავახიშვილი მკვეთრად გამოჰყოფდა იმ ორ მიზანს, რომელიც საქართველოს კონსერვატორიას უნდა ჰქონოდა. იგი წერდა: „ერთი მხრივ, კონსერვატორია „მუსიკალური შემოქმედებისა და კვლევა-ძიების იმ კერად უნდა გახდეს, რომელიც სხვებს ახალ გზებს დაანახებს, საუკეთესო მაგალითს მისცემს და მუსიკის ხელოვნების წარმატებას სათავეში ჩაუდგება“, მეორე მხრივ კი „კონსერვატორია უნდა იყოს საუკეთესო უმაღლესი სასწავლებელი“. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, კონსერვატორიაში ყურადღება უნდა მიექცეოდნა ძველი ქართული მუსიკის მეცნიერულ შესწავლას და ახლის განვითარებას, ასევე, მეზობლად მცხოვრები ხალხების — სომხების, მთიელთა, სპარსელების, თურქების და სხვათა მუსიკის შესწავლას. ივანე ჯავახიშვილი კონსერვატორიის სასწავლო გეგმას სამ ნაწილად ჰყოფდა: 1) მუსიკის თეორიული საგნები, მუსიკალური შემოქმედების თეორია და ისტორია, 2)

პრაქტიკულად დღესაც მუშაობს მისი შორსმჭვრეტელობა, მისი გონი, მისი არაჩვეულებრივი ჭკუა და გამჭრიახობა გაცვებას იწვევს.

გარდა იმისა, რომ ის დაეხმარა კონსერვატორიას — ყოფილიყო კავკასიაში პირველი ევროპული ტიპის უმაღლესი სასწავლებელი, თავადაც ბევრი რამ შესძინა მუსიკის ისტორიას.

ცნობილია, რომ ის დადიოდა ექსპედიციებში და აგროვებდა პოლიფონიურ სიმღერებს, რაც შემდეგ გააანალიზა და შესანიშნავი ნივთი გამოსცა ამ საკითხებზე. იმდენად დახვეწილი მუსიკალური გემოვნების პატრონი იყო, რომ ზაქარია ფალიაშვილი ენდობოდა და რჩევას სთხოვდა. ფალიაშვილს და ივანე ჯავახიშვილს დიდი მეგობრობა აკავშირებდა, ამიტომაც „დაისის“ და „აბესალომ და ეთერის“ პირველი მოსმენა ივანე ჯავახიშვილის თანდასწრებით გაიმართა.

— ამბობენ, რომ თავადაც შესანიშნავად უკრავდა...
— დიას, ასე იყო. მაშინ საქართველოში ერთადერთი სტრადივარიუსის ვიოლინო იყო, რომელიც მას ჰქონდა და რომელზეც უკრავდა. ეს ვიოლინო დღესაც მის ოჯახში ინახება.
— არის თუ არა კონსერვატორიაში რაიმე განსაკუთრებული ტრადიცია, რომელიც სტუდენტებს ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლს შეახსენებს?

— ჩვენ ბატონი ივანეს სახელთან სრულიად განსაკუთრებული დამოკიდებულება გვაქვს. ამიტომაც მისი გარდაცვალების თარიღი კონსერვატორიის დიდ დარბაზში კონცერტით აღვნიშნეთ და დავამთხვიეთ

იმდენად დახვეწილი მუსიკალური გემოვნების პატრონი იყო, რომ ზაქარია ფალიაშვილი ენდობოდა და რჩევას სთხოვდა. ფალიაშვილს და ივანე ჯავახიშვილს დიდი მეგობრობა აკავშირებდა, ამიტომაც „დაისის“ და „აბესალომ და ეთერის“ პირველი მოსმენა ივანე ჯავახიშვილის თანდასწრებით გაიმართა.

საკრავების მუსიკა, 3) სიმღერა-გალობა;

ივანე ჯავახიშვილის ეს მოსაზრებები პრაქტიკული და არსებითი ხასიათისა იყო. იგი ნათლად ხედავდა, როგორ უნდა განვითარებულიყო საქართველოში მუსიკალური ხელოვნება და ამიტომაც მის წვლილს კონსერვატორიის დაარსებასა და სასწავლო პროგრამების შედგენაში დღესაც არ ივინყვება.

ჩვენ გავესაუბრეთ თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის რექტორს, ცნობილ მუსიკოსსა და პიანისტს მანანა ღოიჯაშვილს და ვთხოვეთ ორივე სიტყვით შეეფასებინა ივანე ჯავახიშვილის დამსახურება კონსერვატორიისა და, ზოგადად, ქართული მუსიკის წინაშე:

თემის რესპონდენტი
მანანა ღოიჯაშვილი

— ქალბატონო მანანა, ცნობილია, რომ ივანე ჯავახიშვილმა დიდი ამაგი გასწია კონსერვატორიის დაარსებისა და მისი მოწყობისათვის. თქვენ როგორ შეაფასებთ მის ღვაწლს, რამდენად ახსოვთ ივანე ჯავახიშვილი ამ კვლევებში?

— შეიძლება ითქვას, რომ პრაქტიკულად ივანე ჯავახიშვილის მოდელით შეიქმნა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. დარგები, რომელიც მან თავიდანვე დაგვმა,

სწორედ იმ დღესა და იმ წუთებს, როცა ის უკანასკნელ ლექციას კითხულობდა. სიმბოლური იყო, რომ კონცერტის დღეს, დაახლოებით 10-ის ნახევრისთვის, როცა ის გარდაიცვალა, გლოვის ზარიც კი დაგრეკეთ მისი სხოვნის პატევსაცემად.

ივანე ჯავახიშვილი კონსერვატორიის ყველა პროფესორ-მასწავლებლისა და სტუდენტისთვის დიდი ფიგურაა და მისი სახელი თაობიდან თაობაზე უნდა გადადიოდეს, რომ არ გაქრეს ის ღვაწლი, რაც მან გასწია კონსერვატორიის დაარსების საქმეში.

ჩანართი „ქართული მეცნიერების დიელოგო“ მოამზადა: მანანა ღოიჯაშვილი

ნივთის თაროვა

ივანე ჯავახიშვილმა მდიდარი მეცნიერული მემკვიდრეობა დაგვიტოვა. დაბეჭდილია მისი 93 ნაშრომი, რომელთაგან 32 ნივთად არის გამოცემული. მარტო ნივთად დაბეჭდილი ნაშრომები შეიცავენ 8 197 გვერდს.

ეს არის ნივთები საქართველოს ისტორიის ძირითადი დარგებიდან:

1. ქართველი ერის ისტორია — 5 ნივთი;
2. ქართული სამართლის ისტორია — 3 ნივთი;
3. საქართველოს ეკონომიკური ისტორია — 2 ნივთი;
4. ისტორიის დამხმარე დისციპლინები (წყაროთმცოდნეობა, პალეოგრაფია, ნუმიზმატიკა-მეტროლოგია, დიპლომატიკა) — 4 ნივთი;
5. ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები;
6. შინამრწველობა საქართველოში;
7. ლაშა გიორგის დროინდელი მემამტიანე;
8. ბერი ეგნატაშვილი. ახალი ქართლის ცხოვრება;
9. ბასილი ეზოსმოდვარი: „ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი“
10. სინას მონასტრის ხელნაწერთა აღწერილობა.

ამ ნივთთა სიაში არ შედის სკოლებისთვის გამოცემული სამი ნივთი (ორი დამოუკიდებლად, ერთიც — სიმონ ჯანაშიასთან და ნიკო ბერძენიშვილთან ერთად).

რექტორის ნაბიჯები

პირველი გვერდიდან

ინოვაციური

უნივერსიტეტის პირველი რექტორის არჩევანზე რომ მივხედო, ყველა ნიშნითა თუ მარკეტინგით, ელემენტარული სამართლიანობის პრინციპის დაცვით, რექტორობა ივანე ჯავახიშვილს ეკუთვნოდა... იგი ერთ-ერთად აირჩიეს, მაგრამ ივანე ჯავახიშვილმა რექტორობაზე უარი განაცხადა და საერთაშორისო აღიარების მქონე მეცნიერის — პეტრე მელიქიშვილის კანდიდატურა წამოაყენა. „ბატონი პეტრე ცნობილი მეცნიერი გახლავთ რუსეთსა თუ ევროპაში და მისი რექტორობა მეტ სახელს მოუტანს ჩვენს ახლად დაარსებულ უნივერსიტეტსო“ — უთქვამს ივანე ჯავახიშვილს და მის ამ პრინციპულ შეხედულებას ვერც ვერავინ შეინაღმდეგებია. ასე რომ, 1918 წლის 13 იანვარს თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს პირველ სხდომაზე, ივანე ჯავახიშვილის წინადადების საფუძველზე, რექტორად პეტრე მელიქიშვილი აირჩიეს. იგი თითქმის 2 წლის განმავლობაში სრულიად უსასყიდლოდ უძღვებოდა ახლად დაარსებულ სასწავლებელს და უშურველად ახმარდა თავის ცოდნას, გამოცდილებასა და ავტორიტეტს პირველ ქართულ უნივერსიტეტს. თუმცა თავად პეტრე მელიქიშვილი აღიარებდა: „ივანე ჯავახიშვილი ბრძანდება ერთადერთი დამაარსებელი, სულიწამდგამელი და ერთადერთი რაინდი ჩვენი უნივერსიტეტისა, აქ მას ვერავინ შეეტოვება და შეეზარება“. თვითონ ივანე ჯავახიშვილი იმ დროისათვის უნივერსიტეტში არსებული ერთადერთი — სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დეკანი გახდა.

პროფესორთა საბჭო მკაცრად იცავდა წესდებით გათვალისწინებულ, უნივერსიტეტის საქმეებში ხელისუფლების ჩაურევლობის პოლიტიკას და მკაცრად ემიჯნებოდა პარტიულ ინტერესებს.

1919 წლის 11 ოქტომბერს პეტრე მელიქიშვილმა ერთ-ერთ პროფესორთან მომხდარი სიტყვიერი ინციდენტის გამო რექტორობიდან და პროფესორობიდან გადადგომა ითხოვა, რაც 1919 წლის 12 ოქტომბერს უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ დააკმაყოფილა. ამის შემდეგ, 2 თვეზე მეტხანს უნივერსიტეტს რექტორი არ ჰყოლია. რექტორის მოადგილის მოვალეობას ივანე ჯავახიშვილი ასრულებდა. იგი რექტორად არჩევის წინააღმდეგი იყო. რექტორის თანამდებობაზე უარი მან პროფესორთა საბჭოს სახელზე შედგენილ წერილში გამოხატა, სადაც აღნიშნულია: „ბატონო თავმჯდომარე! თუ ვინცოცაა პროფესორთა საბჭოს კრებაზე ჩემი კანდიდატურა წამოყენებული იქნა უნივერსიტეტის რექტორობის თანამდებობაზე არჩევის დროს, გთხოვთ, ჩემი წერილობითი განცხადებით აუწყოთ საბჭოს, რომ მე უარს ვამბობ, მეტისმეტი დაღლილობის გამო, კანდიდატობაზე და თანაც გთხოვთ იმ პირთა სიითგან, რომელთაც რექტორობაზე კენჭი ეყრებათ, ჩემი გვარი ამოშალეთ“.

მიუხედავად ამ განაცხადის განხილვისა, უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ არ

თსუ-ის მრთველთა-მასწავლებლები ივანე ჯავახიშვილთან ერთად

გათვალისწინა მეცნიერის ეს თხოვნა, რადგან იმ დროს, როცა მთავრობა არავითარ დახმარებას არ უწევდა უნივერსიტეტს, თუ ივანე ჯავახიშვილი თავისი ჩვეული ენერგიულობით არ ჩაუდგებოდა სათავეში მას, შეიძლებოდა ეს დიდი წამოწყება ჩასაშლელად განწირულიყო. ამდენად, პროფესორთა საბჭომ 1919 წლის 17 დეკემბერს სხდომაზე ივანე ჯავახიშვილი რექტორად ერთხმად მაინც აირჩია. საბჭოს წევრებს რექტორის ვაკანტურ თანამდებობაზე მის გარდა სხვა კანდიდატი არც დაუსა-

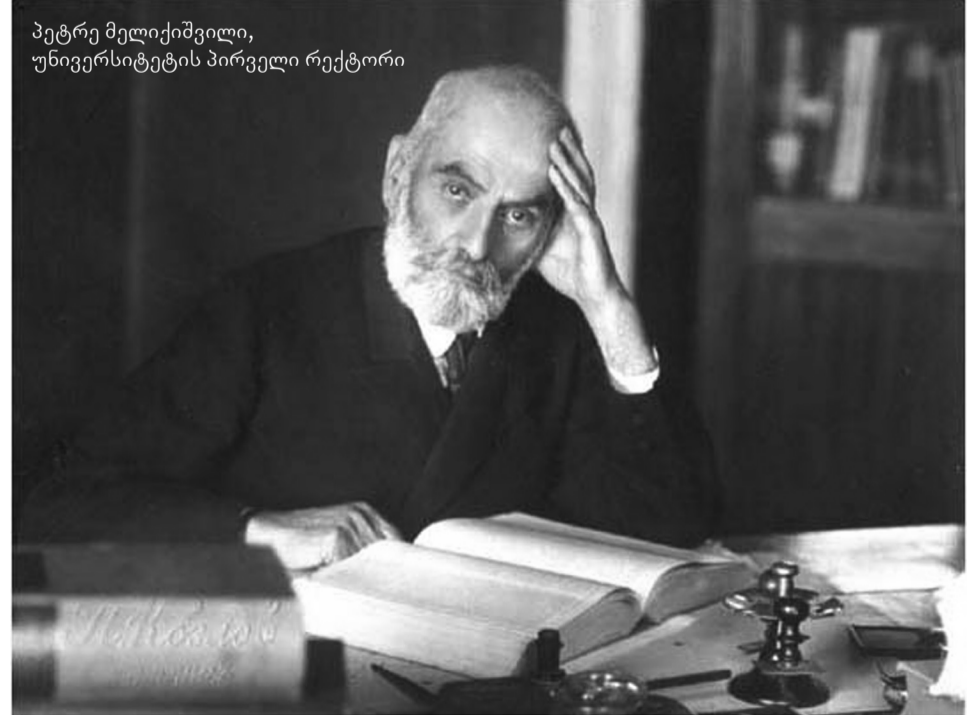
უნივერსიტეტის მმართველობა ავტონომიური პრინციპით იყო აგებული. ივანე ჯავახიშვილის შედგენილ და ქართული უნივერსიტეტის გამგეობის მიერ დამტკიცებულ უნივერსიტეტის წესდებაში მკვეთრად იყო განსაზღვრული სახელმწიფოსა და უნივერსიტეტის ურთიერთობის ფორმა. პროფესორთა საბჭო მკაცრად იცავდა წესდებით გათვალისწინებულ, უნივერსიტეტის საქმეებში ხელისუფლების ჩაურევლობის პოლიტიკას და მკაცრად ემიჯნებოდა პარტიულ ინტერესებს. ხოლო მას შემდეგ, რაც უნივერსიტეტი სახელმწიფო სასწავლებლად გარდაიქმნა (1918 წლის 3 სექტემბერი), უნივერსიტეტის გამგეობა ვალდებული იყო, ყოველწლიური ხარჯთაღრიცხვა დასამტკიცებლად წარედგინა მთავრობისა და ეროვნული საბჭოსთვის, ასევე, ყოველწლიურად გაეგზავნა განათლების მინისტრისადმი ლექციების წუსხა და თანამშრომელთა სრული მონაცემები, კერძოდ კი, იგი აწვდიდა ცნობებს მათი განათლებისა და სამეცნიერო ცენზის შესახებ. ამის დასტურია განათლების სახალხო კომისარიატის არქივში დაცული ერთი დოკუმენტი, რომელიც მომზადებულია ივანე ჯავახიშვილის მიერ. მასში ჩამოთვლილია 1923 წლისთვის უმაღლესი კვალიფიკაციის პროფესორ-მასწავლებელთა შემადგენლობა და მათი დახასიათება. საბუთი წარმოადგენს

ლანაირად უწყობდა ახალგაზრდებს ხელს — მთელი შინაგანი რესურსი განათლების მიღებაში დაეხარჯათ, თუმცა, როცა 1921 წლის თებერვალში საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას საბჭოთა რუსეთის ჯარები შემოესია და ქვეყნის თავისუფლებისთვის ბრძოლის დრო დადგა, ივანე ჯავახიშვილმა სტუდენტობას სამშობლოს დასაცავად მოუწოდოდა: „მართალია, გვაკლია იარაღი, გვაკლია საომარი აღჭურვილობა, გვაკლია ბევრი სხვა რამეც, მაგრამ ჩვენ ბრძენ ხალხს უთქვამს: ვაჟკაცსა გული რკინისა, აბჯარი თუნდაც ხისაო. ჩვენი ეროვნული კულტურის თეთრი ტაძარი გზას დაულოცავს ყველას, ვინც ბრძოლის ველისკენ მიეშურება“.

უნივერსიტეტში შემოჭრილი „ურდოს“ წინააღმდეგ

ელვის უსწრაფესად იცვლებოდა ვითარება ფრონტზე, ამის შესაბამისად ტარდებოდა მთელი რიგი ღონისძიებები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. უნივერსიტეტის რექტორმა ივანე ჯავახიშვილმა დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმთან არსებულ თავდაცვის კომიტეტს წერილით მიმართა: „პატივი გვაქვს, წერილობით გაცნობოთ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს დადგენილება, მიღებული

ივანე ჯავახიშვილი ყველანაირად უწყობდა ახალგაზრდებს ხელს — მთელი შინაგანი რესურსი განათლების მიღებაში დაეხარჯათ, თუმცა, როცა 1921 წლის თებერვალში საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას საბჭოთა რუსეთის ჯარები შემოესია და ქვეყნის თავისუფლებისთვის ბრძოლის დრო დადგა, ივანე ჯავახიშვილმა სტუდენტობას სამშობლოს დასაცავად მოუწოდოდა: „მართალია, გვაკლია იარაღი, გვაკლია საომარი აღჭურვილობა, გვაკლია ბევრი სხვა რამეც, მაგრამ ჩვენ ბრძენ ხალხს უთქვამს: ვაჟკაცსა გული რკინისა, აბჯარი თუნდაც ხისაო. ჩვენი ეროვნული კულტურის თეთრი ტაძარი გზას დაულოცავს ყველას, ვინც ბრძოლის ველისკენ მიეშურება“.

პეტრე მელიქიშვილი, უნივერსიტეტის პირველი რექტორი

უნივერსიტეტის რექტორის ივანე ჯავახიშვილის მიმართვას სახალხო განათლების კომისარიატისადმი.

ივანე ჯავახიშვილის რექტორობის პერიოდში შეიქმნა ახალი ფაკულტეტები: აგრონომიული, პოლიტექნიკური და იურიდიული (სოციალურ-ეკონომიკური).

მაშინდელი რექტორატი იბრძოდა პროფესორ-მასწავლებელთა საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესებისათვის — „1920 წლის 1 ოქტომბერს უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ დაადგინა: გამოიყონ პროფესორები შალვა ნუცუბიძე, კორნელი კეკელიძე და გიორგი ახვლედიანი და დაევალოთ მათ, გამოიარონ საშუალება შინაურული გზით (სურსათ-სანოვავის, შუშის თუ სხვა რაიმეს დროზე შექმნით) პროფესორ-რექტორთა უმწეო მდგომარეობის „შესამსუბუქებლად“.

რექტორი ყოველწლივ ეხმარებოდა ხელმოკლე სტუდენტებს და არაერთხელ აღმოუჩენია მათთვის მატერიალური თუ მორალური დახმარება. ივანე ჯავახიშვილი ყვე-

სასწრაფოდ მოწვეულს საგანგებო სხდომაზე 16 თებერვალს 1921 წელს ფრონტზე შექმნილი მდგომარეობის გამო, რომელიც სიტყვიერად იმავდ დღეს მოგახსენეთ. ა) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორები, დოცენტები, ლექტორები, ასისტენტები და საზოგადოდ სამეცნიერო-სასწავლო ნაწილის პირადი შემადგენლობის წევრები მზად არიან ყველანი, მთელი თავისი ცოდნა, გამოცდილება და სიცოცხლე შესწირონ საფრთხეში მყოფის ძვირფასი სამშობლოს თავისუფლების დაცვის საქმეს და სთხოვონ კომიტეტს, რათა მათი გონებრივი თუ ფიზიკური ძალა გამოიყენოს ისე, როგორც მას საუმჯობესოდ მიაჩნია სამშობლოს დაცვის მიზნებისათვის. ბ) უნივერსიტეტის სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტის ლაბორატორიებისა და სამკურნალო ფაკულტეტის კლინიკების კარები ღიაა ომის საჭიროებისათვის“, — ასეთ დახმარებას სთავაზობდა უნივერსიტეტი ქვეყანას, რომლის ოკუპაციაც რუსეთის მხრიდან უკვე გარდაუვალი იყო.

რეპტორის ნაბიჯები

მეცხრე გვერდიდან

ფრონტზე შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, უნივერსიტეტის გამგეობამ გამოსცა ბრძანება: „ქართული განძის, რომელიც საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების განკარგულებაში იმყოფებოდა, მისი ჩაბარების შესახებ საზღვარგარეთ გასატანად“. ქართული საუნჯის გახიზვნა მეტად დაძაბულ ატმოსფეროში მიმდინარეობდა. სწორედ უნივერსიტეტის შენობის მე-3 სართულზე 16 თებერვალს მთელი ღამის განმავლობაში ყუთებში აღაკაგბდნენ სამუზეუმო ექსპონატებს და ადგენდნენ სიებს. ემიგრაციაში წასვლის გამო უნივერსიტეტი დატოვა ექვთიმე თაყაიშვილმა, რომელსაც საქართველოში დატრიალებულ განუკითხაობას გარიდებული ქართული საუნჯის დაცვა დაევა. მაშინ ემიგრაციაში წასვლა შესთავაზეს ივანე ჯავახიშვილსაც, მაგრამ მას წუთითაც არ უყოყმანია – არ დატოვა საქართველო და თავისი უნივერსიტეტი.

მარო მაყაშვილი
1921 წელს კოფრის ბროდებში
გმირულად დღეუპული სტუდენტი

ბოლშევიკების მიერ თბილისის ალების შემდეგ უნივერსიტეტს ნითლარმელების შემოჭრის საფრთხე დაემუქრა. უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობამ წესრიგის დაცვა მოითხოვა... ივანე ჯავახიშვილის გაუტეხლობამ და პრინციპულობამ თავისი გაიტანა — უნივერსიტეტი აოხრებას გადაურჩა. „ყოველ წუთს მოდის ცნობა ხან ერთი, ხან მეორე ნაცნობი ოჯახის საზღვარგარეთ წასვლის შესახებ. მამა უნივერსიტეტს არ შორდება. ქალაქში დაბნეულობაა. ათას ზღაპრულ ხმას ავრცელებენ. ყველა არამზადა ცდილობს, ამ დაბნეულობით ისარგებლოს. ერთ დღეს მამასთან სახლში მოდიან პროფესორები: შალვა ნუცუბიძე და კორნელი კეკელიძე, ძალიან ადევლებულნი არიან და აცნობებენ მამას, რომ პოლიტექნიკური ინსტიტუტის რექტორი არმაკ ზაბოვი მოითხოვს უნივერსიტეტის გასაღებს. კარგად მახსოვს,

როგორ აღშფოთდა მამაჩემი და კატეგორიულად უთხრა: არავითარ შემთხვევაში, რა შუაშია ზაბოვი, რა ხელი აქვს უნივერსიტეტს. მე მოვალე ვარ წარვსდგე ახალი ხელისუფლების წინაშე“. და მართლაც, როდესაც ახალი ხელისუფლება დამყარდა, მამა დიდი ხანი უნივერსიტეტში იყო, — ასე იგონებს ივანე ჯავახიშვილის ქალიშვილი ნათელა ჯავახიშვილი 1921 წლის თებერვლის დღეებს უფროსად „ნეკერი“. ივანე ჯავახიშვილის შვილიშვილი თარხუჯ ჯავახიშვილი კი გადმოცემით მონათხრობიდან ასეთ სურათს ხატავს: „მოდი და „ურდოს“ გაუწე წინააღმდეგობა... უნივერსიტეტის ეზოში კოცონები ჰქონდათ დანთებული... ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტში წავიდა, გაალო კარი და შიგნიდან ჩაკეტა — ახლა მოვიდნენ, თუ უნდა... არ ვიცი, რამდენი ხანი იყო თვითბატონობაში, მაგრამ ამ ხერხით კი უნივერსიტეტი გადაარჩინა და არავის მისცა იქ შეჭრის უფლება“.

ივანე ჯავახიშვილის პრინციპულობასა და უშიშარ ბუნებაზე მეტყველებს მისი შვილიშვილის თარხუჯ ჯავახიშვილის მონათხრობიც, როცა ბერია პირადად მისულა ივანე ჯავახიშვილთან და მისთვის უთქვამს: ჩემს ცოლს უნივერსიტეტში ჩაბარება უნდა, მაგრამ სკოლის დამთავრების ატესტატი არ აქვსო. ივანე ჯავახიშვილს მისთვის უპასუხია — ვერ მივიღებო. ბრძანება რომ იყოსო — უკითხავს ბერიას. ივანე ჯავახიშვილს კი პირდაპირ და თამამად უთქვამს —

ბერია პირადად მისულა ივანე ჯავახიშვილთან და მისთვის უთქვამს: ჩემს ცოლს უნივერსიტეტში ჩაბარება უნდა, მაგრამ სკოლის დამთავრების ატესტატი არ აქვსო. ივანე ჯავახიშვილს მისთვის უპასუხია — ვერ მივიღებო. ბრძანება რომ იყოსო — უკითხავს ბერიას. ივანე ჯავახიშვილს კი პირდაპირ და თამამად უთქვამს — უნივერსიტეტში ბრძანებებს მე ვიძლევიო.

უნივერსიტეტში ბრძანებებს მე ვიძლევიო. ალბათ, სწორედ ამ თვისებათა გამო ჰქონდა ივანე ჯავახიშვილს ის ავტორიტეტი, რაც მას ლიდერად წარმოაჩინდა და რისი გაკეთებაც, სურვილის მიუხედავად, სხვებს არ შეეძლო.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ უნივერსიტეტი აქტიურად დაიწყო რუსული უმაღლესი სასწავლებლების პრინციპების დანერგვა. ივანე ჯავახიშვილისთვის ყოველთვის მიუღებელი იყო ამა თუ იმ ქვეყნის უმაღლესი სკოლის ფორმისა და შინაარსის პირდაპირ გადმოღება. „შუუძღვებელია ევროპისა და რუსეთის უნივერსიტეტებიდან სასწავლო პროგრამებისა და სწავლების მეთოდების პირდაპირი გადმოღება. ეს საკითხი სათუთ მიდგომას საჭიროებს, რადგანაც მისი გაუანალიზებლად ჩართვა სასწავლო პროცესში „განსაცდელში ჩაადგებს ჩვენს უნივერსიტეტსა და მეცნიერებას“, — წერდა ივანე ჯავახიშვილი განათლების სახალხო კომისარიატს თავის მოხსენებით ბერიათში. ივანე ჯავახიშვილი, ცხადია, წინ ვერ ადუღებოდა მოვლენებს, თუმცა საკუთარი პოზიციების აშკარად დაფიქსირებაც მაშინ გმირობა იყო. იგი ვერც შეძლება შეეჩერებინა ის გადაწყვეტილებები, რასაც საბჭოთა ხელისუფლება ახორციელებდა.

1923 წლის 30 მარტს თსუ-ის პროფესორთა საბჭომ ივანე ჯავახიშვილი ახალი ვადით აირჩია რექტორად.

რექტორობის პერიოდში ივანე ჯავახიშვილი განაგრძობდა აქტიურ სამეცნიერო და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას — იყო განათლების სამინისტროსთან არსებული სახელმძღვანელოებისა და სატერმინოლოგიო საქმის მომგვარებელი კომიტეტის თავმჯდომარე, საქართველოს სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარის ამხანაგი (მოადგილე), საქართველოს „საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“ თავმჯდომარე...

ერთი ღამე მატახის ციხეში

1924 წელს აგვისტოში განვითარებული ანტისაბჭოთა ამბოხის დროს ივანე ჯავახიშვილი ქალაქგარეთ, სოფელ კარსანში, ალექსანდრე დიდებულის ავარაკზე ყოფილა. მისი შვილი ნათელა ჯავახიშვილი უფროსად „ნეკერი“ წერს: „თბილისიდან ჩემმა დეიდებმა აცნობეს მამას, რომ პირველივე ღამეს მოაკითხეს მას. ქუჩაში ღამის მორიგეს, ჩვენ მოხუც მეუზოვეს, შეეკითხნენ — სახლშია თუ არა მამა? იმას ეპასუხა, რომ მამა დასასვენებლადაა ოჯახთან ერთად წასული. მაშინ გაუფრთხილებით დაპატიმრების დაქადებით, რომ არავისთვის გაემხილა მათი მოსვლა. ამის მიუხედავად, წასულან თუ არა ისინი, მას უცნობებია ჩემი დეიდებისთვის ეს ამბავი, წერილის მიღებისთანავე მამა ფეხით

ეკონომიის საფუძვლები, ისტორიული მატერიალიზმი.

პარტიული მუშაკები და პროლეტარული წრიდან გამოსული ახალი ნითელი ინტელიგენცია აშკარად თავდასხმაზე გადავიდა. კომუნისტურ პარტიულ ნომენკლატურაში მცირერიცხოვანი დამცველების მიუხედავად, ივანე ჯავახიშვილი მიუღებელი იყო საბჭოთა ხელისუფლებისათვის. 1926 წლის 21 ივნისს, ახალი წესდების თანახმად, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორისა და გამგეობის წევრების არჩევნები გაიმართა. სხდომას სახალხო კომისარიატის წარმომადგენლებიც ესწრებოდნენ. არჩევნების ბედი წინასწარ იყო გადაწყვეტილი. ივანე ჯავახიშვილი არც კი დასწრებია არჩევნებს. სხდომას რექტორის თანამდებობაზე ასარჩევად მალაქია ტროროშელიძემ თედო ლლონტის კანდიდატურა შესთავაზა.

„ძლივს ოდნავ კალაპოტში ჩამდგარი ცხოვრება კვლავ აიწვნა, — იგონებდა ნათელა ჯავახიშვილი, — ამავე დროს რეაქციულმა ძალებმა უნივერსიტეტში მოახერხეს მანებლური პოლიტიკის ჩათესვლა და მამას მისი რექტორობის მეშვიდე წელს საზიზლარი ობსტრუქციები მოუწყვეს. ბოლოს უკვე საკითხი ისე დადგა, რომ მამაჩემის წასვლის აუცილებლობა რეალური გახდა. ცხადია, მის განცდებს მხოლოდ ის კი არ ამძიმებდა, რომ პირადად მისი წასვლა იყო საჭირო, ამაში მამა ხედავდა უნივერსიტეტის მომავალი ბედის შემოტრიალებასაც და, რასაკვირველია, არც უიმისობა იქნებოდა, რომ თავის პირმშო უნივერსიტეტიდან გაძევება ადვილი შესარიგებელი ყოფილიყო მისთვის.

ერთ დღეს მამა მძიმე გულსნუხილის შემდეგ ცოცხალ-მკვდარი მოიყვანეს სახლში. იგი ლოგინად ჩავარდა. ასე გულგატეხილი, გულნატკენი და შეურაცხყოფილი მე ის არ მინახავს შემდეგში მომხდარი მავნებლური გამოვლენების დროსაც კი. ამ ამბავმა კინაღამ იმსხვერპლა მამა“, — ამბობს ნათელა ჯავახიშვილი უფროსად „ნეკერი“.

ასე რომ, ივანე ჯავახიშვილის წინააღმდეგ საშინელ ცილისმწამებლურ კამპანიას, 1926 წლის 23 ივნისს, მისი რექტორობიდან გათავისუფლება მოჰყვა.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის სავარძელი პეტრე მელიქიშვილისა და ივანე ჯავახიშვილის შემდეგ თედო ლლონტმა დაიკავა.

1928 წელს სახეიმოდ აღინიშნა უნივერსიტეტის დაარსების 10 წლისთავი, რომლის მსვლელობის დროს არავის წამოსცდენია სიტყვა ივანე ჯავახიშვილის მიერ უნივერსიტეტის დაარსების საქმეში შეტანილი წვლილის შესახებ. ბევრი მოქალაქე გრძნობდა ივანე ჯავახიშვილის წინააღმდეგ წარმოებული ბრძოლის უსამართლობას, ჩუმად თანაუგრძობდა მას, მხარდაჭერის გამომხატვლად წერილებსაც უგზავნიდა სახლში, მაგრამ ხმამაღლა, საჯაროდ, მის გამოქომაგებას ვერავინ ბედავდა. (სტალიანში გამოყენებულია მასალები ნიგნებიდან: სერგო ჯორბენაძის „ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა“ და ზურაბ გაიპარაშვილის „პროფესორთა საბჭოს ოქმები — 1917-1926“).

რეპტორიდან გათავისუფლება

კომუნისტური იდეოლოგიური მანქანა მთელი თავისი ძლიერებით იწყებდა მუშაობას: 1926 წლიდან სასწავლო გეგმაში შეიტანეს ისეთი საგნები, როგორიცაა: საბჭოთა კონსტიტუცია, სოციალიზმის ისტორია, ეკონომიკური პოლიტიკა, პოლიტიკური

როგორ გააქვეს ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტიდან

საქართველოს ისტორიის სამარცხვინო ფურცლები

პირველი გვერდიდან

ინფო კაპულია

გამაოგნებელია, მაგრამ არა ულოგიკო, 1930-1936 წლებში პირველი ქართული უნივერსიტეტის დამაარსებლისა და იმდროინდელი სახელმწიფო იდეოლოგის ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტიდან დევნის ფაქტები... ლოგიკას კი იმ პერიოდის პოლიტიკურ სისტემაში ვპოულობთ, რომლის ბატონობის დროსაც წყობილება ადამიანებს ისე ამახინჯებდა, რომ შეეძლოთ სისხლიანი ხელისუფლებისადმი მონურ მორჩილებას გადაეყვლინებინათ სხვათა ნიჭიერება, ზნეობრიობა, მაღალი ფასეულობები... ასეთ ადამიანებს შეეძლოთ, განუკითხაობისა და საზოგადოებაში გამეფებული შიშის გამო, უბრალოდ, გაჩუმებულიყვნენ და ამ

ფორმით მიეჩქმალათ თავიანთი პროტესტი არსებული სადამსჯელო წყობილების წინააღმდეგ... მათ შეეძლოთ, უბრალოდ არ გაექლიკებინათ და არ დაპირისპირებოდნენ ერის სულიერების მკვებავ ლიდერებს, მაგრამ მათ უსამართლო სისტემის ერთ-ერთი ჯარისკაცობა ანაცვალებს სინდისს, ქართველობას, გონიერებას, ჭკუას, კაცობას... ასე გაინირა უნივერსიტეტის დამაარსებელთა თავკაცი, რომელსაც ლექციაზე მთვრალი სტუდენტები შეუგზავნეს და რომელთაც ალიაქოთი მოანწყობინეს, სტვენა დაუწყეს... ალბათ, რა მართოდ იგრძნო თავი იმ გარემოცვაში დიდმა ივანემ... საბჭოთა რუსეთის ნითელი არმიის საქართველოში შემოსვლის ნიადაგზე აღზევებული ბოლშევიკები კი ტაშის ზარს სცემდნენ ივანე ჯავახიშვილის ნაღვანის დაკნინების ყოველგვარ გამოვლენაზე და პროლეტარიატისთვის დამახასიათებელი ცივისსხლიანი არგუმენ-

ტებით უმყარებდნენ ფესვს უმეცრებას... უნივერსიტეტიც აღარ ჰგავდა იმ სასწავლო სამეცნიერო დაწესებულებას, რომლის წინაშეც ქუდს იხდიდა ყველა ღვთისმორჩილი, ვისაც მიაჩნდა, რომ ღვთის წვდომამდე უმკლესი გზა მხოლოდ განათლებაა... მაშინ ეს გზაც მოშლეს და რაღა ესაქმებოდა დიდ ივანეს ასეთ უნივერსიტეტში, იქ, სადაც ნითელი პროფესურა მხოლოდ ლაყობდა და მეცნიერების კვლასაც მანათავდა, სადაც 4 კლასის განათლება მიღებულ მუშა-გლეხებს უხსნიდა უმაღლესი სასწავლებლის კარს და სადაც ბურჟუაზიის გადმონაშთს უწოდებდა ჭეშმარიტ ინტელიგენციას... ივანე ე.წ. უნივერსიტეტიდან თავისი ნებით წავიდა და მის მომავალ თაობას, იმედია, განსაქიქებულად დაუტოვა საქართველოს ისტორიაში ჩადებული სამარცხვინო ფურცლები, რომელზე აღზევებული ფაქტებიც ყველაფრის მეტყველია.

ისტორია კი ამას გვაუწყებს: ივანე ჯავახიშვილისა და მისი სკოლის წინააღმდეგ კამპანია დაიწყო 1930 წლის დეკემბერში საქართველოს სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში, რომელიც 1930 წელს გაუქმებული უნივერსიტეტის ბაზაზე შექმნილ 4 ინსტიტუტს შორის მთავარი სასწავლო დაწესებულება იყო. მაშინ მისი რექტორი გახლდათ ბოლშევიკების მიერ დანიშნული ნითელი პროფესორი ივანე ვაშაყვანიძე, რომელმაც ნითელი პროფესორის ინსტიტუტს მოსკოვში დაამთავრა. ამ პერიოდში ივანე ჯავახიშვილი პედაგოგიურ ინსტიტუტში საპროფესორო მოღვაწეობას ეწეოდა. როგორც ცნობილია, იგი 1926 წელს რექტორობიდან გადადგა და მას შემდეგ ინსტიტუტში „საქართველოს ისტორიას“ კითხულობდა.

როგორ გააქვეყნა ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტიდან

საქართველოს ისტორიის სამარცხვინო ფურცლები

მეთავე გვერდიდან

1930 წელს მთელ საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში დაიწყო ბრძოლა ე.წ. „კონდრატევიშჩინის“ წინააღმდეგ (ნიკოლოზ კონდრატევი იყო ცნობილი რუსი ეკონომისტი, რომლის თეორიაც სტალინმა დაიწუნა და რომელიც ბურჟუაზიული მეცნიერების გადმონათღად მონათლეს). საბჭოთა კავშირის მაშინდელმა ხელმძღვანელებმა გეზი აიღო იმისკენ, რომ ყველა უმაღლეს სასწავლებელში და სამეცნიერო დაწესებულებაში ძველი ბურჟუაზიული კადრები გამოეკლინათ და მათთვის სამეცნიერო და საპროფესორო მოღვაწეობა აეკრძალათ. ბურჟუაზიული კადრად განიხილება რუსეთის იმპერიის უნივერსიტეტებში ან საზღვარგარეთ აღზრდილი ყველა მეცნიერი, რომელთაც ბურჟუაზიის ინტერესების დამცველად მიიჩნევდნენ და, აქედან გამომდინარე, საბჭოთა წყობილების მტრებად ნათლავდნენ. ასეთ კადრად განიხილებოდა: ივანე ჯავახიშვილი, ალექსანდრე წერეთელი, გრიგოლ წერეთელი, მიხეილ პოლივეტოვი, გიორგი გეხტმანი და სხვანი. სწორედ მათ წინააღმდეგ დაიწყო ფართომასშტაბიანი შეტევა, რომლის ერთ-ერთი გამოვლინება იყო 1930 წლის დეკემბრის დისკუსია.

საინტერესოა, რას ედავებოდნენ ივანე ჯავახიშვილს და რა ლოგიკა მოქმედებდა მის წინააღმდეგ? როგორც დისკუსიის მსვლელობა ავლენს, მას სწამებდნენ, რომ იყო ფაქტოლოგი, არ ანარმოებდა განზოგადებას, არ აინტერესებდა მშრომელი ხალხის ისტორია, წერდა მხოლოდ მეფეებისა და ფეოდალური კლასის ისტორიას, არ აღიარებდა მარქსიზმ-ლენინიზმის მეთოდოლოგიას... ასეთი უმცირესობის ატმოსფეროში გახურებულ დისკუსია ბოლოს იმ შედეგით დასრულდა, რომ ივანე ჯავახიშვილი 1931 წელს უნივერსიტეტიდან გაუშვეს.

ნათელი პროფესორის დისკუსია ჯავახიშვილის წინააღმდეგ განახლდა 1936 წლის მარტ-აპრილში უკვე აღდგენილ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სადაც, იმ პერიოდში, მობრუნებული ივანე ჯავახიშვილი „ქართული სამართლის ისტორიის“ კითხვობდა. 1936 წელს „საქართველოს ისტორიის“ კათედრას განაგებდა ფილიპე მახარაძე და შეუძლებელი იყო, ვინმეს ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ისტორიაში ლექციის ნაკითხვის უფლება მიეცა. 1936 წელს ივანე ჯავახიშვილის სკოლის წინააღმდეგ განახლებული დისკუსიისას უნივერსიტეტის ნათელი პროფესორი კარლო ორაგველიძე რექტორობდა. მწვავე, უსამართლო დისკუსიის შემდეგ ივანე ჯავახიშვილმა პროტესტის ნიშნად დაწერა განცხადება და პროფესორობიდან გადადგომის მოთხოვნით საქართველოს სსრ განათლების კომისარს მიმართა. ეს იყო მისი საბოლოო ნასვლა უნივერსიტეტიდან, სადაც აღარ დაბრუნებულა.

უნივერსიტეტის ისტორიის ამ სამარცხვინო ლაქაზე წერს 2003 წელს ისტორიკოსების ვახტანგ გურულია და მერაბ ვაჩნაძის მიერ გამოცემული წიგნი „ივანე ჯავახიშვილი ტირანის სამსჯავროს წინაშე“, რომელშიც ასახულია 1930 წლის დეკემბერსა და 1936 წლის მარტ-აპრილში გამართული დისკუსიების სტენოგრაფია. იგი, ათწლეულების მანძილზე, საქართველოს უმაღლესი ისტორიის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში ინახებოდა, თუმცა, მთლიანად გამოქვეყნებული არ იყო. გამოქვეყნდა მხოლოდ ნაწილ-ნაწილ, დოკუმენტური მასალიდან ამონარიდების სახით. ეს მასალები გასაიდუმლოებული არასდროს ყოფილა, თუმცა ივანე ჯავახიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის თემა 60-70-იან წლებამდე მაინც ტაბუ დადებული იყო. სტენოგრაფიის სრული ვერსია პირველად სწორედ წიგნში „ივანე ჯავახიშვილი ტირანის სამსჯავროს წინაშე“ დაიბეჭდა, რისი გაცნობაც ფართო მკითხველისთვის, იმ დროს უნივერსიტეტში განვითარებული მოვლენების გასაცნობიერებლად, აუცილებელია. მხატვარს და ისტორიკოსს, ალბათ, გაუჭირდებოდა იმ პერიოდის უნივერსიტეტში მოღვაწეთა პორტრეტებისა და იმ ორგანული, დანერგული ღირებულებების ისე წარმოჩენა, როგორც ეს დოკუმენტურ მასალებშია ასახული.

როგორ მახინჯდებინან ადამიანები? რა ზღვრამდე მიდის მათი მონური მორჩილება? ვინ როგორ იქცევა გმირად და ანტიგმირად, საბოლოოდ კი ვინ არის რეალური მსხვერპლი — განწირული და შერისხული შთამომავლობისგან? — ამ კითხვებზე პასუხს ისტორიკოსი, პროფესორი ვახტანგ გურული გვცემს, რომელიც იმდენად ჩაუღრმავდა სტენოგრაფიის შინაარსს, რომ, განცდების თვალსაზრისით, ლამის თანამონაწილეობდა იმ პროცესებში.

ინტერვიუ პროფესორ
ვახტანგ გურულიან

თემის რესპონდენტი
ვახტანგ გურული

— სტენოგრაფიის მიხედვით ჩვენთვის ცნობილი გახდა, რომ დისკუსიისას სხდომაზე გამომსვლელთა მთავარი მოტივაცია ანტიმარქსისტული ქართული პროფესორებისა და, ამასთან ერთად, საკუთარი ფიზიონომიის გამოაშკარავებაც იყო. შალვა ნუცუბიძემ თვითგამორკვევის პრობლემა წამოჭრა, რომელმაც სხდომაზე აღნიშნა: „თითოეულმა უნდა სთქვას — ვისთან არის: მუშათა კლასთან თუ მის მტერთან? — აი, ეს არის ჩვენი მთავარი მიზანი“. თქვენ როგორ შეაფასებთ იმ „თვითგამართლებების“ გზას და ამ ფონზე ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერულ მსჯავროს?

— 1930 წლის დეკემბრისა და 1936 წლის მარტ-აპრილის სხდომები არ შედგებოდა, უნივერსიტეტის შიგნით დიდი ცვლილებები რომ არ განხორციელებულიყო. 1926 წელს ივანე ჯავახიშვილს უნივერსიტეტის რექტორის პოსტი პროფესორ-მასწავლებელთა შემადგენლობის სოციალური „გადახალისების“ მიზნით დაატოვებინეს. უმაღლეს სასწავლებელში უნდა მოსულიყო ე.წ. მუშურ-გლეხური ინტელიგენცია. ხალხი, რომელსაც ზოგს 2 კლასის განათლება ჰქონდა, ზოგს — 4 კლასისა, წავიდოდა მოსკოვში, ისწავლიდა ე.წ. ნათელი პროფესორის ინსტიტუტში, აიღებდა პროფესორის მონობას, ჩამოდიოდა თბილისის უნივერსიტეტში და აქ აგრძელებდა მოღვაწეობას. 1930 წლის დეკემბრის დისკუსია იმიტომ შედგა, რომ უნივერსიტეტში საბჭოთა წყობილებას კომუნისტური პარტიის წევრების, კომკავშირელების სახით უკვე ბევრი მხარდამჭერი ჰყავდა. ეს ხალხი 1926 წლიდან (რომელიც უნივერსიტეტის ცხოვრებაში გარდატეხის წელია) ნელ-ნელა შემოიკვს და ამ პროცესს წინ ვერავინ აღუდგებოდა. 1928 წელს, როდესაც უნივერსიტეტის დაარსების 10 წლისთავი აღინიშნა, მაშინდელმა რექტორმა თედო ლლონტიძემ წერილი გამოაქვეყნა, სადაც აღნიშნა, რომ ივანე ჯავახიშვილმა და მისმა თანამოაზრეებმა უნივერსიტეტი დააქციეს, ჩვენ ვცდილობთ, ივანე ჯავახიშვილის გაფუჭებული საქმე როგორმე გამოვასწოროთ. უფრო უარესიც მოხდა: — უნივერსიტეტის დაარსებიდან 10 წლის იუბილზე უნივერსიტეტში მთავრობის წარმომადგენლები მოვიდნენ, მათ შორის, ფილიპე მახარაძე და იმ პერიოდისთვის ჯერ არც თუ ისე დიდი თანამდებობის პირი — ლავრენტი ბერია. საზეიმო სხდომაზე ვიღაც ადგა და თქვა: ჯავახიშვილი ავირჩიოთ საიუბილეო სხდომის საპატიო პრეზიდენტი. დარბაზი ტაშით დაინგრა. ხოლო როდესაც საიუბილეო სხდომის საპატიო პრეზიდენტის კანდიდატად ფილიპე მახარაძე დაასახელეს (შეიძლება, პრეზიდენტში ავირჩიოთ კაცი, რომელიც საერთოდ არ იყო თბილისში ან იმ სხდომაზე) ტაშით დაინგრა ცოტამ დაუკრა. ბერია ამ ფაქტს მაშინვე რეაქცია მისცა, მოხსენებითი ბარათი დაწერა, სადაც აღნიშნა: უნივერსიტეტის სტუდენტების ნახევარზე მეტი ჩვენს წინააღმდეგ არის, რაიმე რომ არ გართულდეს (საერთაშორისო მდგომარეობას გულისხმობდა), ახლავე უნდა ვიმოქმედოთ, თორემ კაცმა არ იცის, უნივერსიტეტში რა ამბები დატრიალდებაო. ეს იყო სიგნალი იმისა, რომ უნივერსიტეტის დარბევა უკვე სწრაფი ტემპებით უნდა დაწყებულიყო. ამ გეგმის განხორციელებას მხოლოდ ჯავახიშვილის რექტორობიდან გათავისუფლე-

ბა და თედო ლლონტის მოყვანა არ ჰყოფნიდა. ჯავახიშვილის გადაყენებიდან 2 წელი გავიდა, მაგრამ არსებითი არაფერი შეცვლილა. 1928 წლიდან დაიწყო დიდი დარბევა და მისი კულმინაცია 1930 წლის დეკემბრის დისკუსია იყო. დარბევა სხვადასხვა მეთოდით მიმდინარეობდა. პრაქტიკულად უნივერსიტეტი გაუქმდა. ეს გადაწყვეტილება მოსკოვში მიიღეს: აღარ გვინდა საუნივერსიტეტო განათლებაო. ამის მთავარი მოტივი იყო ის, რომ მთელ საბჭოთა კავშირში ძველი პროფესურა დიდ ოპოზიციას წარმოადგენდა. მოსკოვის, ლენინგრადის (პეტერბურგის), კიევის, ოდესისა და სხვა უნივერსიტეტები ოპოზიციის კერას წარმოადგენდა და ამიტომ, ინსტიტუტებად დაშლეს. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტე-

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან გააგდებენ, მისი საქმე გააგრძელო. აკაკი შანიძის გამოსვლაში ის კი არ იყო მთავარი, 5 წლიან გეგმას შევასრულებო, არამედ ის, რომ მან გაბედა და თქვა: მე ივანე ჯავახიშვილს არ დავნიხლავ და ამით კარიერას არ გავიკეთებო. 10 გარეწარის მიერ უნივერსიტეტის დამაარსებლის დაწინებლას იმხელა მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რამდენადაც ერთი დიდი მეცნიერის სიტყვას ჯავახიშვილის დასაცავად. ხელისუფლებამ წააგო პირველი დისკუსია იმ გაგებით, რომ იმ წლებში უნივერსიტეტში ჯერ კიდევ ძლიერი იყო ძველი პროფესურა. რაც შეეხება 1936 წლის მარტ-აპრილის დისკუსიას, მაშინ ეს პოლიტიკური კამპანია ხელისუფლებამ მოიგო, რადგან უნივერსიტეტი, პრაქტიკულად, განადგურებული

უნივერსიტეტის დაარსებიდან 10 წლის იუბილზე უნივერსიტეტში მთავრობის წარმომადგენლები მოვიდნენ, მათ შორის, ფილიპე მახარაძე და იმ პერიოდისთვის ჯერ არც თუ ისე დიდი თანამდებობის პირი — ლავრენტი ბერია. საზეიმო სხდომაზე ვიღაც ადგა და თქვა: ჯავახიშვილი ავირჩიოთ საიუბილეო სხდომის საპატიო პრეზიდენტი. დარბაზი ტაშით დაინგრა. ხოლო როდესაც საიუბილეო სხდომის საპატიო პრეზიდენტის კანდიდატად ფილიპე მახარაძე დაასახელეს (შეიძლება, პრეზიდენტში ავირჩიოთ კაცი, რომელიც საერთოდ არ იყო თბილისში ან იმ სხდომაზე) ტაშით დაინგრა ცოტამ დაუკრა. ბერია ამ ფაქტს მაშინვე რეაქცია მისცა

ტი დაიყო 4 ინსტიტუტად. ის დისკუსია, რომელზეც ჩვენ გვაქვს საუბარი, 1930 წლის დეკემბერში, პრაქტიკულად, უნივერსიტეტში კი არ ჩატარდა, არამედ პედაგოგიურ ინსტიტუტში. შემოიყვანეს ლექტორების სრულიად ახალი შემადგენლობა და ჩათვალეს, რომ ამით უმაღლეს სასწავლებელში ივანე ჯავახიშვილი და მისი თანამოაზრეები საერთოდ ამოძირკვეს. მაშინ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი პედაგოგიური ინსტიტუტი იყო, რომელიც მასწავლებლებს ამზადებდა. ამ „მტურში“ მიუხედავად უნდა ითქვას, რომ 1930 წლის დეკემბრის დისკუსია ხელისუფლებამ მაინც წააგო. ამ დასკვნის გაკეთების საშუალებას მაძლევს სხდომაზე აკაკი შანიძისა და სიმონ ყაუხჩიშვილის გამოსვლა, რომელთაც დაიცვეს ივანე ჯავახიშვილი.

— როგორც თქვენ ბრძანეთ, დისკუსიისას აკაკი შანიძემ, სხდომათა დარბაზში დამსწრეთა უხეში შეძახილების ფონზე, ივანე ჯავახიშვილი დაიცვა, თუმცა მას თავის მართლება მაინც მოუხდა. „მე არ ვეკუთვნი იმ პირებს, რომლებსაც სურთ ჯავახიშვილის ჩაწინებით გაიკეთონ თავიანთი კარიერა. მე გულწრფელად ვაღიარებ, რომ მონდომებულნი ვარ ხუთწლიანი გეგმის განხორციელებაში“ — განაცხადა მან. იყო თუ არა ეს თვითგადარჩენის ერთგვარი ტაქტიკა? თუ ეს ტირანის წინაშე პიროვნული სისუსტის გამოვლენას ნიშნავდა?

— ამას სისუსტეს ვერ დავარქმევთ. აკაკი ბაქრაძეს უყვარდა ასეთი მაგალითის მოყვანა: კაცს სახლში ცოლ-შვილის გამოსაკვებად პური მიაქვს და მისდევს ძაღლების ხროვას. ამ კაცს შეუძლია, ძაღლების მოსაშორებლად მათ პური გადაუფლოს, მაგრამ ამით ცოლ-შვილი შიმშილით მოუკვდება. ჭკვიანი კაცი ძაღლებს პატარ-პატარა ნატყებს უყრის, რათა სახლამდე მიაღწიოს და პურის დიდი ნაწილი შეინარჩუნოს. აი, ეს პრინციპი მუშაობდა მაშინ. თავი უნდა გადაირჩინო, რადგან თუ ივანე ჯავახ-

იყო. ვინც დარჩა ძველი პროფესორიდან, ვეღარაფერს აკეთებდა. ჩაკვდა ის იდეაც, რაც ივანე ჯავახიშვილმა და მისმა თანამოაზრეებმა მოიტანეს, მიუხედავად იმისა, რომ 1934 წელს უნივერსიტეტი უკვე აღდგენილი იყო.

— მაინც, ვინ იყო ივანე ჯავახიშვილის უღალატო თანამოაზრე?

— ძნელი სათქმელია. ყველა გმირი ვერ იბადება. ჯორდანო ბრუნოს ადგილზე 100-დან 99 გატყდებოდა. 1930 წლის დისკუსიიდან, ვთვლი, რომ აკაკი შანიძის და სიმონ ყაუხჩიშვილის გამოსვლები გმირობის ტოლფასია. წყობილებისათვის რაღაც რომ არ დაეთმოთ, არ შეიძლება. მათ ივანე ჯავახიშვილის შეფასებისას არ დათმეს. სიმონ ყაუხჩიშვილი სხდომაზე ძალიან მოკლედ გამოვიდა, მაგრამ თქვა, რომ ივანე ჯავახიშვილი არის ძალიან დიდი... წარმოუდგენელი იყო, ვინმეს ეთქვა: ჯავახიშვილი ყველაფერში მართალია, საბჭოთა წყობილება კი ყველაფერში მტყუანიაო. მას ხომ მაშინვე დაიჭერდნენ და ვეღარც დაიცავდა ჯავახიშვილის მოსაშორებლად მათ პური გადაუფლოს, მაგრამ ამით ცოლ-შვილი შიმშილით მოუკვდება. ჭკვიანი კაცი ძაღლებს პატარ-პატარა ნატყებს უყრის, რათა სახლამდე მიაღწიოს და პურის დიდი ნაწილი შეინარჩუნოს. აი, ეს პრინციპი მუშაობდა მაშინ. თავი უნდა გადაირჩინო, რადგან თუ ივანე ჯავახ-

80-12 გვირგვინი

უნივერსიტეტის წითელი პროფესორის ფიზიონომია

დრო, მოვლენა, ადამიანები

ივანე ჯავახიშვილს სამი პოლიტიკური რაიონის დროს მოუხდა მოღვაწეობა. ქართული ისტორიოგრაფიის პატრიარქმა სამეცნიერო და პედაგოგიური მოღვაწეობა დაიწყო რუსეთის იმპერიაში (1898-1917 წწ.), გააგრძელა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში (1918-1921 წწ.) და დაასრულა საბჭოთა საქართველოში (1921-1940 წწ.).

რუსეთის იმპერიის ხელისუფლებამ ივანე ჯავახიშვილი ლამის სატუსაღოში გამოკეტა მისი ცნობილი ნაშრომისათვის „ქრისტიანული და სოციალური მოძრაობა საქართველოში XIX საუკუნეში“ (1906 წ.). ნაშრომი რუსულ ენაზე დაიბეჭდა პეტერბურგში. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც ლეგალურად გამოცემულ ნაშრომში ქართველმა მეცნიერმა ახსენა რუსეთის კოლონიური პოლიტიკა სა-

ქართველოში და აჩვენა თავისი ხსენებით ანტირუსული ეროვნული მოძრაობის განვითარების ეტაპები. ამ ნაშრომისთვის ხელისუფლებამ ივანე ჯავახიშვილს დაპატიმრებას უპირებდა, მაგრამ იგი გადაარჩინა ნიჟნის ყლაზა მითითებულმა სოციალურმა სტატუსმა, რომ ნიჟნის ავტორი თავად იყო. ეს ნაშრომი, ივანე ჯავახიშვილის სხვა ნაშრომებთან ერთად („სოციალური რუსეთისა და საქართველოს შორის XVII საუკუნეში“ და „დამოუკიდებლობა რუსეთისა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ აიკრძალა და ისინი სპეც-ფონდში იყო ჩაბეჭდილი. საქართველოში დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში, 1919 წელს, რომდესაც უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოში მოღვაწეობდნენ ისეთი ადამიანებიც, რომელთაც მხოლოდ დაწყებითი

განათლება ჰქონდათ მიღებული, ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს დამოუკიდებელი ქრების (პარლამენტის) წევრად არ აირჩიეს. საბჭოთა საქართველოს ხელისუფლებამ კი ივანე ჯავახიშვილი აიკრძალა მისივე თაოსნობით დაარსებული თვითმართვის უნივერსიტეტის რექტორად და გადაამდგარა იყო, სოლო შემდეგ მას საპროფესორო მოღვაწეობაც აუკრძალა. ივანე ჯავახიშვილის დაკრძალვის დღეს უნივერსიტეტის ბაღის სიახლოვეს ცხენოსანი პოლიცია იყო მოპირიებული — ასეთი იყო ის გარემო, რომელიც ცხოვრება და მოღვაწეობა უხდებოდა დიდ მიცნობას.

რუსეთის იმპერიის ხელისუფლებამ ივანე ჯავახიშვილს მტრად არ მიიჩნევდა, მით უმეტეს, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებამ, საბ-

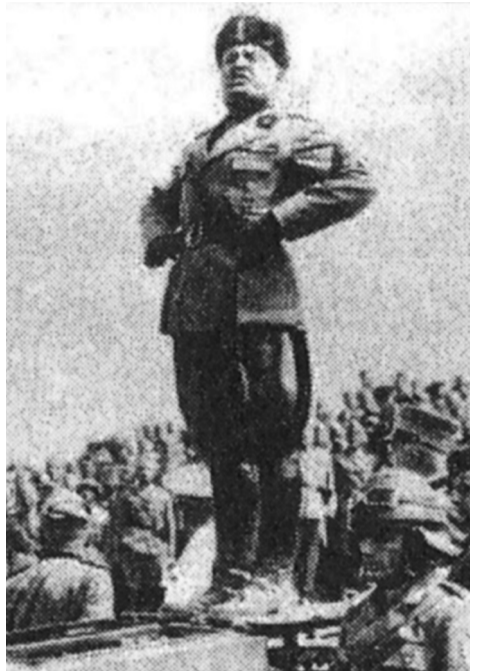
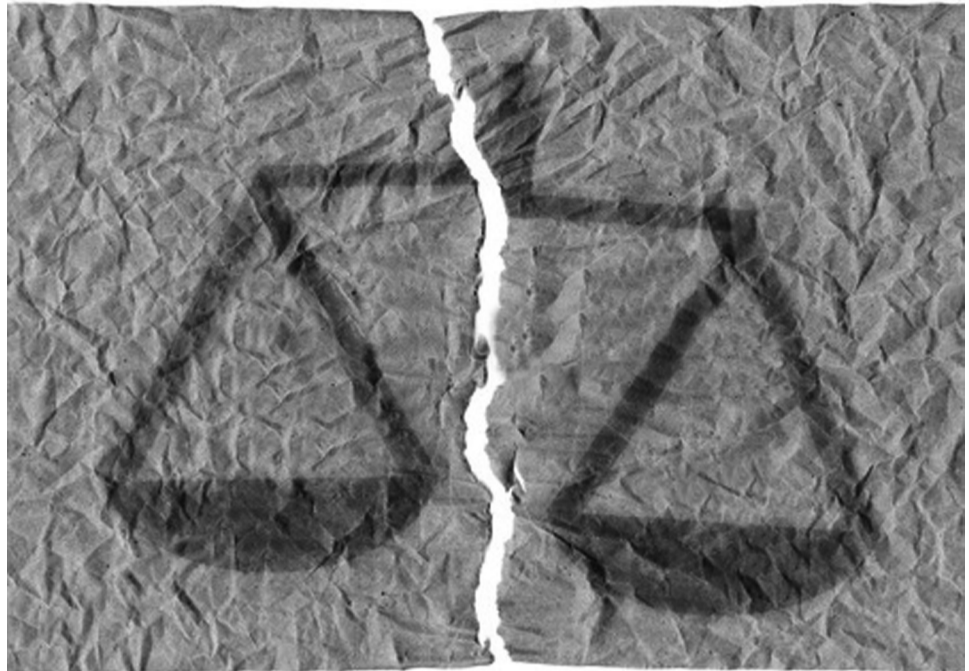
ჭოთა ხელისუფლებისათვის კი ივანე ჯავახიშვილი მტარი იყო. საბჭოთა ლიბერალისათვის მნიშვნელოვან არ ჰქონდა იმას, რომ ივანე ჯავახიშვილი პოლიტიკაში არ ბარბუტა. ამ შემთხვევაში მოქმედებდა პრინციპი: „ვინც ჩვენივე არ არის, ის ჩვენს წინააღმდეგაა“. კვილი შრომისა, ი.წ. „აპოლონიური კარბების“ იდეური და ფიზიკური განაღებობა სახელმწიფო პოლიტიკის რანგში იყო აყვანილი. ეს პროცესი იმავითავე იხსნებოდა, როგორც ეკონომიკის განვითარების ხუთწლიანი გეგმა. და აი, ივანე ჯავახიშვილს უნივერსიტეტის კადრებში ორჯერ მოუხვეცა „გასამართლება“ — 1930 წელს და შემდეგ 1936 წელს. მკითხველს ვითარებები წარმოგიდგინებთ მასალას ივანე ჯავახიშვილის წინააღმდეგ მოწყობილი თამყირილის სტენოგრაფიული ჩანაწერებიდან.

დრო: 1930 წლის დეკემბერი.

მოვლენა: — საბჭოთა ხელისუფლების ბრძოლა კონდრატევიჩის ანუ ე.წ. „ბურ-ყუაზიული კადრების“ (ძველი პროფესორი) და სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების წინააღმდეგ.

ადამიანები: — ივანე ვაშაყმაძე (საქართველოს სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის რექტორი, წითელი პროფესორი); „ქართული ისტორიოგრაფიის მთავარი წარმომადგენელი არის პროფესორი ივანე ჯავახიშვილი. იდეოლოგიურად ის ძველი ფეოდალურ-ნაციონალისტური ქვეყნის წარმომადგენელია. მეთოდოლოგიურად მხოდავი ემპირისტია და ანტიმარქსისტული განზოგადება და სინთეზური აზროვნება ის გაურბის, ხოლო თუ მის ნაშრომებში შეხედვით სინთეზური აზროვნება, ის აუცილებლად ნაციონალისტური ბუნების იქნება. ამის გამო ისტორიული აზროვნება საქართველოში 1921 წლამდე ძალზე ჩამორჩენილი იყო და ნაწილობრივ ივანე ჯავახიშვილის მეოხებით ახლაც ჩამორჩენილია. მრავალი წიგნები ინერგობდა, მაგრამ მათ ჰქონდათ უმთავრესად ხასიათი ფაქტების შემონახვის — გენეალოგიის აღდგენისა, თარიღების გამოკვლევის და მეფეების პირადი ცხოვრების აღწერის. უმთავრესად ასეთ ჩამორჩენილობაში ბრალი მიუძღვის პროფესორ ივანე ჯავახიშვილს, თუმცა ჩვენ არ უარყოფთ, რომ ფაქტების შეგროვების მხრივ ივანე ჯავახიშვილს აქვს დიდი ღვაწლი — მაგრამ მხოლოდ ფაქტების შეგროვების მხრივ. ამიტომ ივანე ჯავახიშვილის ისტორია არ არის ისტორია, როგორც მეცნიერება. საქართველოს მეცნიერული ისტორიის დამწერს ჯერ კიდევ უცდის საქართველოს ისტორია. ჯავახიშვილი და მისი მიმდევრები არ ცნობენ საზოგადოებრივ ფორმაციას, კლასთა ბრძოლის პრობლემებს. ისინი ისტორიის პერიოდიზაციას ქრონოლოგიის მიხედვით ახდენენ. ისტორიის ასეთი მეთოდოლოგია მე-18 საუკუნის ისტორიოგრაფიის მეთოდოლოგიაზე არ სცილდება და, რა თქმა უნდა, წარმოადგენს რეაქციონურ მიმართულებას. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ ჯავახიშვილმა მრავალი ნაშრომი გამოუშვა. მაგრამ წინმსწავლობა მეთოდოლოგიის მხრივ სრულიად არ ემჩნევა. მისი საქართველოს ეკონომიური ისტორია სრულიად უვარგისია. ეს არ არის

ეკონომიური ისტორია, რადგანაც მასში ეკონომიკა სრულიად არა გაგებული სწორად და მეთოდოლოგიურად, ჯავახიშვილის შემოქმედებაში წინსვლა კი არა, უკან დახვევაა“.

პეტრე შარია (პროფესორი, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მეორე მდივანი, ლავრენტი ბერიას უახლოესი თანამებრძოლი): „არ შემეძლო იმ მოკლე დროის განმავლობაში და სხვა და სხვა პირობების მიხედვით, არ მქონდა შესაძლებლობა, გავცნობოდე ყველა პროფესორის ნაწარმოებს, რომლებზედაც აქ იყო ლაპარაკი, მაგრამ ზოგიერთი პროფესორის გამოსვლა მე მაძლევს საშუალებას, შევეხო მათ იდეოლოგიურ ფრონტს. ისინი ეწევიან პოლიტიკურ საბოტაჟს. კრებაზე არ მოისურვებს დასწრება. ესენი გახლავთ ივანე ჯავახიშვილი და გრიგოლ წერეთელი. ეს ხალხი, მართალია, ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ უმაღლეს სასწავლებლებში იმისათვის, რათა თავიანთ პოლიტიკურ ბაგაჟს დამაბლონ, არ გამოაშკარავონ, მაგრამ სად არიან, როდესაც აქ მათზეა ლაპარაკი. მათ არ იკადრეს მოსვლა. ეს არის პოლიტიკური საბოტაჟი. აკადემიური საბოტაჟი მაშინ იქნებოდა, თუ ისინი თავს დაანებებდნენ აკადემიურ ფორმებში მუშაობას და არ მოვიდოდნენ ლექციებზე. აი, თავიანთი რეაქციონური იდეოლოგია აქ გამოაშკარავებს მათ. აი, ეს აქტი არის პოლიტიკური აქტი და მას ჩვენ აუცილებლათ სათანადო შესაბამისი უნდა მივსცეთ“.

ცხაკაია (სტუდენტი): „მე მინდა ჯავახიშვილზე და მის სკოლაზე ვილაპარაკო. და ის შემეძარი აზრი, რომელსაც ატარებს დღეს პროფესორი ჯავახიშვილი თავისი მიმდევრებით. აქ ლაპარაკობდნენ, რომ ჯავახიშვილი დიდი მეცნიერია, ეს სთქვა სიმონ ზუნდაძემ და ასევე განიმეორა მეგრელიძემაც, მაგრამ მე ვლაპარაკობ, რომ ეს მხოლოდ შირმაა, თორემ ეს კაცი არ წარმოადგენს მისეა დიდ პიროვნებას, როგორც ზოგიერთებს გონიათ და არც ასეთი დიდი მეცნიერია. მისი მთელი წიგნები არის ემპირიული ფაქტები, ემპირიული ფაქტების დამგროვებელი. მას არ გააჩნია მეთოდი სწორი გაგებით. და ჩვენ კი ვიცით მარქსისტული თეორია, სადაც ლაპარაკი არის, რომ ფაქტები აუცილებლად ერთი მეორესთან უნდა იყოს მჭიდროდ დაკავშირებული და ერთი მეორისადმი დაუკავშირებლობა ჩვენ არაფერს არ მოგვცემს. ჯავახიშვილს კი აქ არავითარი კავშირი არა აქვს. ისტორიული მატერია-

ლიზმი ეს ისეთი მეცნიერება არ არის, რომელიც დიალექტიკურ მატერიალიზმს ვერ შეითვისებს. ჩვენ გვინდა გარკვევით იქნეს ეს წინააღმდეგობა, კლასთა ბრძოლა გარკვევით იყოს ნაჩვენები“.

სიმონ ჯანაშია (პროფესორი): „ამხანაგმა მომხსენებელმა განიხილა ერთი ჯგუფი, რომელსაც ეწოდება ჯავახიშვილის ჯგუფი და მე სწორედ ამ ჯგუფს მიმაკუთვნებ. მე უნდა განვაცხადო, რომ ივანე ჯავახიშვილის უდიდესი პატივისცემა მაქვს, მან დიდი შთაბეჭდილება დასტოვა ქართულ ისტორიულ მატერიალიზმში. მე პატივს ვცემ მას, როგორც კარგ, ნიჭიერ მეცნიერს, მაგრამ მე არავითარი საერთო არა მაქვს ამ ჯგუფთან და მათი ინტერესები ჩვენ არ გვაქვს. ჩვენი საზოგადოებრივი ურთიერთობა განსაზღვრული არის იმ ფაქტით, რომ ჩვენ გვიხდება მუშაობა ერთ და იმავე ინსტიტუტში საქართველოს კათედრის... (ადგილიდან ისმის შეძახილი: არ არის საკმარისი! ტაში...“).

დემეტრავილი (სტუდენტი): „რაც შეეხება ჯანაშიას გამოსვლას, თავისი განცხადება დაიწყო დალაგებით, ფორმით არ გადაეცდებო. ეს საკმაოდ დარჩენილი ინტელექტუალია. თქვენ დარჩენილი ხართ ისევე ინტელექტუალის წრეში. ჩვენ თქვენ გიცნობთ. თქვენ ხართ ბურ-ყუაზიის შემეცნების. თქვენ ჯავახიშვილზედ არაფერი სთქვით, თქვენ სთქვით, რომ არ ვცემ პატივს მის შემეცნებას. ეს ყველამ გაიგო. ჩვენ ეს არ გვინდა, ჩვენ გვინდა გავიგოთ, ხართ თუ არა მიმდევარი მატერიალური დიალექტიკის, სცნობთ თუ არა, რომ ეს არის ნამდვილი პროლეტარიატის კლასის დიალექტიკა, თქვენ ეს არ სთქვით. ხართ თუ არა მომხრე ჯავახიშვილის. აგრეთვე ჩვენ ვიცნობთ თქვენ ნაწარმოებს, როგორც არის „შადური“, „დამპატიყე“, ჩვენ კარგად ვიცნობთ ჯავახიშვილის შემოქმედებას (დარბაზში ხანგრძლივი ტაში). მე უნდა მოგახსენოთ პროლეტარიატის ნებისყოფა. პროლეტარიატი შორს მჭვრეტელი არის... საჭირო არის გონს მოხვიდეთ მეცნიერებაში. არ შეიძლება გატარება ნაციონალურ იდეოლოგიის“.

ნიკო კარძენიშვილი (პროფესორი): „მე თვითონ კარგად არ ვიცი, თუ რომელ დაჯგუფებაში ვარ, მაგრამ მართალი უნდა მოგახსენოთ, რომ არ ვიცი, რომელ დაჯგუფებაში მომათავსა პატივცემულმა მომხსენებელმა პროფესორმა ივანე ვაშაყმაძემ (ვაშაყმაძე ადგილიდან პასუხობს: ჯავახიშვილის ჯგუფში!). თუ ჯავახიშვილის ჯგუფში ვარ, უნდა გან-

ვაცხადო, რომ ჩემი აზრი არის სამწუხარო. მე არ უნდა მოგეთავსებინეთ ჯავახიშვილის ჯგუფში. მე ვიყავი რევოლუციონერი და ვაპირებ ყოფნას რევოლუციისათან როგორც პოლიტიკურად, ისე იდეოლოგიურად. მე სამსახურად ვფიქრობ, ამისათვის მზად ვარ. ამაში შეგიძლიათ თქვენ დარწმუნებული იყოთ. უკანასკნელი, რაც შეეხება ჩემს დამოკიდებულებას პროფესორ ივანე ჯავახიშვილთან, ასეთი არის. მე მას უღრმეს პატივს ვცემ, როგორც ჩვენს ხელმძღვანელს, განსაკუთრებით ისტორიის დარგში, მაგრამ ყველა ეს მე სრულიად არ მიშლის ხელს არ გავიზიარო მისი იდეოლოგიური კონცეპცია (ადგილიდან შეძახილები: ძირს, ძირს, ძირს, ძირს!).

მელაძე (სტუდენტი): „როდესაც სოციალისტურ ფრონტზე ჩვენ ვანარმობთ კლასობრივ შეტევას, მაშინ თვითული ჩვენთაგანი გარკვეულ გზას უნდა ადგეს და თვითულმა უნდა იცოდეს, თუ ვინ როგორია და რას წარმოადგენს, ვინ ვისთვის იბრძვის. საჭიროა მისი პოლიტიკური ფიზიონომიის გამოაშკარავება. საჭიროა იმათი ფიზიონომიის გამოაშკარავება, რომლებიც ფიქრობდნენ ჯოჯოხეთის მანქანების დადგმას და რომლითაც ფიქრობდნენ, აფეთქებინათ ჩვენი მშენებლობა. ასე მესმის საკითხი. ესლა მე რეგლამენტი მითავდება, მაგრამ მე მინდა ვილაპარაკო ზოგიერთ ლექტორებზე. მათ უნდა, დაიცვან თავიანთი დისტრადიცია. მე აქ გამოსულ უკანასკნელ დოცენტს უნდა ველაპარაკო, ეს არის გაგება ჯავახიშვილის აგენტობის. აქ გამოსული მთელი რიგი მეცნიერებისა იყო ჯგუფი ჯავახიშვილის თეორიის დამცველების. ისინი არიან ფორმალისტები, არიან ძველი რეაქციონერები, ანტისაბჭოთა აზრის იცავენ, ასაბუთებენ ჯავახიშვილს...“

ყალიჩავა (ასპირანტი): „შემდეგ რას წარმოადგენს წერეთელი და ჯავახიშვილი. მე ვიცი ერთ ერთი ფაქტი. როდესაც რუსეთმა, საბჭოთა ხელისუფლებამ დაკარგა ლენინი, მაშინ ჩვენი გრიგოლ წერეთელი და ჯავახიშვილი მოგროვდნენ და ლაპარაკობდნენ, რომ გავკეთდით ხალხი, ლენინი მოკვტაო. ეს არის კონტრევოლუციონერი, ის მეთაურობს იმას, ვინც ჩვენს წინააღმდეგ მოდის. დასკვნა ჩემი ასეთი არის, რომ ჯავახიშვილი და წერეთელი არის აშკარა მავნებლები. ჩვენ კი ვერ დაგვამარცხებს ვერავითარი დაბრკოლება, გადავლახავთ ყველაფერს და წავალთ წინ სოციალიზმისაკენ“.

მიჩქალებული სივართლე რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობაში

მეთხოვეთ გვერდებიდან

ივანე ჯავახიშვილმა სავესტით კანონზომიერად დასვა კითხვები: რას ემყარებოდა თეიმურაზ I-ის პრორუსული ორიენტაცია? რატომ ჰქონდა კახეთის მეფეს რუსეთის დახმარების იმედი? იცნობდნენ კი ქართველები იმ ქვეყანას (რუსეთს), ვისი დახმარების იმედიც ჰქონდათ? საინტერესოა ივანე ჯავახიშვილის

თეიმურაზ I

დასკვნა იმის თაობაზე, რომ რუსეთის შესახებ კახეთის სამეფო კარზე არსებულ არაობიექტურ (არასწორ) ინფორმაციას დაემყარა არასწორი საგარეო პოლიტიკური კურსი. გაუზარებელ, დაუსაბუთებელ პრორუსულ საგარეო პოლიტიკურ კურსს თეიმურაზ I-თვის და კახეთის სამეფოსათვის ტრაგიკული შედეგი მოჰყვა. თეიმურაზ I-ის პრორუსული ორიენტაციით გაღიზიანებული ირანის წინაშე კახეთის სამეფო მარტოობა დარჩა. სრულიად ბუნებრივად ისმის კითხვა: შექმნილ ვითარებაში შეიძლება თუ არა თეიმურაზ I-ის პრორუსული პოლიტიკურ ორიენტაციას რაიმე დადებითი შედეგი მოჰყოლიდა? ცხადია, არა! უფრო მეტიც, თეიმურაზ I-მა კატასტროფის პირამდე მიიყვანა კახეთის სამეფო და, საბოლოოდ, მთელი საქართველო.

აგძელებს თუ არა ამ ნაშრომს იდეურად და შინაარსობრივად ივანე ჯავახიშვილის მეორე ნაშრომი: „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“? მასში ივანე ჯავახიშვილს კიდევ უფრო რთული, საჭირობოტო კითხვებისათვის უნდა გავცა პასუხი. შესაფასებელი იყო ვახტანგ VI-ისა და ერეკლე II-ის პრორუსული პოლიტიკა.

ნაშრომს „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ საფუძვლად დაედო, როგორც ქართული საისტორიო წყაროები — მატიაგინები (სენია ჩხეიძე, პაპუნა ორბელიანი, ომან ხერხეულიძე), ისე რუსეთის არქივებში პ. ბუტკოვის, ა. ცაგარელის, ნ. დუბროვინის, ს. ბურნაშევის მიერ მოძიებული და გამოქვეყნებული პირველხარისხოვანი მასალები, მათ შორის ქართველი მეფეების მიერ რუსეთის საიმპერატორო კარზე გაგზავნილი წერილები.

ივანე ჯავახიშვილი ნაშრომს იწყებს ვახტანგ VI-ის მოღვაწეობის პირველი პერიოდის დახასიათებით. მართალია, ივანე ჯავახიშვილი ვერ მალავს თავის აღტაცებას ვახტანგ VI-ის კულტურულ-საგანმანათლებლო მოღვაწეობით, მაგრამ ამასთან ერთად მას პასუხი უნდა გავცა კითხვაზე: სწორი იყო თუ არა „რუსეთის პოლიტიკური დახმარების მოიმედება ვახტანგ VI-ის დროს საქართველოში“ და როგორი იყო მისი შედეგები?

1722 წელს რუსეთის იმპერატორ პეტრე I-სა და ქართლის მეფის ვახტანგ VI-ს შორის სამხედრო-პოლიტიკური კავშირის დადება ივანე ჯავახიშვილი შეცდომად მიიჩნევს. იგი სავესტით სწორად თვლის, რომ 1722 წლისათვის რუსეთი ირანთან ომს არ აპირებდა და, ამდენად, ვახტანგ VI-ს ირანის აგრესიისგან ვერ დაიცავდა. პეტრე I-ის მიერ 1722 წელს ირანზე ლაშქრობის შეწყვეტა და ვახტანგ VI-ის ირანის წინააღმდეგ მარტოობა დარჩა დატოვებას ივანე ჯავახიშვილი მოულოდნელად არ მიიჩნევს. მეცნიერი თვლის, რომ ვახტანგ VI-ს მეტი წინდახედულება უნდა გამოეჩინა, გაეთვალისწინებინა ქართლის სამეფო დარბაზის აზრი და საბედისწერო ნაბიჯი არ გადაეხდებოდა. რუსეთის საიმპერატორო კარის კავკასიურ პოლიტიკაში ჩაუხედავი ქართლის მეფე გაუმართლებელ რისკზე წავიდა და შედეგად არ დააყოვნა. ვახტანგ VI-მ გვიან შეიტყო, რომ პეტრე I ირანის წინააღმდეგ ლაშქრობას წყვეტდა. ეს გადაწყვეტილება რუსეთის იმპერატორმა ქართლის მეფესთან თათბორის გარეშე მიიღო.

ივანე ჯავახიშვილი ვახტანგ VI-ის პრორუსულ ორიენტაციას საბოლოოდ ასეთ შეფასებას აძლევს: „მეორე მხრით, განა სპარსეთს კი შეეძლო საქართველოსთვის მისი მოქმედება ეპატივინა? სპარსეთის შაჰს ვახტანგ მეფეზე მოახსენეს: ის იმდენად „არის მტერი შენი“, რომ „ეყმო ხელმწიფესა რუსეთისასა“ და „ამოსწყვიტა სჯულისა შენისა მოსავნიო“. საქართველო გადიდებისა და გაძლიერების მაგიერ მტრის სათარეშოდ გახდა: ქართლი აოხრდა და ოსმალებს ჩაუვარდა ხელში, ლეკებმა ხალხს ძარცვა-გლეჯა დაუწყეს. ვახტანგ მეფეს, რომელსაც საქართველოს სახელმწიფოებრივი, კულტურული და ეკონომიური აღორძინებისათვის დაუღალავი შრომა ჰქონდა განუღო და ქვეყნის აღმშენებლობითი მუშაობით იყო გატაცებული, პეტრე I-ისაგან ასე მოტყუებულსა და ყოვლად უმწიოდ მიტოვებულს საქართველოდან გახიზნის მეტი აღარაფერი დარჩენოდა. ქართლში ოსმალები გაბატონდნენ“, — წერს ივანე ჯავახიშვილი.

ივანე ჯავახიშვილის დასკვნა ეჭვს არ იწვევს, თუმცა მას არ იზიარებს თანამედროვე რუსული ისტორიოგრაფია, რომელიც დიდის მონდომებით ცდილობს გაამართლოს პეტრე I-ის მოქმედება. ივანე ჯავახიშვილისათვის კი პეტრე I-ის მოქმედებას არანაირი გამართლება არ ჰქონდა.

პეტრე I-ის „სრული პორტრეტის“ შექმნის მიზნით ივანე ჯავახიშვილი წერს: „პეტრე დიდმა ისეთი უმაღურობაც კი გამოიჩინა, რომ მის მიერვე მოტყუებული და გაუბედურებული მეფე ვახტანგისთვის შესაფერისი თავშესაფარისა და საცხოვრებელი ადგილის მიჩენა არ ნებადდა. როდესაც ვახტანგ VI-ემ თავისი ოჯახობით ამტრახანში დასახლების ნებართვა ითხოვა, პეტრე I გარისხებული იყო: დახედეთ, უბედურების დროსაც მეფე მაინც ამპარტავნობას არ იშლისო. რუსეთის მეფის აზრით, ვახტანგ VI უნდა სადმე საქართველოს საზღვრის მახლობლად დასახლებულიყო და სწორედ ასეც მოხდებოდა, ამტრახანის გუბერნატორს რომ გულუბრყვილობა არ გამოეჩინა და ხელმწიფის დაუკითხავად პეტრე I-ს ხელით ვახტანგისათვის მისი სურვილის ასრულება არ აღეთქვა“.

როგორ შეიძლება შეფასდეს ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაცია და ქართლის სამეფოსა და რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური კავშირი? ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაცია არ ემყარებოდა რეალურ გათვლებს, სამხრეთ კავკასიაში ირან-ოსმალეთ-რუსეთის დაპირისპირების შედეგად იმხანად შექმნილი ვითარებისა და მოვედნათა მოსალოდნელი განვითარების ანალიზს. ივანე ჯავახიშვილის ამ დასკვნის ჭეშმარიტებაში ეჭვის შეტანა არ

ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომები შეიძლება საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის ობიექტური კვლევის საფუძველი გამხდარიყო, მაგრამ ასე არ მოხდა. 1921 წლიდან, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაპყრობის შემდეგ, ივანე ჯავახიშვილის მიერ გაკვალული გზით ქართული ისტორიოგრაფია ვეღარ წავიდოდა. საბჭოთა პოლიტიკური სისტემა, კომუნისტური იდეოლოგია საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის ობიექტურ კვლევას არ დაუშვებდა.

შეიძლება. როგორ შეიძლება შეფასდეს პეტრე I მოქმედება? პეტრე I-მა ირანისა და ოსმალეთის წინააღმდეგ მარტოობა მიატოვა თავისი სამხედრო-პოლიტიკური მოკავშირე ვახტანგ VI და არა თუ სამხედრო ძალით, არამედ დიპლომატიური საშუალებებითაც კი არ უცდია მოკავშირის დაცვა. ეს იყო დალაპტა! — ივანე ჯავახიშვილის ვერც ამ დასკვნის ჭეშმარიტებას დააყენებს ვინმე ეჭვქვეშ.

ივანე ჯავახიშვილი არ სვამს საკითხს, თუ რამ აიძულა ერეკლე II მომგებიანი პრიორანული

პოლიტიკა დიდი რისკის შემცველი პრორუსული პოლიტიკით შეეცვალა. სამაგიეროდ, ნაშრომში სავესტით ცხადდება მინიმუმეული, რომ ერეკლე II საბედისწერო ნაბიჯს არ გადადგამდა და რუსეთ-ოსმალეთის 1768-1774 წლების ომში არ ჩაებმებოდა, რომ არა დაწოლა რუსეთის მხრიდან. ერეკლე II-ის რუსეთის მხარეზე ომში ჩაბმა ივანე ჯავახიშვილს მაინც გაუმართლებლად მიიჩნდა. ერეკლე II ამკარად აჩქარდა, მან რუსეთის დამკვიდრება სამხრეთ კავკასიაში რეალურად მიიჩნია. ოსმალეთის წინააღმდეგ რუსეთის მხარეზე ომში მონაწილეობით ქართლ-კახეთის სამეფომ არა მარტო ოსმალეთი ამხედრდა, არამედ ირანთანაც გაიართულა ურთიერთობა. მოგებული დარჩა მხოლოდ რუსეთის იმპერია.

ივანე ჯავახიშვილი, ცხადია, გვერდს ვერ აუვლიდა გეორგიევსკის ტრაქტატს (1783 წ.). გეორგიევსკის ტრაქტატის შედეგებს იგი უარყოფითად აფასებს.

1783-1795 წლებში ქართლ-კახეთის საგარეო მდგომარეობის გაუარესებას და სამეფო ხელისუფლების დასუსტებას ივანე ჯავახიშვილი არასწორი საგარეო პოლიტიკური კურსის (გეორგიევსკის ტრაქტატის) უშუალო შედეგად თვლის. ალა-მაჰმად ხანის ლაშქრობას, კრწანისის ბრძოლაში ქართველთა მარცხს და თბილისის აოხრებას (1795 წ.) მეცნიერი რუსეთის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობის შედეგად მიიჩნევს.

რუსეთის დამოკიდებულება ქართველი ერის ბედსადმი და რუსეთის კავკასიური პოლიტიკის ნამდვილი მიზნები სავესტით ცხადი იყო ივანე ჯავახიშვილისათვის: „რუსეთის მთავრობის გულის სიღრმეს არ მოხვედრია ქართველი ერის მისწრაფება, მისი დანიშნულებული, განათლებული ყოფა-ცხოვრების დაუმრეტელი წყურვილი და მუდმივი ლტოლვა თავისუფლებისადმი. არა, რუსეთი საქართველოს ისე უყურებდა, როგორც კარგს იარაღს, რომელიც საჭიროებისამებრ შეიძლება მშვენიერად გამოეყენებინა თავის სასარგებლოდ. ეს აზრი თვით რუსეთის მთავრობას აქვს სრული გულახდილობით გამოთქმული ვრცელ ნ. პანინის პირით ერთს საიდუმლო მიწერილობაში, რომელიც მან სახელმძღვანელოდ საქართველოში მყოფს რუსეთის წარმომადგენელს გენერალ ტოტლებენს გამოუგზავნა: უნდა ეცადოთ საქმე საქართველოში ისე მოაწყოთ, რომ ყველაფერი ჩვენი „ხელმძღვანელობით ხდებოდეს“, თვით ქართველებს კი ისე ეგონოთ, ვითომც ისინი თავიანთი მთავრობის განკარგულებას ასრულებდნენ, თვით მთავრობაც დარწმუნებული იყოს, თითქოს ყველაფერი მისი სურვილისა და ნების თანახმად ხდებოდეს, ერთი სიტყვით, ყოველი

დომებს მიიჩნევს. რუსეთის საიმპერატორო კარის ვერაგულ ზრახვებს ალლო ვერ აუღეს ქართველებმა: „მაშინდელი ქართველი კარგა ხანს ამ გარემოებას ვერ ამჩნევდა და გულწრფელად დარწმუნებული იყო, რომ რუსთა ხელმწიფეს და მთავრობას საქართველოსთვის მართლაც გული შესტკიოდა და მისი მწუხარება თავის მწუხარებად მიიჩნდა. ამგვარი განუსაზღვრელი და დაუმრეტელი რუსებისადმი ნდობა

ერეკლე II

იმაზე იყო დამყარებული, რომ საქართველოს იმდროინდელი მტრები სპარსეთ-ოსმალეთი მაჰმადიანები იყვნენ, რუსეთი კი, ვითარცა ქართველთა ერთმორწმუნე სახელმწიფო, თავიანთ ბუნებრივ მოკავშირედ მიიჩნდათ“.

რამდენადაც მწარე არ უნდა იყოს ჩვეთვის ივანე ჯავახიშვილისეული დასკვნა ქართველი პოლიტიკოსებისა, ქართველი დიპლომატების არაპროფესიონალიზმის, პირდაპირ ვთქვათ, უუნარობის თაობაზე, იგი ზუსტად ასახავს სინამდვილეს და არანაირად არ შეიძლება გადაჭარბებულად, მიკერძოებულად ჩაითვალოს. ივანე ჯავახიშვილი ლოგიკურ კავშირს ხედავს ერეკლე II-ის პრორუსული ორიენტაციის მარცხსა და ქართლ-კახეთის სამეფოში შიდა-პოლიტიკური მდგომარეობის მკვეთრად გაუარესებას შორის. ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმება (1801 წ.) ივანე ჯავახიშვილს ნამდვილი პრორუსული ორიენტაციის კანონზომიერ შედეგად მიიჩნდა. არც ამ დასკვნის ჭეშმარიტებაში შეიძლება ეჭვის შეტანა.

ასე რომ, ივანე ჯავახიშვილმა ნაშრომებით „ურთიერთობა რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ და „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ მეცნიერული, არგუმენტირებული პასუხი გასცა რუსეთის იმპერიის ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებულ მიკერძოებულ, ტენდენციურ შეხედულებას საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის უმნიშვნელოვანეს პრობლემებზე. ბოლო მოელო სიცრუის იმგვარ განუყოფელ ბატონობას, როგორსაც თითქმის ერთი საუკუნე დიდის გულმოდგინებით ამკვიდრებდა რუსული ისტორიოგრაფია. ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომები შეიძლება საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის ობიექტური კვლევის საფუძველი გამხდარიყო, მაგრამ ასე არ მოხდა. 1921 წლიდან, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაპყრობის შემდეგ, ივანე ჯავახიშვილის მიერ გაკვალული გზით ქართული ისტორიოგრაფია ვეღარ წავიდოდა. საბჭოთა პოლიტიკური სისტემა, კომუნისტური იდეოლოგია საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის ობიექტურ კვლევას არ დაუშვებდა. საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის გაშუქება პრაქტიკულიად რუსეთის იმპერიის ისტორიოგრაფიის მიერ შემუშავებული საქმეებისა და დასკვნების მიხედვით წარმართა. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ ისტორიის ფალსიფიკაციის პროცესში კიდევ გადააჭარბა რუსეთის იმპერიის ისტორიოგრაფიას. ასე აღმოჩნდა ჭეშმარიტების მაძიებელი ივანე ჯავახიშვილი სიცრუის მთევველი ორ ისტორიოგრაფიულ სკოლას — რუსეთის იმპერიის ისტორიოგრაფიასა და საბჭოთა ისტორიოგრაფიას შორის. ივანე ჯავახიშვილი, როგორც საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიის მკვლევარი, ვერცხვად ვერ დაფასდა საბჭოთა წყობილების დამხობისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგაც. თავისუფალი საქართველოს ისტორიოგრაფიამ შეინარჩუნა თუ უარყოფითი არა, გულგრილი დამოკიდებულება მაინც ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებისადმი. ჩვენი მიზანი სწორედ ამ უარყოფითი თუ გულგრილი დამოკიდებულების უსაფუძვლობის დამტკიცება იყო.

მოამზადა ისტორიკოსმა:
მასტანბა გუშუღი

ივანე ჯავახიშვილი ეპირიული სოციოლოგიის სათავეებთან საქართველოში

ივანე ჯავახიშვილის თავისი ფასდაუდებელი წვლილი არა მხოლოდ ქართული ისტორიოგრაფიის, არამედ მე-20 საუკუნის ქართული სოციოლოგიური აზრის განვითარებაშიც აქვს შეტანილი.

მე-20 საუკუნის დასაწყისში სოციოლოგიური აზროვნება საქართველოში, ძირითადად, თეორიულ განზომილებაში მოძრაობდა, ემპირიული სოციოლოგია (კონკრეტული სოციოლოგიური კვლევები) თითქოს არც მიიჩნეოდა სერიოზული მეცნიერული საქმიანობის შემადგენელ ნაწილად. ეს არ იყო მხოლოდ საქართველოსთვის დამახასიათებელი ტენდენცია. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ თვით დასავლეთში (ევროპასა და ამერიკაში) გამოყენებითი სოციოლოგია სათავეს იღებს თომასისა და ზნანცეკის სახელგანთქმული გამოკვლევებიდან „პოლონელი გლეხი ევროპასა და ამერიკაში“, რომელიც რამდენიმე ტომად 1918-1921 წლებში გამოქვეყნდა. თუმცა, დასავლეთში გაცილებით უფრო ადრე გაიგო ემპირიული სოციოლოგიის „გემო“, ვიდრე საქართველოში. გამოყენებითი სოციოლოგიის საქართველოში დიდხანს, მე-20 საუკუნის დასაწყისამდე გაჰყვებოდა ერთგვარი „მარგინალური დისციპლინის“ სტიგმა, მიუხედავად იმისა, რომ გამოყენებითი სოციოლოგიის ერთ-ერთი პირველი კათედრა ყოფილ საბჭოთა კავშირში სწორედ საქართველოში ჩამოყალიბდა 1968 წელს (პროფესორ ვენერი ქვაჩახიას ხელმძღვანელობით).

ემპირიული სოციოლოგიის მიმართ ერთგვარი ნიჰილისტური დამოკიდებულების მიუხედავად, ფაქტია, რომ ივანე ჯავახიშვილმა პეტერბურგის უნივერსიტეტში მოღვაწეობისას (პრივატ დოცენტის სტატუსით) ემპირიული სოციოლოგიური გამოკვლევა ჩაატარა. ერთი ეძღვნება ქართული სოფლის პრობლემების შესწავლას („სოფლური განსახლების შემეცნება“), ხოლო შემდეგი ორი – იმ ქართველ ახალგაზრდობას, რომელიც სასწავლებლად იმყოფებოდა რუსეთისა და დასავლეთ ევროპის უმაღლეს სასწავლებლებში. ორივე თემა საკმაოდ აქტუალური იყო იმდროინდელი საქართველოსთვის: საქართველო, რომელიც უპირატესად აგრარულ ქვეყანას წარმოადგენდა, რეალურად იდგა ახლად ჩასახული კაპიტალიზმის და ინდუსტრიალიზაციის გამოწვევების წინაშე. დისკუსიები იმართებოდა იმის გარშემო, თუ რა

პერსპექტივა აქვს ქართული სოფლის განვითარებას, რა ბედი ენევა ქართველ გლეხს კარს მომდგარი ინდუსტრიალიზაციისა და ურბანიზაციის პირობებში. აქტუალური იყო ახალგაზრდობასთან დაკავშირებული პრობლემებიც. საქართველოში უმაღლესი სასწავლებლების არარსებობის გამო, ქართველ ახალგაზრდებს უმაღლესი განათლების მიღება უხდებოდათ რუსეთსა და ევროპაში. ივანე ჯავახიშვილს აინტერესებდა, რა გავლენას ახდენდა რუსული და ევროპული გარემო ქართველ ახალგაზრდებზე, ხდებოდა თუ არა მათი დისტანცირება საქართველოდან, ნარჩუნდებოდა თუ არა მათში „ქართული სული“ და საქართველოს ინტერესებისთვის სამსახურის მოტივიცა.

ქართული სოფლის პრობლემების ემპირიული სოციოლოგიური შესწავლისათვის ივანე ჯავახიშვილმა 1910 წელს შეადგინა ანკეტა, რომლის დიზაინიც გამოქვეყნდა გაზეთ „დროებაში“ (№117). ეს იყო კომპლექსური ანკეტა, რომელიც მოიცავდა შეკითხვებს ქართული სოფლის ეკონომიკურ, სოციალურ და ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, გეოგრაფიულ მდებარეობაზე, სოფლის მაცხოვრებლების საგანმანათლებლო ცენზზე, სოფლის ადმინისტრაციის, აგრეთვე, ეკლესიის გავლენაზე და მათი შენახვის ხარჯებზე, სოფლის ოჯახის შემოსავლებსა და დანახარჯებზე, მინისადმი დამოკიდებულებაზე და ა.შ. მთლიანობაში ანკეტა შედგებოდა 31 თემატური ბლოკისაგან. საველე სამუშაოების განმახორციელებლად (ინტერვიუებლად) ივანე ჯავახიშვილმა მოინვა ქართველი უმაღლესი განათლების მქონე ადამიანები, ძირითადად, პედაგოგები, აგრეთვე, რუსეთის უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტები, რომლებიც ზაფხულის არდადეგებს ატარებდნენ საქართველოში. ემპირიული კვლევა ჩატარდა გურიის, ქართლის, იმერეთისა და კახეთის შემდეგ 9 სოფელში: ასკანა, ექადა, დვანზე (გურიის სოფლები); ქვიტირი, მათხოჯი, საწულუკიძე, სიმონეთი (იმერეთის სოფლები); არადეთი (ქართლში) და გრემი (კახეთში). სოციალური კვლევის თანამედროვე სტანდარტების მიხედვით, ძნელია ილაპარაკო ივანე ჯავახიშვილის მიერ სოფლის პრობლემებზე ჩატარებული კვლევის რეპრეზენტატიულობაზე, თუმცა, ეს კვლევა უდავოდ ღირებული და უნიკალურია იმდროინდელ ქართულ სოფელზე (ზოგადად, რურალურ ყოფაზე) ემპირიული მონაცემების შეგროვების და მათი გაანალიზების თვალსაზრისით. ეს მოკლე სტატია არ არის განზრახული კვლევის შედეგების აღსაწერად. თუმცა, აუცილებლად უნდა ითქვას,

რომ ივანე ჯავახიშვილის კვლევების საფუძველზე აღწერილი სოფელი გაცილებით უფრო დიდ როლს თამაშობს საქართველოს ეკონომიკური ცხოვრების სტრუქტურაში, ასევე, სოფლის მცხოვრებთა სოციალური სტატუსი (დასაქმების, თემის ცხოვრებაში ჩართვის, მოტივირებულობის და სხვ. თვალსაზრისით) გაცილებით შთამბეჭდავად გამოიყურება, ვიდრე ეს სოფლის მეურნეობის დღევანდელ მდგომარეობაზე და სოფლის მცხოვრებთა მოტივირებულობაზე შეიძლება ითქვას.

რაც შეეხება სტუდენტი ახალგაზრდობის პრობლემების სოციოლოგიურ შესწავლას, ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნული კვლევის განხორციელებას 1912 წლიდან იწყებს. კვლევის ობიექტია როგორც რუსეთის, ისე ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის უმაღლესი სასწავლებლების ქართველი სტუდენტები. კვლევა აქაც ანკეტების ფორმით ტარდება. ივანე ჯავახიშვილმა ორი კითხვარი მოამზადა: ერთი 15 შეკითხვისაგან შედგებოდა, ხოლო მეორე – 57 შეკითხვისაგან. ჯერჯერობით მოძიებულია 15 შეკითხვისაგან შემდგარი ანკეტა, რომელიც მიზნად ისახავს „ქართველი სტუდენტების ყოფა-ცხოვრების გამოკვლევას“. ანკეტის საფუძველზე შესაძლებელი გახდა ქართველი სტუდენტების შესახებ როგორც ობიექტური (სოციალურ-დემოგრაფიული ხასიათის) ინფორმაციის (უნივერსიტეტი, ფაკულტეტი, სპეციალობა, ეკონომიკური მდგომარეობა და ა.შ.), ისე განწყობითი და ატიტუდური მონაცემების მოპოვება (სტუდენტების კავშირი ეროვნულ კულტურასთან, სამშობლოში დაბრუნების და იქ მოღვაწეობის, ქართულად მეტყველების, ჩვევების შენარჩუნების სურვილი და ა.შ.). კვლევის ჩატარებას ბევრი ობიექტური თუ სუბიექტური წინააღმდეგობა შეხვდა: რუსეთის ცარისტული რეჟიმის ჟანდარმერია ყოველთვის მტრულად იყო განწყობილი ნებისმიერი არარუსი ეროვნების მოქალაქეთა კოლექტიური (მათ შორის – წერილობითი) კავშირების მიმართ, სტუდენტებისაგან ითხოვდა ნებართვის აღებას ნებისმიერ კოლექტიურ საქმიანობაში (მოცემულ შემთხვევაში, გამოკითხვაში) ჩართვისათვის; ანკეტირებას ხელს უშლიდა, აგრეთვე, სტუდენტების მოზარდობა ერთი ქალაქიდან მეორეში, რის გამოც ანკეტები ადრესატად ვერ აღწევდა, უარყოფითი გავლენა იქონია ასევე ქართველ სტუდენტთა გარკვეული ნაწილის გულგრილობამაც გამოკითხვაში მონაწილეობაზე, კითხვარის დაწუნება და ა.შ. მიუხედავად სიძნელებისა, ივანე ჯავახიშვილმა მაინც შეძლო 1000-მდე სტუ-

დენტის გამოკითხვა. სამწუხაროდ, გამოკითხვის შედეგების ანალიტიკურ ანგარიშს ჯერჯერობით ქართველმა მეცნიერებმა ვერ მიაკვლიეს (ამ მიმართულებით განსაკუთრებით აქტიურობდა პროფესორი ედუარდ კოდუა, რომელმაც პირველად იკვლია ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობის ეს ასპექტი და 1997 წელს გამოაქვეყნა ნაშრომი „ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობის სოციოლოგიური და ისტორიის ფილოსოფიური ძიებანი“).

ის საკითხები, რომელთა კვლევა ივანე ჯავახიშვილმა ემპირიული სოციოლოგიური კვლევის მეთოდებით განიზრახა, დღესაც საკმაოდ აქტუალურია. საქართველოში სოციოლოგიური კვლევების პრაქტიკა გეგარანახობს, რომ ქართველი სოციოლოგები არ არიან დამოუკიდებელი კვლევის თემატიკის არჩევაში და, როგორც წესი, ეს დონორთა ინტერესების გათვალისწინებით ხდება. სამწუხაროდ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოტენციური და რესურსები არ არის ეფექტურად გამოყენებული ემპირიული სამეცნიერო კვლევების წარმოებისთვის. არადა, უდავოდ საინტერესო იქნებოდა ქართული სოფლის და უცხოეთში სასწავლებლად წასული ახალგაზრდების პრობლემების სოციოლოგიური შესწავლა, რაც 100-წლიანი ინტერვალის (რაც ივანე ჯავახიშვილის მიერ ჩატარებულ კვლევებთან გვაშორებს) გათვალისწინებით, შედარებით ანალიზის გაკეთების შესაძლებლობას მოგვცემდა, სულ მცირე, ტენდენციების ცვლილების დონეზე.

ივანე ჯავახიშვილი
თსუ სრული პროფესორი
სოციოლოგიის და სოციალური მუშაობის
მიმართულების ხელმძღვანელი

მიმართვა

გადასახლებული სტუდენტების წერილი თუ დაგეხული საფანგი?!

1937 წლის განუკითხავობას მრავალი ახალგაზრდა შეენირა, მათ შორის, უნივერსიტეტის სტუდენტები. ზოგისთვის ძნელი შესაგუებელი იყო ცხოვრების საბჭოური წესი, ზოგი ჩუმად ოცნებობდა საქართველოს დამოუკიდებლობაზე, მათგან მცირედი ბედავდა ხმამაღლა ამის გაცხადებას თუ მოქმედებას, თუმცა ბევრი მათგანი მოხვდა ციხეში, საკონცენტრაციო ბანაკებში, საიდანაც ცოცხალი აღარ დაბრუნებულა.

მკითხველს ვთავაზობთ კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწილის ინსტიტუტში, ივანე ჯავახიშვილის პირად არქივში დაცული ერთი წერილის პუბლიკაციას, რომელიც ივანე ჯავახიშვილისთვის შუა აზიაში გადასახლებულ სტუდენტებს მოუწერიათ. დიდხანს ეს დოკუმენტი საიდუმლო გრიფით ინახებოდა და მკვლევართათვის ხელმიუწვდომელი იყო. წერილი ჩადებული იყო კონვერტში, მარკის გარეშე. კონვერტს აქვს მხოლოდ თბილისის საფოსტო დამლა. რუსულად მელნით აწერია: „гор. Тбилиси, Ваке. Уваж. Професору Ивану Джавахишвили. Лично. Из Узбекистана“. ამავე კონვერტზე განსხვავებული ხელით მიწერილია: „Л. Калинина, 66“ — ივანე ჯავახიშვილის სახლის მისამართი. უნდა ვივარაუდოთ, რომ წერილი უნივერსიტეტში მიიტანეს და უნივერსიტეტიდან გადაუგზავნეს ადრესატს, სწორედ ამიტომ აქვს კონვერტს საფოსტო დამლა.

უცნობი დარჩა სტუდენტების ვინაობა, რომლებმაც ეს წერილი დიდ მეცნიერს გამოუგზავნეს. არც ისაა ცნობილი, ბარათი ნამდვილად გადასახლებული და განწირული ახალგაზრდების ხელითაა დანერგილი, თუ ეს წერილი ივანე ჯავახიშვილისთვის დაგეხული ხაფანგი იყო. სამწუხაროდ, ისიც უცნობია, თუ როგორ მოიქცა ივანე ჯავახიშვილი, განაცხადა თუ არა წერილის მიღების შესახებ,

სცადა თუ არა სტუდენტების დახმარება? ერთი კი ფაქტია, ივანე ჯავახიშვილმა წერილი არ გაანადგურა და მას სახლში ინახავდა. თუნდაც ეს ფაქტი, იმ დროს, გმირობის ტოლფასი იყო.

უნუგემო ახალგაზრდების წერილში მეტად თვალშისაცემია მათგან არაადეკვატური ემოციების გამოვლინება — ჯალათური მოპყრობის მიუხედავად სტუდენტები მაინც სტალინსა და ბერიაზე ლოცულობდნენ და უგზო-უკვლოდ ეძებდნენ დამსჯელთ. წერილის შინაარსის გაცნობის უკეთ შეგადგენებზე შესაბამისი დასკვნების გამოტანასა და ანალიზს.

„1938 წ. 5/XII სპეცლაგერი ჩვენო უძვირფასესო დიდო პროფესორო პატივცემულო ივანე!

სალამი შუა აზიის უდაბნოებიდან! პირველად დიდ ბოძს ვიხდით თქვენს წინაშე, რომ რამდენიმე წუთი უნდა წაგართვათ თქვენი ძვირფასი დროიდან, მაგრამ იმედი გვაქვს, გვაპატიებთ.

პატივცემულო პროფესორო, ჩვენ ერთმა ჯგუფმა სტუდენტებმა, რომლებიც უმართებულთა დაგვაპატიმრეს, შემდეგ კი უკანონოდ გადმოგვასახლეს აქეთ, გადავწყვიტეთ მოგვემართა თქვენთვის და თქვენი საშუალებით ჩვენი სიალად-მართლ, სავსებით უდანაშაულობა გვეცნობებია ჩვენი მამისათვის — დიდ სტალინისათვის და მის

ერთგულ მონაწილეს დიდად პატივც. ბერიასათვის (ჩვენ აქედან არა ერთხელ დაუგზავნეთ საჩივრები, მაგრამ მთელი 100% ვართ დარწმუნებული, რომ აღნიშნული წერილები მათამდე არ მივიდა, ვილაც მტერმა უსინდისოთ გადაყლაპა ისინი).

პატივცემულო პროფესორო, ჩვენი სამშობლოს სიამაყე, ჩვენ კარგათ გვეცმის თქვენი გულის ნადები, თქვენი კეთილშობილება, თქვენი მაღალ-ჰუმანური გრძობები და იმიტომ გწერთ.

გვიშველეთ, ვიღუპებით, ბევრი ახალგაზრდა უკვე სამუდამოთ გამოეთხოვა ამ მუხთალ წუთისოფელს, სიკვდილის მომენტში მათ გამხდარ, ათრთოლებულ ტურებზე მხოლოდ და მხოლოდ ის ეკერა „ჩვენ უდანაშაულო ვიყავით, მუხთალმა მტერმა ჩაგვყარა, გადაეცით დიდ სტალინს, ბერიას, ფ. მახარაძეს, რომ ცამდე აღლამმართალი ვიყავით, არასოდეს გვიფიქრია სამშობლოს ღალატი და ამ უდაბნოში ვკვდებით როგორც საუკეთესო სამშობლოს ერთგულნი, მშვიდობით მინა-წყალო, მშვიდობით ჩვენო უტკბილესო უნივერსიტეტო, მშვიდობით ჩვენო დანაგრეული და გაუბედურებული მშობლებო. გადაეცით მხურვალე სალამი ჩვენს პროფესორებს, განსაკუთრებით კი დიდ პროფესორს პატივც. ივანე ჯავახიშვილს“...

სად „ცხოვრობს“ დღეს ივანე ჯავახიშვილი

ივანე ჯავახიშვილი განსაკუთრებული კალიგრაფიით გამოირჩეოდა. მეცნიერი უმეტესად პატარა ფურცლებზე, გაშლილი და დიდი ასოებით წერდა. სამუშაო მაგიდაზე ყოველთვის ორი მინის საშლელი და მარმარილოს საპრობი ედო. ძველი წარმოსადგენია, რამდენი მელანი დაიხარჯა იმ ფუნდამენტური შრომების წერისას, რომელიც მან შთამომავლობას დაუტოვა. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ივანე ჯავახიშვილის კაბინეტიც ფუნქციონირებს. აქ თითოეულ ნივთს, რომელსაც ივანე ჯავახიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის კვალი ატყვია, განსაკუთრებული ღირებულება აქვს. ცენტრში დაცული საარქივო მასალების გაცნობა უპირველესად საინტერესოა იმ თვალსაზრისითაც, რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ მეცნიერის სამუშაო პროცესი.

შურთხია ბაროშვილი

70-იან წლებში ისტორიის ინსტიტუტს ივანე ჯავახიშვილის პირადი არქივი მეცნიერის ქალიშვილმა ნათელა ჯავახიშვილმა გადასცა, რომელიც მოგვიანებით ხელნაწერთა ინსტიტუტის (ასე ერქვა მაშინ ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრს) საკუთრება გახდა. 1976 წელს მეცნიერის 100 წლის იუბილეზე წინადადებით „ივანე ჯავახიშვილის პირადი არქივი აღწერილობა“, რომელიც პროფესორმა ანა ბაქრაძემ და ნათელა ჯავახიშვილმა შეადგინეს. მასში მოცემულია სრული ნუსხა, როგორც გამოქვეყნებული შრომებისა, ისე წიგნებისა თუ საგაზეთო სტატიებისა. წარმოდგენილია 4 ათასი საარქივო ერთეული, რომელიც თემატურად და ქრონოლოგიურადაა დალაგებული. იგი მოიცავს ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერული მემკვიდრეობის

საქმიანობას თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, მათ მეცნიერულ ინტერესებსა და მიმდინარეობას. ივანე ჯავახიშვილთან მიმონერა ჰქონიათ ისეთ ცნობილ პიროვნებებს, როგორებიც არიან: კიტა აბაშიძე, მიხეილ გედევანიშვილი, იასონ ბაქრაძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, დავით კაკაბაძე, ალექსანდრე კალანდაძე, მოსე ჯანაშვილი, მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანი, შალვა ღამბაშიძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი, სერგეი კარპოვი, იოსებ ანთიძე, დიმიტრი ახვლედიანი, ივანე ბერიტაშვილი, რობერტ ბლეიკი, კონსტანტინე გამსახურდია, გიგო გაბაშვილი, მიხეილ გობრინი, თამარ ვახვახიშვილი, პავლე ინგოროყვა, გიორგი ლეონიძე, ლეონიდე ეპისკოპოსი, იოსებ ოცხელი, ვიქტორ როზენი, ანდრეი სუდანევი, აკაი შანიძე, გიორგი ჩუბინაშვილი, კალისტრატე ცინცაძე, სიმონ ჯანაშია და სხვა.

მეცნიერის პირად არქივს კარგად იცნობს ეროვნული ცენტრის არქივთმცოდნე-

ქტორის, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორ ბუმბა კუჭანაძის ინფორმაციით, ივანე ჯავახიშვილის მდიდარი არქივი, ხელნაწერი ნივთები, ისტორიული დოკუმენტები, პირადი ნივთები, ბექდური გამოცემები თუ მემორიალური ნივთები სხვადასხვა დროს სხვადასხვა გზით მოხვდა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში. „საბედნიეროდ, ბატონ ივანე ჯავახიშვილს მდიდარი არქივი დარჩა. ჩვენ ვამაყობთ, რომ შეგვიძლია მისი მოვლა-პატრონობა. მისი მოღვაწეობის გაცნობისას, რამაც შეგვიძლია გაგვაკვიროს, ეს მეცნიერის უკიდურესად თვალსაწიერი და უზარმაზარი ენერჯიაა. მან სათავე დაუდო იმდენ დიდგვარულ, რომ თითოეულის დაფუძნებას ცალკე მკვლევარი სჭირდება.“

ივანე ჯავახიშვილის მემკვიდრეობის კვლევა კვლავაც გრძელდება, ამისთვის ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ყველა პირობა შექმნილია, — აღნიშნა ბუმბა კუჭანაძემ.

ივანე ჯავახიშვილის პირადი ბიბლიოთეკა და ნივთები ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრს 1958 წელს გადაეცა. კაბინეტში დაცულია 3. 003 ერთეული ნივთი და პერიოდული გამოცემა როგორც ქართულ, ისე უცხოურ ენებზე. წინააღმდეგობა ივანე ჯავახიშვილის მდიდარი ისტორიული და წყაროთმცოდნეობითი ხასიათის ლიტერატურით. კაბინეტში ინახება უნიკალური პირველნაბეჭდი ნივთი — „ბაქარის ბიბლია“ (1743), ბიბლიები სხვადასხვა ევროპულ და სომხურ ენაზე,

გასაძლიერებელი სასმენი აპარატი, რასაც იგი მუდმივად იყენებდა, პლასტმასის თეთრი ჩარჩოში ჩასმული ლუპა, რომლითაც იგი წვრილად დანერვილ შრიფტს კითხულობდა, ოთხივე მხრიდან ოქროსფერი სირმებით და ბაფეთებით განწყობილი შინდისფერი ხავერდის ბალიში, ე.წ. „ყურთბალიში“; მინიატურების ასლი ხელნაწერიდან „ქილილა და დამანა“; გარდაცვლილის სახიდან აღებული თაბაშირის ნილაბი და სხვა. კაბინეტში ის გასაძლიერებელი შენახულია, რომლითაც მეცნიერი კარადების და საწერი მაგიდის კარს აღებდა.

განსაკუთრებულ ემოციას იწვევს ე.წ. „ფრანგული მაგიდის“ ხილვა, რომელთანაც ივანე ჯავახიშვილი სიცოცხლის ბოლო წუთებში, 1940 წელს, ხელოვნების მუშაკთა სახლში იდგა და მის უკანასკნელ ლექციას კითხულობდა. მოგვიანებით დაწესებულია მაგიდა ოჯახს გადასცა, ოჯახმა კი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრს.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის საბიბლიოთეკო დეპარტამენტის ხელმძღვანელის ნანა თარგამაძის ინფორმაციით, ივანე ჯავახიშვილის მემორიალური კაბინეტში არსებული თითქმის ყველა ნივთი ცენტრს მეცნიერის ოჯახმა გადასცა. წლების განმავლობაში კაბინეტის გამგედ მისი ქალიშვილი ნათელა ჯავახიშვილი მუშაობდა. როგორც ქალბატონმა ნანამ საუბრისას გვითხრა, მემორიალური კაბინეტს დღესაც ბევრი მნახვე-

მაგიდა, რომელთანაც გარდაიცვალა ივანე ჯავახიშვილი

და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ამსახველ მასალას, მიმონერას და ა. შ.

როგორც წინასწარ — „ივანე ჯავახიშვილის პირადი არქივის აღწერილობა“ შესავალში მეცნიერის ქალიშვილი და პროფესორი ანა ბაქრაძე აღნიშნავენ, ივანე ჯავახიშვილის მემკვიდრეობის მოძიება და შესწავლა მისი გარდაცვალების პირველივე თვეებში დაიწყო. არქივზე მუშაობისას, უპირველეს ყოვლისა, გაკეთდა ზოგადი აღწერა იმ ნაშრომებისა, რომელიც საწერი მაგიდის უჯრებში იდგა კარადებში იყო თავმოყრილი, შედგა სა-მეცნიერო შრომების სია.

არქივის შესწავლამ მრავალი საინტერესო და მანამდე უცნობი მასალა გამოავლინა. არქივის საფონდო ერთეული გადანაწილებულია სხვადასხვა შინაარსის ჯგუფებად და 7 კარისგან შედგება: I კარი შეიცავს ივანე ჯავახიშვილის და მისი ნათესაობის ცხოვრების ამსახველი მასალების აღწერას, II კარი — სამეცნიერო მემკვიდრეობის აღწერილობას მოიცავს და 10 თავისაგან შედგება. III კარში განხილულია მასალა, რომელიც ასახავს ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობას სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებებში. IV კარი ეთმობა მეცნიერის საზოგადო მოღვაწეობის ამსახველი მასალების აღწერილობას და, ძირითადად, ეხება მის ურთიერთობას და თანამშრომლობას სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემებთან და დაწესებულებებთან. V კარში, რომელიც არქივის უდიდეს ნაწილად ითვლება, შესულია ივანე ჯავახიშვილის მიმონერა ქართველ თუ უცხოელ მეცნიერებთან. VI კარში თავმოყრილი მასალა გავრცელებულია სახელწოდებით „ნარევი“, რომელიც უშუალოდ არ ეხება ივანე ჯავახიშვილს, თუმცა მასთან დაკავშირებულია და შეიცავს სხვადასხვა დებულებებსა და სამუშაო-საორგანიზაციო საკითხებს. VII კარი კი არქივში დაცული ფოტოსურათების აღწერილობას მოიცავს.

განსაკუთრებით საინტერესოა მიმონერა, რომლის ქრონოლოგიური ფარგლები 45 წელს (1895-1940) მოიცავს. არქივში დაცული წერილები ნათლად მეტყველებს მისი ინტერესების ფართო დიაპაზონზე. განსაკუთრებით საინტერესოა მიმონერა ქართველ და უცხოელ მეცნიერებთან. წერილების ერთი ნაწილი ასახავს ქართველ მეცნიერთა

ბის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ისტორიკოსი გიორგი საბინაძე, რომელიც ივანე ჯავახიშვილის გერმანულ სამეცნიერო ურთიერთობებს იკვლევს. იგი თავის შთაბეჭდილებებს გვიზიარებს:

„ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ივანე ჯავახიშვილის საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა სრულად არის წარმოდგენილი. თუმცა ზოგიერთი მათგანი, ძირითადად, მისი პირადი საქმე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ინახება. ცენტრალურ არქივში, ასევე, დაცულია მისი საბჭოთა ხელისუფლებასთან ურთიერთობის ამსახველი მასალები, რომელთაგან ზოგიერთი ლიტერატურის მუზეუმშიც ინახება.“

სწორედ საარქივო მასალებს გაცნობა გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ დავასკვნათ, თუ რა დიდი შრომა ჩადებული თითოეული ნაშრომის შექმნაზე. აღსანიშნავია, რომ ბატონი ივანე ახალ ნაშრომზე მუშაობას, უპირველეს ყოვლისა, ბიბლიოგრაფიის შედგენით იწყებდა. იგივეს ურჩევდა იგი თავის მოსწავლეებსა და მომავალ მკვლევრებსაც. მას მიაჩნდა, რომ სწორედ სრული ბიბლიოგრაფიის შედგენა იყო საფუძვლიანი საქმის დასაწყისი.

მეორე ეტაპზე, მეცნიერი, ამა თუ იმ წყაროდან ამონაწერებს აკეთებდა როგორც ქართულ, ისე უცხოური ლიტერატურიდან (სხვათა შორის, იგი სრულყოფილად ფლობდა გერმანულს და რუსულს, ასევე, კარგად იცოდა ფრანგული და ინგლისური ენები). სხვადასხვა წყაროების დამუშავების შემდეგ კი ფუნდამენტური ნაშრომის შექმნას იწყებდა. ივანე ჯავახიშვილის არქივში ინახება მისი მიმონერა, რომელიც მნიშვნელოვანია როგორც მეცნიერის პირადი ცხოვრების, ასევე, მისი მოღვაწეობის სრული სურათის აღსადგენად. როგორც ცნობილია, მისი მეცნიერული მიღწევები აღიარებული იყო არა მარტო საქართველოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთ: რუსეთში, ევროპის სამეცნიერო წრეებში, რაც კარგად ჩანს მის პირად წერილებში.

სასიამოვნოა, რომ დიდი ივანეს მოღვაწეობისადმი ინტერესი არ ნელდება და ახალგაზრდა ისტორიკოსები დღესაც ინტერესდებიან საარქივო მასალებით.“

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის დირე-

ასევე, ბერძენი ისტორიკოსების წყაროთმცოდნეობითი ლიტერატურა და სხვა. გარდა უნიკალური გამოცემებისა, ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში გახსნილი ივანე ჯავახიშვილის კაბინეტში მეცნიერის მემორიალური ნივთები ინახება.

ამ მემორიალური კაბინეტის მფლობელის — ივანე ჯავახიშვილის მთელი სიმდიდრე ნივთები ყოფილა, სხვა ყველაფერი კომფორტული სამუშაო გარემოს შექმნას ემსახურებოდა. როგორც ცნობილია, მას საკმაოდ დიდი და მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონია, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილი მაშინ დაიკარგა, როდესაც პეტერბურგიდან თბილისში მატარებლით გამოავაზვნა. წლების განმავლობაში მეცნიერმა ბიბლიოთეკა კვლავ გაამდიდრა უნიკალური გამოცემებით. თითქმის ყველა ნივთს თან ახლავს მისი ავტოგრაფი.

ავეჯი, რომელიც ამჟამად ივანე ჯავახიშვილის მემორიალური კაბინეტშია დაცული, ძირითადად, მისი შეკვეთით არის დამზადებული. განსაკუთრებით უყვარდა თურქ პატარა ბორბლებიანი მოძრავი კარადა, რომელშიც იგი საცნობარო ლიტერატურას, ლექსიკონებს და იმ წიგნებს ინახავდა, რომელიც ყველაზე ხშირად სჭირდებოდა. ეს კარადა ყოველთვის სამუშაო მაგიდის გვერდით იდგა.

ივანე ჯავახიშვილის მემორიალური კაბინეტში ინახება რამდენიმე წიგნების კარადა, რომელთაგან ერთ-ერთი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ეკუთვნოდა. ექსპონატთაგან მნიშვნელოვანია ცნობილი ქართველი მხატვრის ავთო ვარაზის მიერ შესრულებული ივანე ჯავახიშვილის პორტრეტი, რომელიც 1940 წლით არის დათარიღებული. ცნობილია, რომ პორტრეტის შექმნისას ივანე ჯავახიშვილის ვაჟი — ალექსანდრე ჯავახიშვილი პოზირებდა.

დიდი მეცნიერი თურმე თავისუფალ დროს სიამოვნებით უკრავდა ვიოლინოზე. კაბინეტში დაცულია ხის, მუქი ნაბლისფერი ვიოლინო.

ოთახი, სადაც ის უმეტეს დროს ატარებდა, თურმე სადად იყო მოწყობილი. კაბინეტში ინახება ორი ხის ტყავადაკრული სავარძელი და ორი ე.წ. „ვენური“ სკამი. მეცნიერის პირადი ნივთებიდან კი აღსანიშნავია სმენის

ლი ჰყავს, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში გამოფენისა და განათლების დეპარტამენტი შეიქმნა, რომელსაც მჭიდრო კონტაქტი აქვს სკოლებთან და უნივერსიტეტებთან. ახალგაზრდები ინტერესით ათვალიერებენ დიდი მეცნიერის მემორიალურ კაბინეტს. უდიდესი მეცნიერის თითოეული ნივთის ხილვა მნახველს ისტორიის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ფურცელს უშლის თვალწინ.

მეცნიერის საყოფაცხოვრებო ნივთები: ტანისამოსი, ტახტი, სამოვარი და სხვ. სოფელ ხოვლეში, ივანე ჯავახიშვილის სახლ-მუზეუმში ინახება. ამჟამად მუზეუმის საკუთრებაა როიალი, რომელიც ივანეს რძალმა, ალექსანდრე ჯავახიშვილის მეუღლემ გადასცა. მუზეუმის კედელზე დღესაც კიდია მეცნიერის მიერ შედგენილი XI—XIII საუკუნეების საქართველოს პოლიტიკური რუკა. აქვე ინახება სხვადასხვა დოკუმენტების ასლები, კადრების აღრიცხვის ჟურნალი და გიმნაზიის გამოშვების ალბომი.

პიროვნული შტრიხებით ნაქარნი ივანე ჯავახიშვილი

ივანე ჯავახიშვილი შვილიშვილებთან — დათოსთან და დალისთან ერთად

1876 წლის 11 (23) აპრილს... ალექსანდრე ჯავახიშვილის ოჯახმა ვაჟი-ნობა იზივია...

დაიბადა ივანე ჯავახიშვილი... ჯავახიშვილთა ძირძველ გვარს კიდევ ერთი ვაჟი შეემატა.

როგორც ისტორიული საბუთებიდან დგინდება, ჯავახიშვილთა გვარი თორელებისგან მომდინარეობს. საგვარეულოს საფუძველი დაუდო ჯავახი თორელმა (XIV ს.), რომლის შთამომავლები იწოდებიან თორელ ჯავახიშვილებად ან, ჩვეულებრივ, ჯავახიშვილებად. ჯავახიშვილები შუა საუკუნიდან მოყოლებული ჩანან საქართველოს ისტორიაში, როგორც მნიშვნელოვანი ფიგურა საგვარეულო. ჯავახიშვილთა ერთი შტოს სამფლობელო ჩანს ხოვლე, იმ შტოს, რომლის შთამომავალნი ივანეს მამა ალექსანდრე ჯავახიშვილი იყო.

დედა — სოფიო ათანასეს ასული ვახვახიშვილი ლამაზ გარეგნობასა და სიძარბაის-ლესთან ერთად, სათნო და ჭკვიანი ადამიანი ყოფილა.

ჯავახიშვილებს ტრადიციული ქართული ოჯახი ჰქონდათ და შვილებსაც სამშობლოსა და დედაენისადმი უსაზღვრო სიყვარულის სულით სვეთებთ ზრდიდნენ.

9 წლის ივანე 1885 წელს თბილისის პრო-გიმნაზიაში შეიყვანეს, რომლის დამთავრების შემდეგ 1888 წელს გიმნაზიის მეორე კლასში მიიღეს. მას გიმნაზია არ მოსწონდა. სწავლით კი კარგად სწავლობდა. მამის გიმნაზიებში იდევნებოდა ყოველივე პროგრესული, რაიმე პროგრესულზე ლაპარაკი კი ზედმეტი იყო. ივანე თურმე ვერ ეგუებოდა ამგვარ ატმოსფეროს და თავის სულიერ მოთხოვნილებას გიმნაზიის გარეთ, ქართული კულტურისა და ისტორიის შესწავლაში იკმაყოფილებდა.

გაანის თემა — საქართველო და მისი წარსული

ივანე ჯავახიშვილის შესახებ დაწერილ მოგონებებში კოტე მაყაშვილი წერს: „სიყრმი-თ-გან ვიცნობ და სიყრმი-თ-განვე პატივს ვცემ ვანო ჯავახიშვილს. მოგონებას გადავყავარ წარსულში: ასე 13-14 წლის ვიქნებო, ავლაბრის ბოლოში ვცხოვრობ. ყოველ დღე დავდივარ კუკიაში ვაჟთა მეორე გიმნაზიაში. ყოველდღე ჩაუვული და ამოუვული ხოლმე ავლაბრის სამოქალაქო სასწავლებელს, სადაც ინსპექტორობს ალექსანდრე ჯავახიშვილი. ვიცი, რომ შვილიშვილს ჰყავს. ერთი მათგანი, ვანო, ჩემი ხნისაა. ვაჟთა პირველ გიმნაზიის მონაწილე.

ვანო ჯავახიშვილი გაცნობისას ქართულად მელაპარაკება. მრცხვენიან, რომ ქართულადვე პასუხის გაცემა არ შემიძლია. უკვირს და სწყინს, მაგრამ მალე ნება-უნებურად ურიგდება ამ გარემოებას. შეხვედრის დროს ჩვენი ბაასის თემა ყოველთვის ერთია: საქართველო, მისი წარსული, აწმყო, მისი ლიტერატურა...

ვაძაფრებ გიმნაზიის და საზაფხულოდ მივდივარ დაბა ახალქალაქში (გორის მაზრა) ჩემს დასთან. რამდენიმე ხნის შემდეგ მახლობელ სოფელ ხოვლედან ჩამოდის ვანოც. მასაც დაუშთავრებია გიმნაზია და ზაფხულის მიწურულში აპირებს პეტერბურგში წასვლას უნივერსიტეტში მეცადინეობის დასაწყებად. ახალქალაქში ბევრი ნაცნობი და ნათესავი ჰყავს. ახალგაზრდობა იკრებება ვისთანმე. შუაში ვანო უზის. იგი ჩემთვის უკვე ნაცნობი გატაცებით უამბობს დამსწრეებს საქართველოს წარსულზე, აწმყოსა და მომავალ პერსპექტივებზე; მოუწოდებს ახალგაზრდობას შექმნან სამეცნიერო, სალიტერატურო, სამეურნეო და სხვა წრეები, მოუწოდებს ყველას ქართული აპათიისაგან გამორკვევას და თვითგანვითარების გზაზედ შედგომას... და გაათავებს ბაასს. მერე შესკუბდება თავის ცხენზე და ნახევარ საათში ისევ თავს ამოჰყოფს მშობლიურ სოფელში, სადაც იგი მოღვაწეობს ამგვარადვე და თან მეცადინეობს. იგი ხშირი სტუმარია ტაძართა, სასახლეთა და ციხეთა ნანგრევებისა. მის ცნობისმოყვარე თვალს არა გამოეპარება რა“.

აუცილებელია დიდი პიროვნების წარმოსაჩენად მისი ყოფითი, მინიერი ან, როგორც ერთი ფილოსოფოსი ამბობდა — „ადამიანური, ჭარბად ადამიანური“ ბუნების ჩვენება. ამით, არა მგონია, ივანე ჯავახიშვილზე ჩვენი ამაღლებული წარმოდგენის „დაძინება“ მოხდეს, მასთან დაახლოება, მისი ხატების გაადაძინებება კი უეჭველად მოხდება.

რატომ ჰქონდა ივანე ჯავახიშვილს თავის დროზე ესოდენ დიდი სახელი, რატომ იმ-სახურება თანამედროვეთა პატივისცემასა და აღიარებას, რატომ გამოსჭვივს გარშემო მყოფთა მოგონებებში უდიდესი მონიშნება მისდამი? ამიტომ არის საჭირო ჩავუღრმავდეთ ამ ადამიანს — თუ ვინ იყო იგი?

ივანე ჯავახიშვილზე მისი უფროსი კოლეგა და მეგობარი ექვთიმე თაყაიშვილი წერდა: „იმჟიათია კაცი, რომელსაც ნაკლი არ ჰქონდეს, თუნდაც სულ მცირე. ივანე ჯავახიშვილს კი, სანთლით რომ გეძებნათ, ვერავითარ ნაკლს ვერ აღმოუჩენდით. ის სრული ღირსების მქონე ადამიანი იყო: ზნეობით სპეტაკი, ზრდილი, ალერსიანი, თავმდაბალი, კაცთმოყვარე და გულმშობიკივარი...“

რა მოგონებები შემორჩა ისტორიას, რომელზეც ივანე ჯავახიშვილის შთამომავლები, მეგობრები, ახლობლები, მწერლები და უბრალოდ ნაცნობები წერენ? — ფრაგმენტულად მათი მოგონებების წარმოჩენა ერთგვარ მთაბეჭდილებას შეგიქმნით ივანე ჯავახიშვილზე, როგორც პიროვნებაზე, რომელიც უყვარდათ, რომელსაც აფასებდით, რომლის სიმამლემდეც ვერ აღივლიდნენ — ფეხი უხსტებოდათ და ცვიოდნენ... მას კი სხვაგვარად პასუხი და მოქცევა უბრალოდ არ შეეძლო...

ჩვენი კლასის სინდისი

როგორ იგონებს ივანე ჯავახიშვილის მონაფეოების წლებს მისი კლასის ამხანაგი, ცნობილი ექიმი გაბრიელ სერგის ძე ფონდოვი:

„მე და ვანო ჯავახიშვილი ერთად ვსწავლობდით თბილისის პირველ კლასიკურ გიმნაზიაში, რომელიც დაფუძნდა 1895 წელს. ვანო ჯავახიშვილი არათუ ჩვენი საერთო საყვარელი ამხანაგი იყო, იგი იყო ჩვენი კლასის სინდისი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. თუ კი რაიმე საკითხი გვანუხებდა ჩვენ, ვჩქარობდით, თუ რას იტყოდა ვანო ჯავახიშვილი. თუ რომელიმე ამხანაგი რაიმე უდიერ საქციელს ჩაიდენდა, მისი საქციელი უდიერად გარჩევს ინიციატივა ვანოსგან მომდინარეობდა; მასზე მიანდობდა-ხოლმე კლასი საკადრისად გაეციცხა ის ამხანაგი. ვანოსთან წარმოუდგენელი იყო, ვინმეს ორჭოფული ლაპარაკი გაება ან უწმინაური ანეგდოტი ეთქვა: თუ გიმნაზიელების წრეს ვანო უახლოვდებოდა, მამინვე შეწყდებოდა ხოლმე ამგვარი ბაასი. ჩვენ ძალიან გვიყვარდა ვანოს მოსმენა დასვენების დროს: ის დიდის ხალისით გვიზიარებდა, რაც წინა დღეს ნაეითხა ან თეატრში ენახა. სწორედ ვანო ჯავახიშვილი იყო, რომ ცუდი ქცევისაგან თავს შეგვაკავებინებდა-ხოლმე. მასწავლებლებს ყველას, უკლებლივ, უყვარდათ ვანო, როგორც უაღრესად პატიოსანი და კეთილსინდისიერი მონაწილე.“

კალინინის 66

1917 წლიდან ივანე ჯავახიშვილის ოჯახი ყოფილი კალინინის ქუჩაზე 66 ნომერში ცხოვრობდა. ამ ქუჩას დღეს ივანე ჯავახიშვილის სახელი ჰქვია. ახლა იქ ივანე ჯავახიშვილის შვილთაშვილები ლევან ცინცაძე და მისი მეუღლე, ქალბატონი მანანა ტყემალაძე ცხოვრობენ. ეს სახლი 1852 წელს აუშენებიათ და ვინმე იფსიბე პაპანასოვას ეკუთვნოდა. ხოლო 1870 წელს დამტკიცებული პროექტით უკვე მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანისა და მისი მეუღლის ალექსანდრე ორბელიანის საკუთრება გამხდარა. მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანი, ივანე ჯავახიშვილის მეუღლის ანასტასია ორბელიანის მამიდა, ერეკლე მეორეს შვილთაშვილი ყოფილა. ქალბატონი მარიამსა და ალექსანდრეს საკუთარი შვილები არ ჰყოლიათ და უამრავ ახლობელსა თუ უცხო ადამიანს უფლიდნენ. 1918 წელს ალექსანდრე ორბელიანი გარდაცვლილა, რევოლუციის შემდეგ შექმნილი ვითარებიდან გამოვლინდა, ცხადი იყო, რომ მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანს სახლს ჩამოართმევდნენ, ამიტომ მას „პრაქტიკულად მთელი ნათესაობა მოუწვევია აქ საცხოვრებლად.“ სწორედ ამ პერიოდში პეტერბურგიდან ვადმოსახლებულან მარიამის ძმისშვილი ანასტასია და მისი მეუღლე ივანე ჯავახიშვილიც. ამ სახლში დაბადებული მათი პირველი შვილი ნათელა, შემდეგ კი კახა და ალექსანდრე (ლალი). ამავე სახლში ცხოვრობდა ანასტასიას უფროსი და თეკლე და მისი მეუღლე — ქართული ლიტერატურის კრიტიკის ფუძემდებელი კიტა აბაშიძე. ქვედა სართულზე კი ცხოვრობდა ივანე ჯავახიშვილის დის — ალექსანდრას ოჯახი. ალექსანდრა რჩეულიშვილებს რძალი იყო. სწორედ ამ სახლში გაჩნდა მისი ვაჟი, გურამ რჩეულიშვილი და აქ ცხოვრობდა სკოლის დამთავრებამდე. ამგვარი ხალხთარავლობის თაობაზე ერთხელ ივანე ჯავახიშვილის ვაჟს — ალექსანდრეს (ლალი) ხუმრობით უთქვამს: მანანა ორბელიანმა ეს სახლი ნოეს კიდობანს დაამსგავსა.

ანასტასია

ივანე ჯავახიშვილის მეუღლე ანასტასია, ანუ როგორც შინაურები ეძახდნენ, სტაზია ორბელიანის თბილისის ქალთა გიმნაზია და მერე მამუსიკო სასწავლებელი ჰქონდა დამთავრებული. თავისუფლად ფლობდა ფრანგულსა და გერმანულ ენებს. ანასტასია საცილონიე განათლების მქონე პირველი ქართველი ქალი იყო. იგი თურმე ხშირად უკრავდა ვიოლინოზე, თუმცა

მის სახლში გაცილებით მეტი მხიარულება რეკონსტრუქციამდე სუფევდა, როდესაც მუსიკოსი მეგობრები იკრებოდნენ და კონცერტებს მართავდნენ. რევოლუციის შემდეგ კი ერთუზი-აზმი გამქრალა — ბოლშევიკების შემოსვლამ შიში და ძარცვა მოუტანა საუკუნოვანი ტრადიციების მქონე ოჯახს.

ივანე ჯავახიშვილი და ანასტასია შეხმატებული მუღუღების გარდა ერთმანეთისათვის სულიერი მეგობრებიც ყოფილან. ცნობილია მათი სასიყვარულო მიმონერის ისტორიები, როცა ივანე ჯავახიშვილი მას პეტერბურგიდან წერდა. „კარგად მახსოვს როგორ დედა დედა მამის გამო და, საერთოდ, მთელი ჩემი ბავშვობის შთაბეჭდილებები დაკავშირებულია დედას გამუდმებულ წუხილთან მამას ჯანმრთელობის გამო“, — ასე იხსენებდნენ ანასტასიას მეუღლისადმი დამოკიდებულებას შვილები.

ქალბატონი ანასტასია, ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალების შემდეგ თურმე ასე მოძღვრავდა ხოლმე შვილიშვილებს: ის რომ, ვანო თქვენი პაპა იყო და თქვენ მისი შვილიშვილები ხართ, თქვენი დამსჯურება როდია. უმთავრესი, რაც გევალებათ, ისაა, რომ ისეთი არაფერი ჩაიღინოთ, რითაც მის ხსოვნას ჩრდილს მიაყენებთ.

ივანე ჯავახიშვილს გამუდმებით აწუხებდა კუჭ-ნაწლავის ტკივილები, იცავდა უსასტიკეს დიეტას. ანასტასიას მისთვის ტვინი საჭმელად ხშირად მიჰქონდა ხორცი თოვალზე ერთი კერძი დუქნიდან. ყასაბი ბუზღუნებდა თურმე — ვა, ყოველდღე ტვინი, ტვინი... ვინა გაყავთ, ქალბატონო, ეგეთი უტვინო სახლშიო.

მერხაპის მზიდავი

(ნათელა ჯავახიშვილის მოგონებიდან)

მახსოვს, ერთხელ სახლში დაბრუნდა და უფროსებში დიდი შემფთობა გამოიწვია მისმა შეხედულებამ. გამოირკვა, რომ უნივერსიტეტში მერხაპის გადაზიდვის დროს, რომელშიც თვით მამა, ყიფშიძე, შანიძე და სხვები დებულდნენ მონაწილეობას, უკეთ თვით ვთქვით, თვითონ ეზიდებოდნენ, ერთი მერხი გამოვარდნილიყო, მამას დასცემოდა და კინალამ მოეკლა. ასე, საკუთარი ხელით ანეცობდა აქეთ-იქიდან მოგროვილი მერხებითა და ხელსაწყოებით მამა და მისი თანამებრძოლები უნივერსიტეტის შენობას, სადაც იმ ხანად ჯერ კიდევ ნაწილობრივ სამხედრო ჰოსპიტალი იყო მოთავსებული. მაგრამ ამ საქმის განხორციელების შესაძლებლობით ადფროტოვანებული მამა აღარც თავის ავადმყოფობას ამჩნევდა, აღარც დაღლას. გაჭირვება, სიცოცხლე, ბავშვების ავადმყოფობა, — ყველაფერს ფარავდა უნივერსიტეტის გახსნის მოლოდინი.

როდის იქნებოდა სამეცნიერო შრომა

მამა ყოველ დღე 7 საათზე უკვე მაგიდას უჯდა ხოლმე და მუშაობდა. 9-10 საათზე უკვე სახლიდან გადიოდა. სამუშაოდან დაბრუნებისას და სადღის შემდეგ არასოდეს ისვენებდა დაწოლილი. აივანზე ბოლთის ცემით, ზურგზე ხელბეჭდვით მუშაობდა გაიფრთხილებოდა და კვლავ მაგიდას მიუჯდებოდა. ასე მუშაობდა დამის 10 საათამდე. 10 საათზე უკვე სანოლში იწვია. როდესაც ქალაქში გასული სახლში ბრუნდებოდა, რაც უნდა დაღლილი და შემუღლოდ ყოფილიყო, მამას, რასაკვირველია, ცალკე კაბინეტი ჰქონდა. ერთ ხანობას დიდ სასტუმრო ოთახში კარებით გადაღობილი კუთხე, რომელიც უფრო გვიან ცალკე ოთახად გადაკეთდა, მაგრამ ძალიან იშვიათ შემთხვევაში მუშაობდა ხოლმე მამა თავის სანურ მაგიდასთან. ამ დროს მამას ძმა, გიორგიც, უნივერსიტეტის პროფესორი, ბუნებისმეტყველი, უკვე ჩვენთან იყო

ანასტასია ჯამბაკურ-ორბელიანი-ჯავახიშვილისა

გადმოსული და აი, სასადილო მაგიდას ერთ თავში, ხოლო მეორე — ბოლოში მიუსხდებოდნენ ხოლმე და საერთო ხმაურში, ბავშვებისა და უფროსების ლაპარაკსა და სიარულის დროს იქმნებოდა მარჩემის სამეცნიერო შრომები.

მიმდროის სვედრი

მამა სრულიად რეალური ადამიანი იყო, ყოველგვარ ყალბ შეხედულებებსა და აზრებს მოკლებული. მისი „წმინდანობა“ იყო მის უაღრესად მალაზნეობრივ პრინციპებში, მის უსპეტაკეს პირუთენელობასა და პატიოსნებაში და რადგან თვითონ იყო ასეთი წმინდა ბუნების, ის სხვების სიყვარულს ხშირად ვერ ხედავდა, ყველაფერს ისე დებულობდა, როგორც მას აჩვენებდნენ. ვერ წარმოედგინა, რომ ადამიანი ხშირად პატიოსნების ნიღბის ქვეშ მორე, საწინააღმდეგო სახეს მალავდა და ამიტომაც ბევრჯერ ცდებოდა ადამიანთა შეფასებაში. ხოლო მამის კი, როდესაც ძალაუზნებურად რწმუნდებოდა თავის ტყვეობაში, ეს გარემოება მას დიდ ზნეობრივ შეხვედრას აყენებდა.

მამას ხასიათის საწინააღმდეგო ბუნებისა იყო ბიძაჩემი გიორგი. იგი უკვე ზედმეტად ეჭვიანი იყო. ძმებს ძალიან უყვარდათ ერთმანეთი, განსაკუთრებით გიორგის. მისი სიყვარული მამაჩემისადმი პირდაპირ ავადმყოფური იყო. იგი ხშირად აფრთხილებდა მამას, არ ყოფილიყო ასეთი მიმნდობი და გულახდილი ზოგიერთებთან და ამ ნიადაგზე ხშირად შეეკამათებოდა ხოლმე მამა ბიძაჩემს, ეუბნებოდა, რომ არ შეიძლება ასე უნდობლად და ეჭვით ეპყრობოდე ადამიანებსო, მაგრამ გიორგი მაინც თავის აზრზე რჩებოდა და უნდა ითქვას, სამწუხაროდ, ბევრი რამ მისი ეჭვიანობიდან მართლდებოდა...

გაკვეთილიდან გაგზავნის კანდიდატი

(ალექსანდრე ჯავახიშვილის მოგონებიდან)

სკოლის პერიოდში ჯავახიშვილის შვილობას ჩემთვის არავითარი პრივილეგია არ მოუცია რაიმე შეღავათის თვალსაზრისით. ერთხელ ჩვენი ახალგაზრდა „საზმეცის“ მასწავლებელი გვიმტკიცებდა — ნამდვილი ისტორია პროლეტარიატმა უნდა დაწეროს, ყველა სხვა ისტორია ყალბიაო — მათ შორის, ცხადია, ჯავახიშვილის ისტორიული გამოკვლევებსაც გულისხმობდა. მამის მამა უნივერსიტეტიდან დაითხოვეს და მისი კრიტიკის, უფრო სწორად, განქექვის პერიოდი იწვებოდა. ერთხელ გამოიხატა მასწავლებელმა და, როცა საკითხი ისე მოუყვავი, როგორც მანამდე და როგორც მესწავლა, კარგზე მიმითითა — შენც მამამენს მიგაყოლებოთ კუდში, დაიკარგე აქედანო.

სტალინის სურათზე თავაზიანი უარი

ეს ოცდაათიანი წლების მიწურულს მოხდა, როცა უცერად, თითქოსდა ვიდაციის ჯადოსნური კვერთხის დაქვეით, გაახსენდათ ივანე ჯავახიშვილის არსებობა: აირჩიეს აკადემიაში, დააჯილდოვეს, წააყენეს დეპუტატად — მოცვიდნენ, დაგვიყენეს ტელეფონი, სახლი სახელდახელოდ გაგვირემონტეს, შემოგარდა კინოსტუდიაც. უნდოდათ გადაეღოთ მამა შინ, მუშაობის დროს. „კაბინეტი“ რომ ნახეს, შეცხენენ... ცოტა ხნის შემდეგ გაჩინეს ყვავილები, რომლებიც ფანჯარასთან „ფარდინიერში“ მოათავსეს, მოიტანეს სტალინის უზარმაზარი სურათიც — კედელზე დასაკიდებლად; რეჟისორის ჩანაფიქრით, მას შთამბეჭდავი, მომგებიანი ფონი უნდა შეექმნა კადრში მომუშავე ივანე ჯავახიშვილისათვის. სტალინის სურათზე მამამ თავაზიანი უარი უთხრა... როგორც იქნა, მოაწყვეს ნამდვილი ინსცენირება და გადაიღეს — როგორ მუშაობს ივანე ჯავახიშვილი შინ. ეს კადრები დღესაც არსებობს... არადა, სინამდვილეში მამა სულ სხვაგვარად მუშაობდა.

საზოგადოებრივი აზრი ივანე ჯავახიშვილზე

იუბილეს ღირსეულად აღნიშვნა ეროვნულ-სახელმ- ნიშნობრივი ამოცანაა!

ინტერვიუ ქ. თბილისის მართა
გიგი უგულავასთან

— როგორც უნივერსიტეტის კურს-
დამთავრებული, როგორ შეაფასებთ ივანე
ჯავახიშვილის ღვაწლს უნივერსიტეტის
და მთელი ქართველი ერის წინაშე?

— ივანე ჯავახიშვილმა, დიდ ქართველ
მოღვაწეებთან ერთად, 1918 წელს დააფუძნა
ჩვენი ეროვნული დედა-უნივერსიტეტი. ბუ-
ნებრივია, იგი მის სახელს ატარებს. თუმცა
ნიშნობრივია, რომ ჯავახიშვილის სახელი
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს მხო-
ლოდ ეროვნული მოძრაობის დაწყების შემ-
დეგ მიაკუთვნეს.

ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლი იმდენად
დიდი და ყოვლისმომცველია, რომ კონკრე-
ტული რეჟიმის დამოკიდებულება ნამდვი-
ლად ვერ ცვლიდა ქართველი ხალხისა და
ჩვენი საზოგადოების განწყობას ამ დიდი
ეროვნული მოღვაწის მიმართ.

გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას,
რომ საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი
ისტორიის ახალ პერიოდში ქართული იდენ-
ტიტის ჩამოყალიბება სწორედ უნივერსიტე-
ტის გარშემო მოხდა. თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი იქცა იმ კერად, სადაც მუდამ
ღვივდა ეროვნული სული — დამოუკიდე-
ბლობის, ე.ი. სახელმწიფოებრიობისადმი
მუდმივი სწრაფვა. ამდენად, ივანე ჯავახიშ-
ვილი უნდა ჩაითვალოს თანამედროვე ქარ-
თული სახელმწიფოებრიობის ერთ-ერთ დამ-
ფუძნებელადაც.

ივანე ჯავახიშვილი ჭეშმარიტად „ქართ-
ველი განმანათლებელია“, რომელმაც სა-
ქართველოში ისეთივე როლი შეასრულა,
როგორც ფრანგმა განმანათლებლებმა
— დიდრომ, დ, ალამბერმა და სხვებმა — სა-
ფრანგეთში.

ივანე ჯავახიშვილი თანამედროვე ქარ-
თული ისტორიოგრაფიის დამაარსებელია.
ხოლო თუ გავითვალისწინებთ, რა მნიშვნე-
ლობა აქვს ეროვნული თვითშეგნებისთვის
ისტორიულ მესხიერებას, მისი ღვაწლი კი-
დეც უფრო თვალსაჩინო ხდება.

— თქვენი უნივერსიტეტში სწავლის
პერიოდში თუ იყო ჯერონად შეფასებუ-
ლი და დაფასებული ივანე ჯავახიშვილის
მოღვაწეობა?

— ივანე ჯავახიშვილი ქართველი „მოძ-
ღვართ-მოძღვარია“. ჩვენი ლექტორები —
უნივერსიტეტის პროფესორები ყოველთვის
აღნიშნავდნენ მის განსაკუთრებულ ღვაწლს
საქართველოს წინაშე, გვიყვებოდნენ მისი
დამსახურებისა და სამეცნიერო საქმიანობის
შესახებ.

ვერ ვიტყვი, რომ ივანე ჯავახიშვილის
დამსახურება თვით კომუნისტურ პერი-
ოდშიც კი სათანადოდ არ აღინიშნებოდა,
რადგან ანტიეროვნული რეჟიმიც კი ვერ
ჩქმალავდა ივანე ჯავახიშვილის დიდებულ
და მრავალფეროვან საზოგადოებრივ თუ
სამეცნიერო მოღვაწეობას. მიუხედავად
მას შემდეგ, რაც უნივერსიტეტს მისი დამფუძ-
ნების სახელი მიენიჭა, ხოლო ქვეყანამ
დამოუკიდებლობა მოიპოვა, ივანე ჯავა-

ხიშვილის სამეცნიერო მემკვიდრეობისა და
ცხოვრებისეული გზის შესწავლა თუ პოპუ-
ლარიზაცია აქტიურად ხდებოდა. თუმცა,
რა თქმა უნდა, ბევრად მეტის გაკეთებაა
საჭირო, რადგან ეს მემკვიდრეობა, ისევე
როგორც მისი დამსახურება საზოგადოების
წინაშე ჭეშმარიტად ამოუწურავია.

— რა მნიშვნელობა აქვს ივანე ჯავა-
ხიშვილის დაბადებიდან 135-ე წლისთავის
აღნიშვნას ქართული საზოგადოებისთვის?

— საქართველოს ისტორია ათასწლეუ-
ლებს მოიცავს, მაგრამ დღეს ჩვენი ქვეყანა
ისტორიულ გზაგასაყარზე იმყოფება: ჩვენს
თვალში ჩვენი თაობის აქტიური მონაწი-
ლეობით ყალიბდება თანამედროვე ქართუ-
ლი სახელმწიფო. ამ პროცესში კი განსა-
კუთრებით მნიშვნელოვანია, სათანადო პა-
ტივი მივაგოთ იმ ადამიანებს, რომლებმაც
თავიანთი სამეცნიერო გენიით, ნიჭითა და
სამოქალაქო თავგანწირვით დაიკვეს და
შეგვიწარმოეს ეროვნული თვითშეგნება.
იგი ხომ თვისებრივად უცვლელია განვი-
თარების ყველა ეტაპზე — განურჩევლად
სახელმწიფოებრივი სტატუსის თუ დღევან-
დებლობის მიერ წარმოშობილი კონკრეტული
გამოწვევებისა.

ამდენად, ივანე ჯავახიშვილის იუბილეს
ღირსეულად აღნიშვნა ეროვნულ-სახელმწი-
ფოებრივი ამოცანაა. ბუნებრივია, საქართვე-
ლოს ხელისუფლება, მათ შორის, თბილი-
სის მერია, ქართულ საზოგადოებასთან და
სამეცნიერო წრეებთან ერთად, ყველაფერს
იღონებს, რათა ეს ღონისძიება სასიკადალო
მოღვაწის ფასდაუდებელ ღვაწლს შეესაბამე-
ბოდეს.

უნივერსიტეტზე აუბი არასოდეს დასცდენია

ნოდარ სუმბულაშვილი, საქართველოს
განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის
მოადგილე:

— ფასდაუდებელია ივანე ჯავახიშვილის
ღვაწლი საქართველოში ჰუმანიტარული მეც-
ნიერების, პირველ ყოვლისა კი საისტორიო
მეცნიერების აღორძინება-წინსვლაში. ამა-
ვე დროს, ივანე ჯავახიშვილის საზოგადოება
იცნობს, როგორც დიდ საზოგადო მოღვაწე-
სა და პატრიოტს. მის სახელს უკავშირდება
თბილისის უნივერსიტეტის დაარსება. იგი
გახლდათ ინიციატორი და ორგანიზატორი
ბევრი სასიკეთო წამოწყებისა, რამაც დიდი
როლი შეასრულა ქართული მეცნიერების და,
საერთოდ, ქართული ეროვნული კულტურის
წინსვლის საქმეში.

1919 წელს ივანე ჯავახიშვილი სათა-
ვეში ჩაუდგა თბილისის უნივერსიტეტს —
იგი აირჩიეს რექტორად და ამ პოსტზე 1926
წლამდე იმყოფებოდა. ივანე ჯავახიშვი-
ლისთვის უნივერსიტეტი მარტო სასწავლო
დაწესებულება როდი იყო. იგი ამავე დროს
უნდა ყოფილიყო მეცნიერული მუშაობის
ცენტრიც და ასეთად იქცა კიდევ. მართა-
ლია, ივანე ჯავახიშვილი უნივერსიტეტიდან
გააძევეს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ამ დიდ
მამულიშვილს უნივერსიტეტის შესახებ აუცი-
ლად არასოდეს დასცდენია. იგი ხელს უწყობდა
ახალგაზრდა მეცნიერების განვითარებას და
თუ დააკვირდებით, 1919-1926 წლებში, ერთ-
ბაშად წამოვიდა უნივერსიტეტის კვლევითი
გაზრდილი ქართველ მეცნიერთა პირველი
ნაკადი. ივანე ჯავახიშვილმა სწავლების ახ-
ლებური სისტემა შემოიტანა უნივერსიტეტ-
ში — ფაკულტეტებად დაყოფა ახალი სიტყვა
გახლდათ უმაღლესი განათლების სფეროში.

აღსანიშნავია, რომ იმ მეცნიერებმა, რომ-
ლებმაც უნივერსიტეტის დაარსებაში მნიშვნე-
ლოვანი წვლილი შეიტანეს, განათლება
უცხოეთში მიიღეს. მათ საზღვარგარეთ მი-
ატოვეს წარმატებული კარიერა, მეცნიერუ-
ლი ამბიციები დროებით გვერდზე გადადეს,
რომ მამულიშვილურ საქმეს მომსახურე-
ბოდნენ. უნივერსიტეტი მათთვის შეიღვივით
იყო. ძალიან გულის მომკვლელია იმ ფაქტის
გააზრება, რომ შავბნელ 30-იან წლებში ასეთ
ადამიანებს თბილისის სახელმწიფო უნივერ-
სიტეტში აღარ აჩერებდნენ. ალბათ ეს გახდა
მიზეზი, რომ ივანე ჯავახიშვილი ძალიან მხ-
ცოვნად გამოიყურებოდა, თუმცა კი 64 წლი-
სა გარდაიცვალა.

დიდი და მრავალფეროვანია აკადემიკოს
ივანე ჯავახიშვილის სამეცნიერო მოღვა-
წეობა. მან მუშაობის მიზნად მეცნიერულად
გამართული საქართველოს ისტორიის და-
წერა განიზრახა. ამისათვის საჭირო იყო,
პირველ ყოვლისა, საქართველოს ისტორიის
წყაროთმცოდნეობის ბაზის გაფართოება და
ამ წყაროების მკაცრი მეცნიერულ-კრიტი-
კული ანალიზი.

ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობასთან
არის დაკავშირებული, აგრეთვე, საქართვე-
ლოში ისტორიის დამხმარე დისციპლინების
ჩამოყალიბება.

ივანე ჯავახიშვილის ეკუთვნის ძველ ქარ-
თულ სამწერლობო ძეგლებზე არა ერთი საყ-
ურადღებო პუბლიკაცია.

არ დარჩენილა საქართველოს ისტორი-
ის, აგრეთვე, მისი დამხმარე და მომიჯნა-
ვე ქართველოლოგიური დისციპლინების
არც ერთი უბანი, რომელიც მისი მძლავრი
ტალანტის და გატაცებული ძიების კვალს არ
ატარებდეს.

ყველა, ვინც იცნობს მის შემოქმედებას,
არ შეიძლება გაკვირებული არ დარჩეს არა
მარტო იმით, თუ რა თავდადება, რა კოლო-
სალური შრომა იყო საჭირო ასეთი მასშტაბის
სამუშაოს შესასრულებლად, არამედ იმითაც,
თუ როგორ შეეძლო ერთ ადამიანს ჰქონოდა
ესოდენ მრავალმხრივი სამეცნიერო ინტე-
რესები, ერთნაირი გულმოდგინებით და ასე
საფუძვლიანად გამოეკვლია ენათმეცნიერუ-
ლი თუ საისტორიო პრობლემებიცა, მატე-
რიალური თუ სულიერი კულტურის მრავალი
სხვადასხვა სფერო.

რით ამაყობს ალექსანდრა დიდაშულიძის ვპილიშვილი

ალექსანდრა დიდაშულიძე, ივანე
ჯავახიშვილის თანამოაზრის ალექსან-
დრე დიდებულის შვილიშვილი, სოფლის
მეურნეობის დარგის სპეციალისტი, პრო-
ფესორი. საქართველოს მეცნიერებათა
ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდ-
ენტი:

— ბატონი ივანე პაპაჩემე 6 წლით უფ-
როსი იყო, მაგრამ მათ მეგობრული ურთი-
ერთობა ჰქონდათ. პაპაჩემე ბატონ ივანეს
უდიდეს თაყვანს სცემდა. უნდა აღვნიშნო,
რომ სანდრო დიდებულის უნივერსიტეტის
დამაარსებელთა რიგებში ყოფნის ბედნიე-
რება არ ჰქონდა. მაშინდელი რექტორის პეტ-
რე მელიქიშვილის თხოვნით იგი ოდესიდან
მხოლოდ 1919 წლის სექტემბერში ჩამოვიდა.
თანაც, პირველ წლებში, ის ძირითადად პო-
ლიტიკური ინსტიტუტში მუშაობდა. 1921
წელს, როცა საქართველოში ბოლშევიკები
შემოვიდნენ, მან უარი თქვა პოლიტიკური
ინსტიტუტის რექტორობაზე. მას შემდეგ
დაიწყო აქტიური მუშაობა უნივერსიტეტში,
როგორც პოლიტიკური ფაკულტეტის
ერთ-ერთმა შემქმნელმა, დეკანმა და ფიზი-
კის კათედრის გამგემ.

ბატონი ივანე განსაკუთრებული პიროვ-
ნება იყო. ჩვენს ოჯახში მისი წერილები ისე
ინახება, როგორც რელიკვია. ასეთივე დიდი
მოწინებით ვინახავთ იმ სურათებს, სადაც
აღბეჭდილია უნივერსიტეტის ყველა პრო-
ფესორი და, პირველ რიგში, ბატონი ივანეს
გვერდით ჩამომჯდარი პაპაჩემი.

უნივერსიტეტიდან დევნის შემდეგ იყვ-
ნენ ერთეულები, რომლებიც ივანე ჯავახიშ-
ვილს მორალურად და მატერიალურადც ეხმარებოდნენ და ხშირად მიდიოდნენ მას-
თან. ჩემი ოჯახისთვის უდიდესი დაფასებაა,
რომ ანდრია ბენაშვილის გვერდით იყო პაპა-
ჩემიც, რომელსაც, მიუხედავად იმისა, რომ

დევნიდნენ, მაინც ყოველდღიური ურთიერ-
ობა ჰქონდა ივანესთან.

სწორედ ივანე ჯავახიშვილის მიერ შე-
მოთავაზებული ერთ-ერთი მეთოდი იყო პა-
ლიმფსესტების ნაკითხვის ახალი მეთოდი
ინფრანითელ სხივებში (რომელზეც პაპაჩემ-
მა ძალიან დიდ ხნის განმავლობაში იმუშავა
და მონოგრაფიებიც გამოსცა). პალიმფსეს-
ტი ძველი პერგამენტი, რომლიდანაც ხდება
ძველი ტექსტის წაშლა, გადაფხეკა და ახლის
დატანა. მაგრამ, ხშირ შემთხვევაში, ძველი
ტექსტი გაცილებით უფრო ღირებული იყო.
გარკვეული ფიზიკური ტექნოლოგიების გა-
მოყენებით შეიძლება იმ ძველი ფენის გა-
შიფვრა. მაშინ სწორედ ამ მეთოდით ძალიან
ბევრი ძველი ხელნაწერის ნაკითხვა გახდა
შესაძლებელი.

ივანე ჯავახიშვილის ცხოვრება და ტი-
ტანური საქმიანობა თვალნათლივ მოწმობს
მის უდიდეს დამსახურებაზე საქართველოს
უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების
წინაშე, ჩვენი სამშობლოსა და ქართველი
ხალხისადმი უსაზღვრო სიყვარულზე. სამა-
გალითა მისი ღრმა ერუდიცია, ძნელად წარ-
მოსადგენი შრომისმოყვარეობა და საქმიან-
ში თავდადება, მისაბაძია მისი შეურთებლო-
ბა დილექტანტიზმისადმი მეცნიერებაში.

ცუდად მითანილი აგზავნი

სიმონ ჯანაშია, ივანე ჯავახიშვილის
მოსწავლის სიმონ ჯანაშიას შვილიშვილი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პრო-
ფესორი:

— ბაბუაჩემი ბატონი ივანეს მოწაფე
იყო და მისი ისტორიკოსად ჩამოყალიბებაში
გადამწყვეტი როლი სწორედ მას მიუძღვის.
ჩემს ოჯახში ყოველთვის ჩანდა ეს პატი-
ვისცემა, არა მარტო თავად ბატონი ივანეს,
არამედ მისი ოჯახის მიმართაც. ბაბუაჩემს
მამაჩემისთვის განსაკუთრებულია უსწავ-
ლებია: აი, ეს არის ბატონი ივანე და მას გა-

მორჩეულ პატივს უნდა სცემდეთ. სწორედ
ის იყო პირველი ადამიანი, ვისაც მამაჩემმა
თავი დაუკრა და მუდმივად პატივს სცემდა.
პრინციპში, სამეცნიერო წრეებში ყველამ
იცის მათთან დაკავშირებული ისტორია:
სპეციალურ კრებაზე, სადაც ბატონ ივანეს
აკრიტიკებდნენ როგორც ბურჟუაზიული
მეცნიერების წარმომადგენელს, ბაბუაჩემ-
სა და ბატონ ნიკო ბერძენიშვილს მოუწიათ
გამოსვლა და აღიარება იმისა, რომ ბატონი
ივანე ნამდვილად არ იყო საბჭოთა მეცნიე-
რი, რაც აბსოლუტურად არ გულისხმობდა
იმას, რომ ის იყო ცუდი მეცნიერი.

საზოგადოებრივი აზრი ივანე ჯავახიშვილზე

მეოცე გვერდიდან

ცნობილ გამოსვლაში იყო ასეთი ფრაზაც, რომ ივანე ჯავახიშვილი ნამდვილად არის ძველი მეცნიერების ნარმომადგენელი, ისეთივე ნაციონალისტი, როგორც იყო ილია ჭავჭავაძე. იგი იმ დროს დიდად არ უყვარდათ საქართველოში. ამიტომ ეს აღიქვას, როგორც შეტევა ივანე ჯავახიშვილზე და საკმაოდ დამახინჯებულად მიანოდეს ბატონ ივანეს სხდომის ამბები. მაშინ ძალიან დაეძაბათ ურთიერთობა ბაბუაჩემსა და ივანე ჯავახიშვილს. მაგრამ ამის შემდეგ ბაბუაჩემი და ბატონი ივანე ერთმანეთს შეხვდნენ და ურთიერთობაც აღდგა. „მნათობში“ გამოქვეყნებული იყო ბაბუასადმი ბატონი ივანეს რუსეთიდან მონერილი წერილები, სადაც აღნიშნავს: (როგორც ჩანს, ბაბუა მონაწილეობს მისი რეაბილიტაციის საქმეში) — „ეტყობა მივიღე და შენი ყურადღება ჩანსო“. თვითონ ივანე ჯავახიშვილის დასაფლავების დღესაც ბაბუა იყო ის ადამიანი, ვინც სიტყვა წაიკითხა უნივერსიტეტის ბაღში. მათ შორის ყოველთვის უდიდესი პატივისცემა არსებობდა.

მის მეცნიერულ მემკვიდრეობას ვოკულარიზაციას კარგად ვერ ვუნახავთ

ნიკა რიშავა, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრი:

— ივანე ჯავახიშვილი არა მარტო საქართველოს, არამედ ევროპული მასშტაბის დიდი მეცნიერი და ისტორიკოსია. ის პირველი ქართული უნივერსიტეტის დამფუძნებელი და, შეიძლება ითქვას, საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეის გამგრძელებელია ილია ჭავჭავაძის, იაკობ გოგებაშვილის, ვაჟა-ფშაველას შემდეგ. როგორც ვიცით, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი საქართველოს დამოუკიდებლობამდე არსებობდა და მისი პირველი შემქმნელები იყვნენ ივანე ჯავახიშვილი და მისი თანამოაზრეები: პეტრე მელიქიშვილი, აკაკი შანიძე, შალვა ნუცუბიძე, იოსებ ყიფშიძე, ფილიპე გოგიჩაიშვილი და სხვები, მაგრამ მათში გამორჩეული პიროვნება ივანე ჯავახიშვილია, თავისი აკადემიური წონითა და პიროვნული თვისებებით. 1921 წელს, როდესაც საქართველოს დამოუკიდებლობას საფრთხე დაემუქრა, ის იყო ადამიანი, ვინც უშიშრად მოუწოდა უნივერსიტეტის სტუდენტებს დაეცვათ სამშობლოს თავისუფლება, რადგან სამშობლოს თავისუფლების გარეშე გამორიცხული იყო ყველანაირი განათლების კერის აღზევება, განვითარება და პროგრესი. სწორედ ასეთი ადამიანი იყო ივანე ჯავახიშვილი და სწორედ ამას ემსხვერპლა იგი — საბჭოთა რეპრესიების დროს, 1926 წლიდან ის რექტორობიდან გადააყენეს და პრაქტიკულად ჩამოაცილეს უნივერსიტეტს. ეს მართლაც სამარცხვინო ფურცელი იყო უნივერსიტეტის ისტორიაში. მიუხედავად ამისა, მის ნამოღვაწარს — ვერც აკადემიურს და ვერც ეროვნულს ჩრდილი ვერ მიაყენეს. იგი იყო ადამიანი, რომელიც დაუმრეტელი ენერგიით იკვლევდა მეცნიერების მრავალ სფეროს. მას ეკუთვნის უნიკალური ნაშრომი ქართულ სამართალზე, ქართულ ფოლკლორზე, საქართველოს სოფლის მეურნეობასა და ქართულ ინსტიტუტულურ მუსიკაზე. ვფიქრობ, ამ ღვთისკაცის ღვაწლი ვერ კიდევ არა გვაქვს დაფასებული, რადგან მის მეცნიერულ მემკვიდრეობას პოპულარიზაციის სათანადოდ ვერც არ ვუნვეთ. საჭიროა მისი შრომების ხელახალი

გამოცემა და ახალგაზრდობისთვის მიწოდება. ეს ნაშრომები, მიუხედავად თავისი სიღრმისა და სიმრავლისა, ინტელექტუალურად ადვილად შესათვისებელია. მიმართა, რომ ყველაზე დიდი საჩუქარი, ივანე ჯავახიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი, მისი ნაღვანის, ნაშრომების უკეთესად წარმოჩენაა. დიდი მეცნიერის მემკვიდრეობის ჯეროვანი დაფასება და მასზე ზრუნვა ყველა მამულიშვილის უპირველესი მოვალეობაა, რადგან ის იდეები, რომელსაც ივანე ჯავახიშვილი ემსახურებოდა — უკვდავია!

ის იყო შეუზღალავი რეპუტაციის მცენიერი

გიორგი ბაბაშვილი, საქართველოს პარლამენტის განათლებისა და მეცნიერების კომიტეტის თავმჯდომარე:

— უნივერსიტეტის დაარსება ქართველი პატრიოტების, მათ შორის, ჯერ კიდევ თერგდალეულების ერთ-ერთი უმთავრესი და უდიდესი ოცნება იყო. ამ თაობამ და მათმა მიმდევრებმა ევროპული ტიპის განათლება პეტერბურგის უნივერსიტეტში მიიღეს და შემდეგ უკვე ბევრად გაზრდილი თვალსაწიერით დაბრუნდნენ საქართველოში. მათ იცოდნენ, რომ პირველი, რაც საქართველოს დამოუკიდებლობის მერე უნდა გაკეთებულიყო, ეს იყო უნივერსიტეტის დაარსება. სწორედ პატრიოტთა ამ გჯგუფმა ჩაუყარა საფუძველი უნივერსიტეტის დაარსებას. მათ სათავეში ჩაუდგა ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც ნამდვილად არის ერთ-ერთი მთავარი ფიგურა საქართველოში უმაღლესი განათლების ტრადიციის შექმნის მხრივ. ივანე ჯავახიშვილს შეუზღალავი რეპუტაცია ჰქონდა ყოველთვის. მასზე სხვა აზრი არ გამოიგია. მაშინ ყველა პატრიოტს დევნიდნენ და მათ შორის ივანე ჯავახიშვილსაც. ვიცი, რომ ლექციაზე დაილუპა, ბოლო სიტყვა იყო „თათარი“. დღეს სამართლიანად მივაგებთ პატივს მის ხსოვნას, რადგან არა მგონია ვინმე იყოს უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულთა შორის, ვინც არ იცის, ვინ არის ივანე ჯავახიშვილი.

ჩემთვის მისი მოქალაქეობრივი პოზიციაც საინტერესო იყო

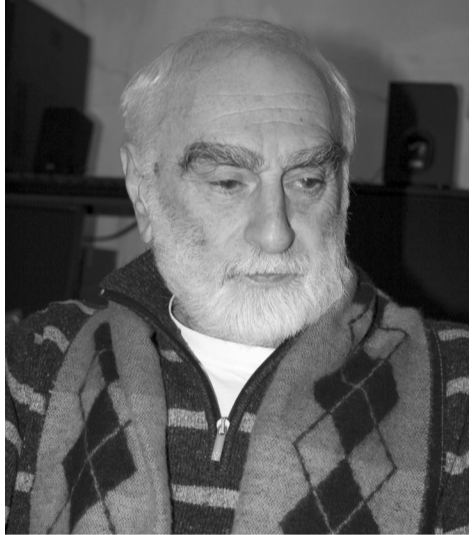
დათო ტურაშვილი, მწერალი:

— ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობას სათანადოდ, ალბათ, ვერ შევასახებ და მეექვსეა, რომ მისი შემფასებელი ან მისი ბოლომდე დამფასებელი, ჩვენს ქვეყანაში, საერთოდ არსებობდეს. არადა ივანე ჯავახიშვილმა XX საუკუნეში საქართველოსთვის თითქმის ისეთივე ფუნქცია შეასრულა, როგორც ილია ჭავჭავაძემ XIX საუკუნეში. მისი სამეცნიერო და საზოგადოებრივი ღვაწლის გარდა, ჩემთვის მისი მოქალაქეობრივი პოზიციაც ყოველთვის სამაგალითო იყო.

მეტიც, ჩემი ღრმა რწმენით, სწორედ ივანე ჯავახიშვილმა შექმნა XX საუკუნის საქართველო. რომ არა ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია 1921 წელს, ჩვენს ქვეყანაში ნამდვილი რენესანსი იწყებოდა, რომელსაც არა მარტო ქართული უნივერსიტეტი, არამედ ქართული კინოც, თეატრიც და ლიტერატურაც ქმნიდა. როგორც კი საბჭოთა არმიის ნაწილებმა საქართველოს წინააღმდეგ შეტევა დაიწყეს, ივანე ჯავახიშვილი მაშინვე მიხვდა, რომ ჩვენი ქვეყანა ყველაზე მთავარს, ფასულსა და მნიშვნელოვანს დაკარგავდა და მან, როგორც მაშინდელმა რექტორმა, თავისი ხელით გამოალო აუდიტორიის კარები და უნივერსიტეტის მაშინდელ სტუდენტებს სამშობლოს დაცვისაკენ მოუწოდა.

იმ წესდებამაც, რომელიც მან ქართული უნივერსიტეტისთვის შექმნა, უმთავრესი საფუძველი დამოუკიდებლობა და ავტონომია იყო, რადგან დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა ზუსტად იცოდა, რომ მხოლოდ თავისუფალი ადამიანი შეიძლება იყოს კარგი მეცნიერიც, კარგი პროფესიონალიც და კარგი მოქალაქეც. არსებობს სრულიად დამსახურებული და ობიექტური აზრი ივანე ჯავახიშვილის მიმართ, მაგრამ მე სუბიექტური დამოკიდებულება მაქვს და მგონია, რომ იგი ჩემი უახლოესი ნათესავიც იყო და როცა სადმე მის სევდიან ფოტოს გადავანყდები, ისე მევსება თვალეები ცრემლებით, როგორც საბრალო პაპაჩემის გახსენებისას...

ღირებულ ფილმის ავტორის შთაბოძების წყარო

მარა კოქონაშვილი, კინორეჟისორი:

— დაახლოებით 30 წლის წინ სატელევიზიო ფილმების სტუდიაში პირველი სატელევიზიო ფილმი „გზა“ გადავიღე, სადაც საქართველოს ისტორიის ძირითადი პერიოდებია თავმოყრილი. ჩემთვის, როგორც რეჟისორისთვის, დოკუმენტალისტიკა ერთ-ერთი საყვარელი სფეროა. ამ ფილმზე გატაცებით ვმუშაობდი და შემიძლია თამამად ვთქვა, რომ ივანე ჯავახიშვილის იმ ნაშრომებს რომ არ გავცნობდი, სადაც საქართველოს ისტორიის განვითარების ეტაპებია თავმოყრილი, შეუძლებელი იქნებოდა ღირებული ფილმის გადაღება. აღსანიშნავია, რომ, ძირითადად, ქართული ისტორიოგრაფია მეცნიერის ფუნდამენტურ ნაშრომებს ეყრდნობა.

გარდა ამისა, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლი რომ არა, იმ რთულ პერიოდში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ვერ დაარსდებოდა. დიდი ივანე ჩემთვის საოცარი პიროვნებაა. აღარაფერს ვიტყვი იმის შესახებ, რომ იგი ნიშნულზე გახლდათ ქართველი ადამიანის სისპეტაკისა, ინტელექტისა, თავაზიანობისა. ყველა ეს თვისება ამ ადამიანში უხვად იყო თავმოყრილი და მიუხედავად იმ ძნელდებლობისა და დიდი ბრძოლებისა, რომელიც მან სხვა მეცნიერებთან ერთად 20-იან, 30-იან წლებში გადაიტანა, ეს გზა ნათლად გაიარა. აქედან გამომდინარე, სრულიად ბუნებრივია, რომ სწორედ მისი სახელი ჰქვია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს.

ამდენ საქმეს დღეს ცალკეული ინსტიტუტებიც კი ვერ აკეთებენ

ლაშა ბაქრაძე, მწერალი:

— ივანე ჯავახიშვილი არის ქართული თანამედროვე ისტორიის ფუძემდებელი. იგი იყო ისტორიკოსი, რომელმაც ერთი ადამიანისთვის, მართლაც, წარმოუდგენელი სამეცნიერო მუშაობა გასწია. დღეს ცალკეული ინსტიტუტებიც ვერ აკეთებენ იმ საქმეს, რაც მაშინ ივანე ჯავახიშვილმა მარტომ შეძლო. ივანე ჯავახიშვილი ჩვენ შეიძლება უკრაინელ ისტორიკოსს მიხაილო პრუშევსკის შევადაროთ, რომელმაც, ფაქტობრივად, უკრაინის ისტორია შექმნა და რომელსაც საბჭოთა კავშირის რეჟიმი დევნიდა. ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლი განუმეორებელია საქართველოს ისტორიის სხვადასხვა მიმართულებით შესწავლაში. დღესაც, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ისტორიის კვლევისთვის საკმაოდ ბევრი წყარო გვაქვს, ვერ შევძლებდით საქართველოს ისტორიის ისე გაგებას, როგორც ამის საშუალება ივანე ჯავახიშვილმა მოგვცა.

მეთერთმეტე ადგილი მისთვის შეუფერებელია

ეკა სოფარია, უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული, ჟურნალისტი:

— პირველი ემოცია, რაც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ხსენებაზე მიჩნდება, ეს დიდი სიყვარულია, მერე სიამაყე, რომ ერთ დროს ამ ისტორიულ შენობაში საუკეთესო მეცნიერები მიკითხავდნენ ლექციებს. პირველი არხის ეთერით გადიოდა შემეცნებითი გადაცემა — „საქართველოს დიდი ათეული“, სადაც ივანე ჯავახიშვილი ბატონმა მიხეილ ქურდიანმა წარადგინა და წარადგინა საუკეთესოდ. მიხეილ ქურდიანმა ბრძანა, რომ ეს მისია საპატიოც იყო და იოლიც, ვინაიდან ივანე ჯავახიშვილის მთელი ბიოგრაფია ერთი დიდი ნიგნია ისტორიისა, რომლის ყოველ გვერდს დიდი ინტერესით კითხულობ. მართალია, ივანე ჯავახიშვილი ამ ათეულში ვერ მოხვდა მოსახლეობისგან შემოსული სატელევიზიო შეტყობინებების, ანუ ამ გზით კანდიდატებისთვის ხმის მიცემის პროცედურის მიხედ-

ვით, მაგრამ იმედია, ქართული საზოგადოება სათანადოდ დააფასებს ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლს ქართველი ერის წინაშე, თუ აქამდე არ ყავს ჯეროვანად დაფასებული. მეთერთმეტე ადგილი მისთვის შეუფერებელია...

მოამზადეს: თამარ მარუაშვილმა, ნატო ოზოლქაძემ და შურთხია ბაროშვილმა

უსილავი ქაფი დიდ მასწავლებელთან

ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძისა და კი შავადარაძის

ლუპასასკოპია, თსუ-ის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის მიმართულების III კურსის სტუდენტი:

— თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ისტორიოგრაფიის განვითარების პროცესში ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლი ფასდაუდებელია. ივანე ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძისა და კი შავადარაძის იგი უმნიშვნელოვანესი ნაშრომების ავტორი და ქართველი ერის ისტორიაში მოწინავე მეცნიერია. კარგად ვიცნობ ივანე ჯავახიშვილის 12 ტომეულს, 4 ტომეულს... მე-3 კურსზე ვარ და სამეცნიერო კონფერენციებში მონაწილეობისას მათზე მუშაობა მიწევდა. ივანე ჯავახიშვილის იუბილეს ეძღვნება სამეცნიერო კონფერენცია, ამასთან დაკავშირებით ვმუშაობ თემაზე — „გიორგი III და დემნა ბატონიშვილის დაპირისპირების სამართლებრივი საკითხები“, რისთვისაც ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებსაც ვიყენებ. მისი შრომები პრაქტიკულად მნიშვნელოვანია ყველა სპეციალისტის სტუდენტისთვის. ისინი ეკონომისტებისთვის, ენათმეცნიერებისთვის, იურისტებისთვის შეიძლება სამაგიდო წიგნებადაც კი ჩაითვალოს. მე, როგორც ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის მიმართულების სტუდენტი ხშირად ვფიქრობ, თუ როგორ შეძლო ერთმა ადამიანმა ამდენი კვლევის განხორციელება.

ივანე ჯავახიშვილი ჩართული გახლდათ წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მუშაობის პროცესშიც და სხვა მეტი რომ არაფერი გაეკეთებინა, ესეც დიდი დამსახურება იქნებოდა ქართველი ერის წინაშე.

კომუნისტურ მთავრობას არ აწყობდა ასეთი ავტორიტეტის მქონე ადამიანი

გიორგი გვახაშვილი, თსუ-ის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის მიმართულების III კურსის სტუდენტი:

— ივანე ჯავახიშვილი პეტერბურგში ყოფნისას, 1917 წელს, მოიწვია ქართველი მეცნიერები — ექვთიმე თაყაიშვილი, აკაკი შანიძე, დიმიტრი უზნაძე და მათ ერთად გადაწყვიტეს, რომ სასწრაფოდ დაეარსებინათ საქართველოში პირველი ქართული უნივერსიტეტი. ივანე ჯავახიშვილის ინიციატივით კი პირველ რექტორად პეტრე მელიქიშვილი დაინიშნა. სწორედ ამას ივანე ჯავახიშვილის გენიალურობაც, რომ იგი არ იყო ამბიციური პიროვნება, ის თავმდაბალი და, ამავე დროს, თავისი ქვეყნის დიდი პატრიოტი იყო. მოგვიანებით სწორედ ამ მიზეზით გააძევეს იგი უნივერსიტეტიდან, კომუნისტურ მთავრობას არ აწყობდა ასეთი ავტორიტეტის მქონე ადამიანის უმაღლეს სასწავლებელში მოღვაწეობა. იგი ხომ სტუდენტებს ქვეყნის სიყვარულს უწერდა... 1921 წელს, როდესაც საბჭოთა საოკუპაციო ჯარები საქართველოში შემოდიოდნენ, მისი სტუდენტები მარო მაცაფელი და სხვები ქართველი გვარდიელების გვერდით იბრძოდნენ ოკუპანტების წინააღმდეგ.

ივანე ჯავახიშვილის თითქმის ყველა ნაშრომს ვიცნობ. სამეცნიერო კონფერენციებისთვის თემებზე მუშაობისას მუდმივად ვიყენებ მის წიგნებს. მაგალითად, თემის — „სახელმწიფოებრივი და სოციალური სტრუქტურა ანტიკურ ხანაში“ დამუშავებისას ვხელმძღვანელობდი ივანე ჯავახიშვილის წიგნებით: „ქართული ერის ისტორია“ და „ქართული სამართლის ძეგლები“.

იგი მაინც ახერხებდა ქვეყანაში ეროვნული იდეოლოგიის გატარებას

გიორგი გვახაშვილი, თსუ-ის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის მიმართულების III კურსის სტუდენტი:

— ივანე ჯავახიშვილი ბუმბერაზი ადამიანი იყო. მან საქართველოს ისტორიის კვლევისას არა ერთი საინტერესო მოსაზრება წამოაყენა, ბიძგი მისცა ქართველი ერის ისტორიის კვლევის განვითარებას. ქართველი ისტორიკოსები მისი ნაშრომებით საზრდოობენ. ივანე ჯავახიშვილი შეუფასებელი ცნობები დატოვა ქართველების წინაპრების ქსქების, დიახვების, კოლხების წარმოშობასთან დაკავშირებით. შეიძლება ითქვას, რომ მან მისცა ერთიანი, ჩამოყალიბებული წერილობითი სახე საქართველოს ისტორიას. ივანე ჯავახიშვილი ჩართული იყო საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებშიც. ნიუელი არმიის შემოსვლის შემდეგ მან არა ერთი გაფრთხილება მიიღო, რომ თუ კომუნისტური პარტიის წინააღმდეგ წავიდოდა, მისი ლიკვიდაცია განხორციელდებოდა. მუქარის მიუხედავად, ივანე ჯავახიშვილი მაინც ახერხებდა ქვეყანაში ეროვნული იდეოლოგიის გატარებას.

71-ე სტუდენტური სამეცნიერო კონფერენციისთვის ქსქების საკითხზე ვაპირებ თემის დამუშავებას. ქსქები ახლანდელი თურქეთის ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ ძვ.წ.დ. XIV-XII საუკუნეებში და არსებობს მოსაზრება, რომ ქართველების წინაპრები არიან. ქსქები ივანე ჯავახიშვილსაც ჰყავს მოხსენებული, თუმცა იგი ნეიტრალურ პოზიციას იკავებს და ბოლომდე არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას. დიდი ივანეს პოზიციას და ცნობებს ჩემს ნაშრომში აუცილებლად გამოვიყენებ.

პროფესორის არჩევა მისმა ნიბნებმა გადაამწყვეტინა

სოფიო ქადაგიშვილი, თსუ-ის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ძველი და შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის მიმართულების მაგისტრატურის II კურსის სტუდენტი:

— ივანე ჯავახიშვილის როლი ქართველი ერის წინაშე მართლაც განუზომელია. მისი ღვაწლის ცოდნა აუცილებელია ნებისმიერი ქართველი ადამიანისთვის, რადგან ბატონი ივანე გახლდათ არა მხოლოდ ისტორიკოსი, არამედ დიდი პატრიოტი, პიროვნება, საზოგადო მოღვაწე, რომელმაც განუზომელი წვლილი შეიტანა ქართველი ერის ისტორიული აზროვნების განვითარებისა და ეროვნული თვითშეგნების ამაღლების პროცესში. რა თქმა უნდა, დღეს მისი რამდენიმე მოსაზრება საქართველოს ისტორიის საკითხებში უკვე გადაფასებულია, მაგრამ ისტორიკოსების მოვალეობაც ხომ, სწორედ, ამ დარგის განვითარებაზე ზრუნვაა, ამიტომ ეს ბუნებრივია. ივანე ჯავახიშვილი მხოლოდ ისტორიკოსებისთვის არ არის გამორჩეული პიროვნება, მისი შრომები მნიშვნელოვანია მეცნიერების სხვადასხვა დარგების წარმომადგენლებისთვისაც. საქართველოს ისტორიის მიმართ ინტერესი მაშინ გამიღრმავდა, როდესაც მისი წიგნები წავიკითხე. ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებმა დიდი გავლენა იქონია ჩემს შეხედულებებზე და გადაწყვიტე, მესწავლა ისტორიის მიმართულებაზე. განსაკუთრებით შუა საუკუნეების ისტორიით დაინტერესდი და, შესაბამისად, ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომებსაც ხშირად ვიყენებ.

მოამზადეს: ნატო ოპოლასკი და შურაბა ბანიპარაშვილი

მიმართვა

გადასასვლელი სტუდენტების წერილი თუ დაგეგმილი საფანგო?

მეჩვიდმეტე გვერდიდან

აი, პატივიც პროფესორო, ვინა ვართ და რათ ვიტანჯებით ტყუილ-უბრალოთ, გვიშველეთ, ვინც ჯერ ცოცხალნი ვართ, პირში სულელები შეგვრჩა, ვგავართ ნამდვილ აკლდამიდან ამოღებულ ჩონჩხებს, გეხვეწებით, გემუდარებით შეგვიბრალეთ. ჩვენ ერთი მუჭა მტვერი ვართ სტალინის ფეხისა, კვადებით, ჩვენი თვალით ვხედავთ ხმალი ამოღებულ სიკვდილის არჩილს, შიმშილმა, წყურვილმა (ნეტა ერთხელ კიდევ დაგვალევიან ჩვენი სამშობლოს დიდი მდინარის მღვრიე მტკვრის წყალი, ერთხელ მაძლირსად გაგვადლო ჩვენი ქართული პური, ერთხელ გავაგვინოს ჩვენი სამშობლოს ჰაერი), სიცვიემ, 45 გრადუსი ყინვებია, ჩვენ კი ტიტვლები ვართ თითქმის აღარც ცხვირპირი შეგვრჩა, აღარც ხელ-ფეხი, მთელი სხეული,

ეს დაძაბუნებული ჩვენი ლეში, მოძრულია, ჭკვა-გონება დაგვეწლუნება, წერა-კითხვა დაგვაყინვდა, წიგნის ასოები რა ფერისაა აღარ ვიცით, სულიერათ დაცემული ვართ არავითარი მინერ-მონერის ნებას არ გვაძლევენ ჩვენიანებთან, არც იმათ იციან სადა ვართ და არც ჩვენ ვიცით მათი მდგომარეობა, აგერ წელიწადი, 2 წელიწადი უსრულდება ზოგს და ამ ხნის განმავლობაში მოწყვეტილი ვართ მათგან, რა არი ეს, ჩვენ ვერ წარმოვიდგენთ, რომ ეს ყველაფერი იცოცხალი დიდმა სტალინმა და არაფერი ზომები არ მიიღოს ასეთ არა ნორმალურ და ბარბაროსულ მდგომარეობის გამოსასწორებლათ, არ გვეჯერა არა და არა. დიდი სტალინი, პირველყოფისა ხომ ადამიანია, იმასაც აქვს გული, ჰუმანური გრძობები, ისიც მშობელია და ადვილათ მიხვდება ყველაფერს. რაც ადამიანი დიდია, ბუმბერაზი, მით უფრო ლმობიერი ხდება და

კეთილშობილი. პატ. ივანე, ჩვენ უნივერსიტეტში არ ყოფილა არავითარი ფაშისტული ორგანიზაცია, ჩვენ არ ვიცით და არც გვსმენია ასეთი რამ, ჩვენ დაგვაპატიმრეს 1938 წლის იანვარ-თებერვალში და რა დიდი იყო ჩვენი განცვიფრება, როცა შინსახკომში აუტანელი ინკვიზიციური წამების შემდეგ წინადადება მოგვცეს ხელი მოგვენერა განაჩენზე, რის შემდეგ გადმოგვასახლეს აქეთ. იტყვიან თუ რათ მოვანერეთ, მართალია დიდი პროფესორო, არ უნდა მოგვენერა, მაგრამ ჯერ ერთი იმ წამებას ათასჯერ გვერჩია, მერე ჩვენ ხომ ჯერ გაუფორმებელი ადამიანები ვიყავით, ბავშვები (ძველი დროის 30-35 წლ. კაცები ხომ არ ვიყავით). ცუდი არასოდეს გვენახა მუდამ ვცხოვრობდით დიდი სტალინის და ბერის გამთბარი მზრუნველობის ქვეშ. ესლა კი როცა ასეთი სიმწარე ვიგრძენით,

უნდა გამოვტყდეთ — შევშინდით, აკანკალდით, ავცახცახდით და ჩვენც ჩვენდაუნებურათ რაზე მოვანერეთ ხელი, არ გვახსოვს. ტროიკამ 10-10 წლით გადმოგვასახლა აქეთ, რატომ, რისთვის, დღესაც არ ვიცით, ვფიცავთ ჩვენ ახალგაზრდობას, ვფიცავთ დიდი სტალინის უმანკო სახელს, ვფიცავთ მის დედის საფლავს, რომ ჩვენ 100% ალელმართალი ვართ, ყველანი სწავლის ფრიადოსნები ვიყავით, წესიერი კომკავშირლები, საზოგადო მოღვაწეები და სწორედ მტერმაც ჩვენ გამოგვარჩია ბრინჯივით. გვიშველეთ, გკოცნით ხელებზე ჩვენო მამა, გააკეთეთ ისტორიული დიდი საქმე და გვიხსენით ახალგაზრდები სიკვდილისაგან. ტაშკ. მხარეს გადასახ. სტუდ.“

მასალა მოგვანოდა ისტორიკოსმა ზურაბ ბანიპარაშვილმა

ლეიჯის კითხვისას დასრულებული სიცოცხლე

ივანე ჯავახიშვილის უყვარდა ხალხური — „კაი ყმა ლაშქარს მაჰკვდებო... მას ლეიჯის კითხვისას გაუსკდა გული. უკანასკნელი სიტყვა, რასაც სული ამოაყოლა, იყო — „თათარი“. ეს იყო 1940 წლის 18 ნოემბერი.

ერთხელ პეტერბურგიდან ივანე ჯავახიშვილის წერილი გაუგზავნია მეუღლისთვის, სადაც ნაამბობი იყო, რომ ივანე დასრულებია ერთ ლექციას, რომლის კითხვისას პროფესორი იქვე უეცრად გარდაცვლილა. ამ სურათით შთაგონებული ინერებოდა: უბედნიერესი კაცი ყოფილა, თავისი საყვარელი საქმის შესრულებისას გარდაიცვალაო. ბედნიერი იქნება ის, ვისაც ბედად ასეთი სიკვდილი უწერიან... გავიდა წლები და ივანე ჯავახიშვილის სწორედ ამგვარი სიკვდილი არგუნა ბედმა — მოკვდა ლამაზად, მისი მონაფეხების ხელებზე გადასვენებული...

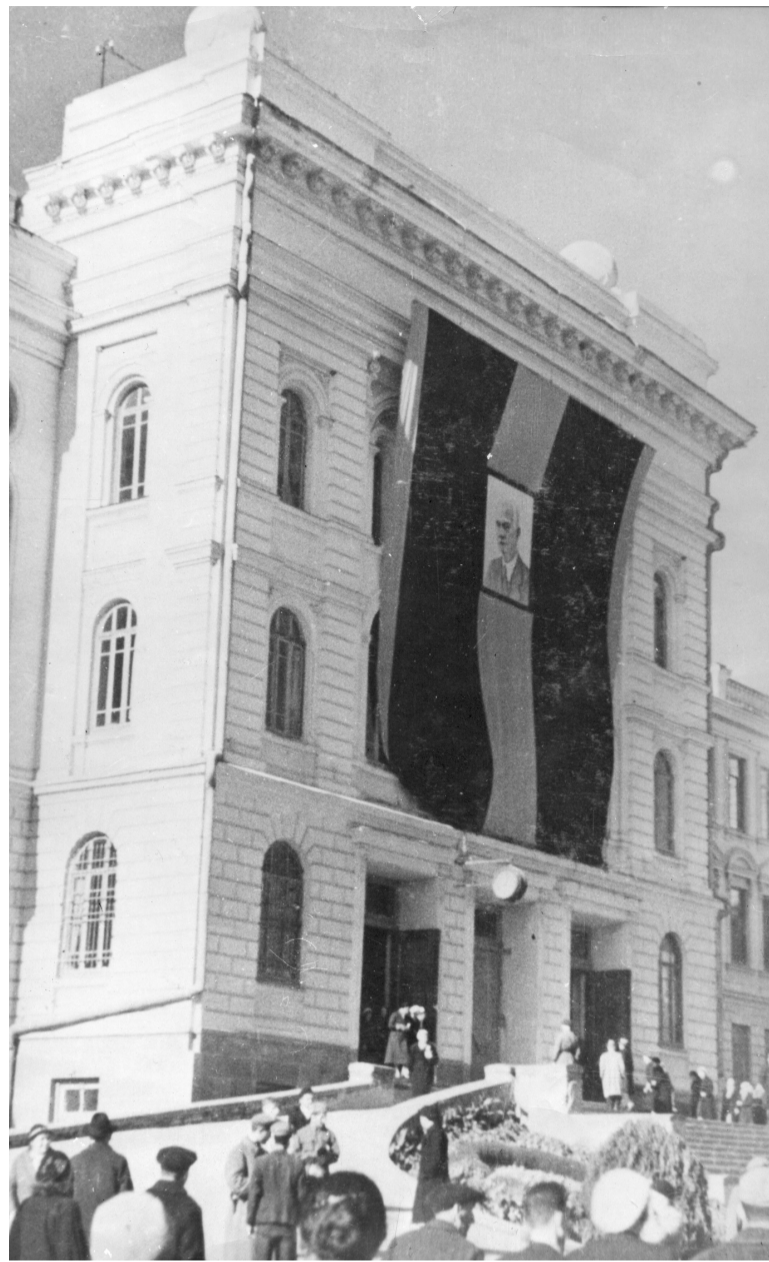
უნივერსიტეტის თანამშრომელი გიორგი კვიციანიშვილი პირადად შეესწრო ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალების ფაქტს, რასაც თავის მოგონებაში საკმაოდ ემოციურად აღწერს:

„18 ნოემბერს, ორშაბათს, საღამოს 8 საათზე ხელოვნების მუშაკთა სახლში დანიშნული იყო აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის ლექცია შემდეგ თემაზე: „ქართული ფილოლოგიისა და ძველი მხატვრული მწერლობის ისტორიის ამოცანები“. ივანის აქეთ ბატონი ივანე მე არ მენახა და გადავწყვიტე მოხსენებაზე წასვლა. თანაც გულში იმედი მიღვივდებოდა, მოხსენების პირველ ნაწილს რომ გაათავებდა, პირადად ვნახავდი და ვისაუბრებდი, როგორც ჩვეული ვიყავი ამას. იმ საღამოს ჩემთან მოვიდა ჩვენი ასპირანტი ნ. ნიკოლაიშვილი და ორივენი ერთად წავედით მოხსენებაზე. კიბეზე რომ ავიდოდით, შემოგვიერთდა ლექტორი გიორგი ჭუმბურიძე და ერთად შევედით დარბაზში. 8 საათს 15 წუთი უკლდა, დარბაზი კი ცარიელი იყო: საზოგადოება დაგვიანებით იყრიდა თავს, ვინაიდან საქმის დღე იყო და ბევრნი საღამოს სამსახურით იყვნენ დაკავებული. მე და გიორგი ჭუმბურიძე პირველ რიგში დავსხედით, რომ უფრო გულმოდგინედ მოგვესმინა მოხსენება. მალე გამოჩნდნენ ჩვენი უნივერსიტეტის პროფესორები: აკაკი შანიძე, არნოლდ ჩიქობავა, ვარლამ თოფურია, გოგი (გიორგი ვასილის ძე) ნერეთელი და მათაც პირველ რიგში დაიკავეს ადგილები. აგერ ელექტრონის ზარმა დაიწკრილა და ხალხიც დალაგდა, დაჩუმდა. ცხრის 20 წუთი იყო, როდესაც გვერდითა ოთახის კარი გაიღო და გამოჩნდა ბატონი ივანე, რომელიც წელის ნაბიჯით, პორტფელით ხელში, შუა „შტატსკურ“ ტანისამოსში გამოწყობილი, გაემართა მაგიდისაკენ (მაგიდა იდგა სცენის შუაგულზე ტრიბუნის მაგივრად). საზოგადოება მქუხარე ტაშის ცემით შეხვდა და, სანამ ბატონი ივანე არ დაბრუნდა სკამზე და საზოგადოებას დინჯად თავი არ დაუხარა მაგიდის ნიშნად, ტაშის ცემა არ შეწყვეტილა. მას შემოჰყვა ახალგაზრდა მეცნიერი ვლადიმერ მაჭავარიანი და ორთავემ დაიკავეს ადგილი მაგიდასთან.

და ძირს და პირველ რიგში დაჯდა კედელთან. ბატონმა ივანემ გახსნა თავისი პორტფელი, ამოიღო სამაგიდო კალენდრის მსგავსი პატარა ფორმატის ნაწერები, იდაყვებით დაეყრდნო მაგიდას, დაუწყო ხელებს სრესა, თავი მაღლა ასწია, თვალი გადაავლო კრებას და დაიწყო ლაპარაკი. თითქოს ახლაც მესმის ყურში მისი დინჯი საუბარი, მისი ხმის სასიამოვნო ტემბრი, მჭიდროდ დალაგებული წინადადებები... არსად ზედმეტი სიტყვა, აზრის თავისუფლად გამლა ტკბილი ქართული ენით, — ყველაფერი ეს მომხიბლავი იყო, მომაჯადოებელი. მხოლოდ ბატონ ივანეს შეეძლო მეცნიერული ლექციითა და შესანიშნავი ქართულით დეტკბო სერიოზული ქართველი საზოგადოება ისე, რომ ყველა სულგანაბული უსმენდა.

ბატონი ივანე გადაშლის თავის ხელნაწერს და კითხულობს ციტატას „ამირან-დარეჯანიანიდან“, სადაც ნახმარია სიტყვა თათარი. ციტატის ნაკითხვის შემდეგ ბატონი ივანე აპირებს რაღაც წინადადების თქმას: „ამგვარად, თა...“ ამ დროს აღმოხდა საზარელი ხმა — „ოოოო“ — ჯერ მარცხნივ გადააქანა თავი და თავლები გადაატრიალა, მერე მარჯვენა ხელი მიაშველა თავს, ახლა მარჯვნივ გადააქანა თავი, დასლო ხელისგულზე იდაყვზე დაყრდნობით, კისერი მოექცა და თავლები დახუჭა და ის იყო სკამიდან უნდა გადავარდნილიყო, მაგრამ ამ დროს მივარდნენ ა. შანიძე, მაჭავარიანი და სხვები, აიყვანეს სკამიდან, მაგრამ ფეხზე უკვე ველარ დგებოდა, ფეხები მოწყვეტილი ჰქონდა... მაშინ მოხვიეს ხელები ფეხებსა და ტანზე და გადაიყვანეს დასასვენებელ ოთახში, გვერდით.

მთელი დარბაზი ერთბაშად წამოიშალა, წამოცვივდნენ სცენისაკენ. სახეზე ყველას გაკვირვება და შიში ეტყობოდა. დაიძახეს: „ექიმი, ექიმი, ვინ ხართ აქ ექიმი?“ დარბაზში აღმოჩნდა ერთი მოხუცებული ექიმი კალანდარიშვილი, გამოიწვიეს ტელეფონით სასწრაფო-დახმარება. ავადმყოფი დაანვინეს მაგიდაზე და დაუწყეს ხელებისა და ფეხების სრესა, ზელა. დარბაზში ხალხს ჰგონია, რომ მეცნიერს გული წაუვიდა და მალე მობრუნდება. ბატონ ივანეს გული სუსტი ჰქონდა და ამავდროს 1 საათი და

ერთხელ პეტერბურგიდან ივანე ჯავახიშვილს წერილი გაუგზავნია მეუღლისთვის, სადაც ნაამბობი იყო, რომ ივანე დასრულებია ერთ ლექციას, რომლის კითხვისას პროფესორი იქვე უეცრად გარდაცვლილა. ამ სურათით შთაგონებული ინერებოდა: უბედნიერესი კაცი ყოფილა, თავისი საყვარელი საქმის შესრულებისას გარდაიცვალაო. ბედნიერი იქნება ის, ვისაც ბედად ასეთი სიკვდილი უწერიან... გავიდა წლები და ივანე ჯავახიშვილს სწორედ ამგვარი სიკვდილი არგუნა ბედმა — მოკვდა ლამაზად, მისი მონაფეხების ხელებზე გადასვენებული...

მოჰკიდეს ხელი და გამოიყვანეს დარბაზში, შემოეხვივნენ გოგი ნერეთელი და სხვები, ამშვიდებდნენ: „დამშვიდდი, სათნოების დამ რა იცის, მოუცადოთ ქაფურის მოქმედებას, ექიმები მოვლენ კიდევ“. მთელი დარბაზი შეშფოთებულია, ნერვებდაჭიმული, ყველას შიშის გამომეტყველება აქვს სახეზე, ზოგი ცრემლს ვერ იკავებს.

ამასობაში გავიდა 15 წუთი. გამოვიდა გიორგი ჭუმბურიძე, შემოვხვიეთ: „აბა რას იტყვი?“ ექიმები ამბობენ — უნუგემო მდგომარეობააო, გვამი ცვივდება, — ძლივს თქვა ყელში სისხლმომჯენილმა და თვალცრემლიანმა გიორგომ. შემდეგ გამოვიდნენ აკაკი შანიძე, პავლე ინგოროყვა: „გათავდა!“

ძნელია იმის წარმოდგენა, თუ როგორ იმოქმედა ამ გულშემზარავმა სიტყვებმა საზოგადოებაზე: ზოგი აქვითინდა მწარედ, განსაკუთრებით ქალები. ზოგს სახე გაჰშეშებოდა და თვალები მიეშტერებინა იმ ოთახისაკენ, სადაც მეცნიერის გვამი ესვენა. ზოგი სიმწარით ხელებს იმტრევდა, ზოგი გახევებული იდგა, ზოგი თავჩაქინდრული და წელმონყვეტილი სკამზე იჯდა და მალა ახედვა, სინათლის დანახვა არ უნდოდა. რამდენიმე წუთის ასეთ მდგომარეობაში იყო ხალხი. ამავ დროს მეცნიერი გვამს სასწრაფოდახმარება მოსავდა და ნასასვენებლად ამზადებდა.

დარბაზის კარებთან ხალხი ამოდრავდა, შემოვიდა 2 ვაჟი, ისინი

ჩქარი ნაბიჯით წავიდნენ განსვენებულის ოთახისაკენ. „ბატონი ივანეს ვაჟები არიან“, — გაისმა დარბაზში და ამას მოჰყვა ხალხის მწარე ქვითინი. შვილები ჩაეკონენ მამის გვამს, ტიროდნენ გულამოსკენილი, ძლივს მოაშორეს გვამს. „ბატონი ივანეს მეუღლე ხომ არ მოსულა?“ — კითხულობენ დარბაზში. „არ შეუტყობინებიათ, ეშინიათ, უეცრად გული არ გაუსკდესო“, — ისმის პასუხი. „კი, მაგრამ, გვამი ხომ სახლში უნდა წაასვენონ?“ „არა, ამაღამ გვამს სამკურნალო კომბინატში წაიღებენ და, იქ უნდა გაკვეთონ“... „ეჰ, რა მეცნიერი მოგვიკვდა!!!“ „ლამაზი სიკვდილი სანატრელია“, — ვთქვი მე. „ან აქამდე როგორ გასძლო — ნაწლავების დაავადების გამო 15 წელიწადია მანვისა და სუხარის მეტი პირში არაფერი ჩასვლია. მერმე კიდევ ეგ დალოცვილი სულ მუშაობდა. წუთით არ დაუსვენია“, — თქვა ერთმა... ვერ მოვუარეთ ჩვენ ვართ დამნაშავე: რამდენჯერ სხდომა და შეხვედრა იქნებოდა, უსათუოდ მისთვის უნდა დაგვეძახნა. კაცი ილღებოდა ამ შეკრებებზე, სუსტდებოდა... „გულში აქ, ამ დარბაზში ახალგაზრდა მეცნიერი გაბუნია პანაშვიდზე რამდენიმე საათი ფეხზე იდგა, მერე მიცვალებულს გაჰყვა, უთუოდ გაცივდა, ამბობენ, დღეს დღითი შეუძლოდ იყოო, მაგრამ, რადგანაც გაზეთებში, უკვე გამოეცხადებინათ დღევანდელი მოხსენება, ამიტომ უკან ვეღარ

დაიხია და კიდევაც შესწირა მოვალეობას თავი“, — თქვა ვილაცამ. „სხვას თავი დავანებოთ, გულდასუსტებულმა ადამიანმა საათი და 15 წუთი განუწყვეტილად ილაპარაკა, საათებზე ხომ ვიყურებოდი? რომ შესრულდა 40 წუთი, რატომ არ მოაგონეთ, შეენწყვიტა ლაპარაკი, დაესვენა 10-15 წუთი მაინც, მაშინ, შეიძლება, ეს უბედურება არც მომხდარიყო, გული დაისვენებდა“, — თქვა ერთმა. „გვერდში არავინ უჯდა და ჩვენ კი ვერ გავებდით“, — იყო პასუხი. ამ დროს დარბაზში გაისმა ხმები: „მთავრობის წევრები მოვიდნენ, ფილიპე მახარაძე მოვიდა!“ ხალხმა მიაშურა დასასვენებელ ოთახს: განსვენებულის გვამში უკვე საკაცზე იყო თავის ტანისამოსში, ხელებდამწყვედი გულზე. ფილიპე დასწერებოდა გვამს, მას უყვებოდა ამბავს აკაკი შანიძე, უკვე აპირებდნენ საკაცის აწევას, რომ ამ დროს კიდევ მივარდა მამას ერთ-ერთი ვაჟი, ჩაეკონა მკერდში და ყრუდ ქვითინებდა რამდენიმე წამს. შემდეგ გვამს გადააფარეს შავი სუდარა, ასწიეს და ნელ-ნელა ჩამოასვენეს კიბეზე, გაიტანეს და შეასვენეს სასწრაფოდახმარების ეტლში. იქნებოდა 11-ის ნახევარი; ქუჩა მთლად გავსილიყო ხალხით, ზოგნი, ახლად მოსულნი, კითხულობდნენ — ვინ მოკვდაო და, როდესაც გაიგებდნენ, ვინც გარდაიცვალა, გაკვირვებასა და მწუხარებას გამოთქვამდნენ.

აგერ დაიძრა ეტლი და ჩვენი მეცნიერის გვამი წაიღეს სამკურნალო კომბინატში. ხალხი ნელ-ნელა დაიშალა, ვბრუნდებოდით სახლებში თავჩალუნული და ნელ-მონყვეტილი“.

გიორგი კვიციანიშვილის ეს მოგონება დაბეჭდილია ჟურნალში „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1986 წ.

ივანე ჯავახიშვილის უკანასკნელ ლექციას ესწრებოდა აკაკი შანიძის 14 წლის ქალიშვილი მზექალა შანიძე (ამჟამად უკვე ცნობილი პროფესორი), რომელიც მამამ წაიყვანა ლექციის მოსასმენად.

„იმ საბედისწერო დღეს ჩემი თვალით ვნახე, როგორ წამოიქცა კაცი...“ — გვითხრა მზექალა შანიძემ და გაიხსენა: „ივანე ჯავახიშვილის დაკრძალვაზე მამაჩემმა წარმოთქვა სიტყვა, რომელიც ასეთი რამ აღნიშნა: ახლა უნდა ვთქვა ის, რაც მის სიცოცხლეში ვერასოდეს გავხედეთ. იგულისხმებოდა ივანე ჯავახიშვილის ხასიათი და თავმდაბლობა. ბატონ ივანეს არ უყვარდა მის სიდიდზე საუბარი და არასოდეს იგუებდა პირში შექებას. მამაჩემმაც კი მხოლოდ მაშინ გაბედა ამაზე საუბარი, როცა მის საუფლავთან იდგა და ასე მიმართა მას: „დიდი ივანე!“ იგი არ იყო ჩვეულებრივი კაცი. მეცნიერიც ბევრია და ორგანიზატორიც, მაგრამ ეს შინაგანი ძალა, მიზანდასახულობა, უაღრესი თავმდაბლობა, საქმისადმი ურყევი ერთგულება, ერთ კაცში თავმოყრილი, ხშირად არ გვხვდება. ამით იყო ის ყველასაგან გამორჩეული“.

„ან აქამდე როგორ გასძლო — ნაწლავების დაავადების გამო 15 წელიწადია მანვისა და სუხარის მეტი პირში არაფერი ჩასვლია. მერმე კიდევ ეგ დალოცვილი სულ მუშაობდა. წუთით არ დაუსვენია“, — თქვა ერთმა... ვერ მოვუარეთ ჩვენ ვართ დამნაშავე: რამდენჯერ სხდომა და შეხვედრა იქნებოდა, უსათუოდ მისთვის უნდა დაგვეძახნა.

როდესაც ბატონ ივანეს შეხვედრე, შემეშინდა; თითქოს კაცი კი არა, მარმარილოს ძეგლი შემოვიდა: გაფითრებული უმოდროო სახე, ვერცხლივით თეთრი თმა, უღვაძეები, წარბები, გაქვავებული მზერა, გამხდარი სხეული.

თავი ვერ შევიკავე და გიორგი ჭუმბურიძეს ვუთხარი: შეხედე, კაცი, მარმარილოს ქანდაკებას არა ჰგავს-მეთქი? გიორგი დამემოწმა. მაშინვე თავში გამიელვა აზრმა — ამ კაცის დღეები დათვლილია-მეთქი... თურმე წუ იტყვიო, საათები ყოფილა დათვლილი.

ვ. მაჭავარიანიმა გახსნა კრება. გამოაცხადა მოხსენების საგანი და თვითონ აღარ გაჩერდა იქ, ჩამოვი-

15 წუთი დაუსვენებლად ლაპარაკობდა. ავადმყოფთან შესვლისა გვერდებზე, რომ სიჩუმე არ დაირღვეს, ყოველ გამოსულს ოთახიდან ვეკითხებო: „როგორაა საქმე?“ — „ჯერ ვერ მოვიდა გონს“, — ისმის პასუხი. აგერ სასწრაფოდახმარებაც მოვიდა, ახლა ქაფურს შეუშაპუნებენო. ხალხი მოუთმენლობას იჩენს, ყოველწუთი საუკუნედ გვეჩვენება, გვინდა საუბგემო ამბავი გავიგოთ.

გაუკეთეს ქაფური, სხეულმა ქაფური არ მიიღო და... სათნოების დას წამოსცდა — მკვდარია! იქვე იდგა ბატონი ივანეს ქალიშვილი ნათელა. გაიგონა თუ არა ეს საშინელი სიტყვა, შეჰქმნა კვილი.

იუბილეს აღნიშვნით ჩვენ ვიტყვით ახალს

ინტერვიუ თსუ-ის რექტორთან ალექსანდრე კვიციანიძესთან

— როგორ შეაფასებთ პირველი ქართული უნივერსიტეტის დაარსების მნიშვნელობას და, ამ მხრივ, ივანე ჯავახიშვილის ღვაწლს?

— 1918-1921 წლები საქართველოსთვის ყველაზე პროდუქტიული წლები იყო, რადგან ქვეყანამ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და პირველი ქართული უნივერსიტეტი გაიხსნა. ეს იყო ერთ-ერთი ყველაზე პროგრესული ნაბიჯი, რომელიც საქართველომ მაშინ გადადგა. იმ წლებში საქართველო ყალიბდებოდა, როგორც თანამედროვე ევროპული ტიპის ქვეყანა. გარდა იმისა, რომ მაშინ აირჩიეს მთავრობა და ხელისუფლება, შეიქმნა სახელმწიფო ინსტიტუტებიც, როგორიცაა ჯარი, პოლიცია, სამთავრობო სტრუქტურები და რაც მთავარია, უნივერსიტეტი. უნივერსიტეტის გახსნა დემოკრატია და ვითარდობის მოხსენიების დღეს, 8 თებერვალს, რაც, თავისთავად, სიმბოლოა, რადგანაც ქვეყნის ერთიანობა, ძლიერება და უნივერსიტეტი ერთ სიმბოლოს წარმოადგენს.

1918 წლის შემდეგ საქართველოში განვითარებული ყველა მნიშვნელოვანი მოვლენის ეპიცენტრი უნივერსიტეტში იყო, იქნებოდა ეს პოლიტიკური მოვლენები, დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლა, მეცნიერების განვითარება თუ სხვა რამ. გადაჭარბებული არ იქნება თუ ვიტყვი, რომ თითქმის ყველა უმაღლესი სასწავლებელი, რომელიც დღეს საქართველოში წარმატებით ფუნქციონირებს, უნივერსიტეტიდან წარმოიშვა. უნივერსიტეტმა მისცა დასაბამი მედიცინის, ტექნიკური დარგების და უამრავი სხვა მეცნიერების განვითარებას, რომლებმაც დღეს ვამყავთ. ჩვენ მართლაც გვყავს უდიდესი მეცნიერები, თუნდაც ზუსტ მეცნიერებებში, რომელთა განვითარებას სწორედ უნივერსიტეტმა მისცა დასაბამი. უნივერსიტეტმა

უზარმაზარი როლი ითამაშა საქართველოს განვითარებაში და ახლაც აგრძელებს ამ ტრადიციას.

რაც შეეხება ივანე ჯავახიშვილს, გარდა იმისა, რომ ლომის წილი შეიტანა უნივერსიტეტის დაარსების საქმეში, იგი აქ ასწავლიდა, იყო უდიდესი მეცნიერი, სხვადასხვა მეცნიერების დარგების დამფუძნებელი, ბრწყინვალე ორატორი და საუკეთესო პიროვნება. ეს ბევრი ადამიანის და, მათ შორის, ბაბუაჩემის (შოთა მესხია) მოგონებებიდანაც ვიცი. ივანე ჯავახიშვილი იყო ბრწყინვალე წარმომადგენელი ქართული ინტელიგენციისა, ქართული მეცნიერებისა. იგი საინტერესო და მნიშვნელოვანი ფიგურაა საქართველოს ისტორიაში.

— თსუ ივანე ჯავახიშვილის 135 წლის იუბილეს აღნიშვნის ორგანიზატორი და ინიციატორია. იგეგმება ივანე ჯავახიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო თუ სტუდენტური კონფერენციების სხვადასხვა ღონისძიებების გამართვა. რას იტყვის ახალს უნივერსიტეტი ამ იუბილეს აღნიშვნით?

— საიუბილეო მზადებაში ჩვენ ძალიან ბევრი, საინტერესო და ახალი ნიუანსი აღმოვაჩინეთ. გვაქვს დოკუმენტური მასალა, რომელიც ფილმის სახით კეთდება. ახალი იქნება ის, რომ სააშკარაოზე გამოვიტანთ აქამდე უცნობ ინფორმაციას, რათქმა უნდა, კარგი კუთხით. გაიხსნა შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, სადაც უამრავი მასალაა, რასაც საზოგადოებაც იხილავს. ეს საარქივო მასალა უნივერსიტეტის დაარსების დღისადმი მიძღვნილ ღონისძიებაზეც იყო გამოფენილი. იგი წარმოაჩენს უნივერსიტეტის, ქართული მეცნიერების, ქართველი ინტელიგენციის წინააღმდეგ მართულ საშინელ კამპანიას. იმედია, ბევრ

ისეთ სიახლეს გავიგებთ, რაც ჩვენი საზოგადოებისთვის აქამდე ცნობილი არ გახლდათ.

— თქვენ ივანე ჯავახიშვილის ასპირანტის, ცნობილი მეცნიერის შოთა მესხიას შთამომავალი ბრძანდებით. თუ გსმენიათ მისგან რაიმე ივანე ჯავახიშვილზე?

— ბაბუას არ მოვსწრებოვარ. უფრო სწორად, სანამ ის ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, ძალიან პატარა ვიყავი და ივანე ჯავახიშვილის შესახებ მხოლოდ ბებიასგან და დედასგან ვაღმოცემო ვიცი. სახლში ბევრი წიგნი გვაქვს ბატონი ივანეს მიერ ნაჩუქარი. ბაბუას კაბინეტში ივანე ჯავახიშვილის უზარმაზარი პორტრეტი ჰქონდა. ბაბუა უთავყვანებოდა ამ კაცს, არა მხოლოდ როგორც უნივერსიტეტის დამაარსებელს, არამედ, როგორც დიდ მეცნიერს, საინტერესო და კეთილშობილ ადამიანს.

— როგორ შეაფასებთ ივანე ჯავახიშვილს, როგორც უნივერსიტეტის რექტორს?

— ის ფაქტი, რომ უნივერსიტეტი ატარებს ივანე ჯავახიშვილის სახელს, თავისთავად მიუთითებს იმაზე, თუ რამხელა კვალი დატოვა ამ ადამიანმა არა მხოლოდ, ზოგადად, საქართველოს ისტორიის განვითარებაში, არამედ უნივერსიტეტის ცხოვრებაშიც. სამწუხაროდ, ივანე ჯავახიშვილს არ დაუფასეს დამსახურება და ღვაწლი. იგი რექტორობიდან გაათავისუფლეს და უნივერსიტეტში შემოსვლა და ლექციების კითხვაც აუკრძალეს, მაგრამ, თუკი დღეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი არსებობს, უპირველესად მისი დამსახურებაა. ჩვენ მხოლოდ შევეცდებით იმ მიმე, მაგრამ შემოქმედებითად სასიამოვნო ტვირთის ზიდვას, რაც ივანე ჯავახიშვილმა და ქართულმა საზოგადოებამ დაგვაკისრა.

ესაუბრა: ნინო კაკულია

შთაგონების წყარო

უნივერსიტეტის ეზოში გამორჩეული და საპატიო ადგილი უჭირავს ივანე ჯავახიშვილის ძეგლს. ძეგლის ავტორი გახლავთ საქართველოს დამსახურებული მხატვარი, სახალხო პრემიის ლაურეატი, თბილისის საპატიო მოქალაქე თენგიზ ღვინიაშვილი.

„ეს ძეგლი ჩემი სადილომოდო ნამუშევარი გახლდათ. ამით მსურდა გამომეხატა ჩემი უდიდესი მოწინება და პატივისცემა ივანე ჯავახიშვილის პიროვნების მიმართ, — ამბობს ღვინიაშვილი მოქანდაკე. ალბათ ახალგაზრდა მოქანდაკის სადილომოდო ნამუშევარში ჩაქსოვილმა უდიდესმა განცდებმა განაპირობა ის ფაქტი, რომ ნიკო კეცხოველს ივანე ჯავახიშვილის სწორედ ეს ძეგლი მოსწონებია და შუამდგომლობა გაუწევია, რათა იგი უნივერსიტეტის ეზოში, ივანე ჯავახიშვილის საფლავზე აღემართათ.“

ერთხელ, თურმე, უნივერსიტეტის ეზოში ივანე ჯავახიშვილის ძეგლს თვალს ვერ წევტს შალვა ნუცუბიძე. ამ დროს მას უნივერსიტეტის მაშინდელი რექტორი ნიკო კეცხოველი მიუახლოვდა და ჰკითხა — რაო, შალვა, მოგწონს ივანეს გვერდით ადგილი? შენს გვერდით დგომას, ივანეს გვერდით წოლა მირჩევნიაო, — ალბათ, ხუმრობით უპასუხია მისთვის შალვა ნუცუბიძეს.

სამომავლოდ ივანე ჯავახიშვილის ძეგლი თამაზ ჭილაძისათვის შთაგონების წყაროდ იქცა. შემოქმედმა დაწერა ლექსი „ივანე ჯავახიშვილის ძეგლი უნივერსიტეტის ეზოში“. პოეტს უძნელდება გადმოგვცეს ის ემოციები, ამ ლექსის შექმნას თავის დროზე რომ ახლდა და დღეს, წლების გადასახედიდან, ორიოდე სიტყვით ასე გამოხატავს საკუთარ განწყობას: — განა შეიძლება ივანე ჯავახიშვილზე ლექსი არ დამწერა?!

23 აპრილს ივანე ჯავახიშვილის დაბადებიდან 135 წლისთავის აღსანიშნავად უნივერსიტეტის დამაარსებლისა და დიდი მეცნიერის საფლავი თსუ-ის რექტორმა ალექსანდრე კვიციანიძემ, უნივერსიტეტის აღმინისტრაციის წარმომადგენლებმა, პროფესორ-მასწავლებლებმა, სტუდენტებმა და მოწვეულმა სტუმრებმა ყვავილავით შეამკის.

მთავარი რედაქტორი	ნინო კაკულია	რედაქციის მმართველი:	მისამართი:
მთავარი სამცხალისტი	მაია ტორაძე	რისმაგ გორდუზიანი, ნოდარ ბელქანი, იაკო კაჭკაჭიშვილი, ლადო მინაშვილი, ნინო ჩიხლაძე, თემურ ნადარეიშვილი, ნოდარ ხადური, მარინე ჩიტაშვილი, ვაჟა კიკნაძე, დინა ძიძიგური, ნანა ჭილაძე, თეა ჯუღელი	ილია ჭავჭავაძის გამზ. 11*
ტექნიკური რედაქტორი	მანანა ჯურხაძე		(თსუ-ის მე-3 კორპუსი)
ფოტოკორექტორი	ლიკა პეტრიაშვილი		
კომპიუტ. უზრუნველყოფა	გიორგი ნიქარიშვილი		22 36 62